

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ПРИВАТНИЙ ЗАКЛАД ВИЩОЇ ОСВІТИ
«ІВАНО-ФРАНКІВСЬКА АКАДЕМІЯ ІВАНА ЗОЛОТОУСТОГО»

Факультет богословських і гуманітарних наук
Кафедра богослов'я

УДК 271.4(477)-726.1-248.64/.72(092)

РОМАНЧУК Юліан - Володимир Любомирович

**ПАСТОРАЛЬНА ДІЯЛЬНІСТЬ МИТРОПОЛИТА ВОЛОДИМИРА
СТЕРНЮКА В УМОВАХ ПІДПІЛЛЯ УГКЦ (1972–1989 РР.)**

Магістерська дипломна робота
на здобуття освітнього ступеня магістра
за освітньо-професійною програмою «Богослов'я»
спеціальності 041 «Богослов'я»
галузі знань 04 «Богослов'я»
за другим (магістерським) рівнем вищої освіти

Науковий керівник
магістерської дипломної роботи:
кандидат наук з богослов'я
доцент, професор кафедри богослов'я
Війтишин Володимир Іванович

м. Івано-Франківськ – 2026 р.

ЗМІСТ

ВСТУП.....	3
РОЗДІЛ 1. ПОСТАТЬ МИТРОПОЛИТА ВОЛОДИМИРА СТЕРНЮКА В УМОВАХ ПІДПІЛЛЯ УГКЦ.....	6
1.1. Життєвий шлях митрополита Володимира Стернюка.....	6
1.2. Священнича формація.....	15
РОЗДІЛ 2. ПАСТОРАЛЬНА ДІЯЛЬНІСТЬ МИТРОПОЛИТА ВОЛОДИМИРА СТЕРНЮКА В УМОВАХ ПІДПІЛЛЯ.....	28
2.1. Митрополит як духовний лідер підпільної церкви.....	28
2.2. Особливості пасторального служіння: уділення святих таїнств.....	34
2.3. Формація духовенства і богопосвячених осіб.....	48
2.4. Духовна опіка вірних як підтримка внутрішньої єдності Церкви.....	57
РОЗДІЛ 3. РОЛЬ МИТРОПОЛИТА ВОЛОДИМИРА СТЕРНЮКА ПРИ ВИХОДІ УГКЦ З ПІДПІЛЛЯ.....	63
3.1. Відродження УГКЦ та перша публічна Літургія у Львові (1990 р.).....	63
3.2. Проблематика реєстрації релігійних громад згідно з законодавством УРСР.....	68
3.3. Роль митрополита Володимира Стернюка у вирішенні конфліктних ситуацій між УГКЦ та РПЦ.....	73
3.4. Спадщина митрополита для наступних поколінь.....	78
ВИСНОВКИ.....	83
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....	86
ДОДАТКИ.....	93
СЛОВНИК ОСНОВНИХ ТЕРМІНІВ І ПОНЯТЬ.....	95

ВСТУП

Актуальність теми. Вихід Української Греко-Католицької Церкви з підпілля наприкінці ХХ століття став однією з найвизначніших подій новітньої релігійної та суспільної історії України. Понад сорок років Церква існувала в умовах тотальної заборони, репресій, переслідувань і систематичного нищення духовного життя. Збереження церковної структури, літургійної традиції та пастирського служіння в таких умовах було можливе завдяки стійкості духовенства і мирян, які не дозволили радянській владі зруйнувати релігійну ідентичність народу. Особливе місце у цьому процесі займає постать митрополита Володимира Стернюка – Місцєблюстителя Галицької митрополії, чия діяльність стала ключовою для збереження і відродження УГКЦ. Саме він забезпечив неперервність ієрархічного життя Церкви, здійснював духовне провідництво в умовах глибокої нелегальності та відіграв визначальну роль у виході УГКЦ з підпілля у 1989–1990 роках.

Актуальність дослідження зумовлюється також сучасними суспільно-релігійними процесами. Повернення Церкви до відкритого служіння, формування публічної присутності та відновлення парафіяльної мережі стали можливими завдяки тому фундаменту, який був закладений саме в часи підпілля. У контексті теперішніх викликів – війни, духовної кризи, секуляризації, пошуку національної ідентичності – осмислення досвіду УГКЦ кінця ХХ століття набуває особливої ваги. Дослідження постаті митрополита Володимира Стернюка дозволяє зрозуміти механізми стійкості релігійної спільноти, форми пастирського служіння в екстремальних умовах і моделі мирного відродження церковного життя.

Об’єкт дослідження – Українська Греко-Католицька Церква у період підпілля та виходу з підпілля (1946–1991 рр.).

Предмет дослідження – роль митрополита Володимира Стернюка у збереженні та організації церковного життя УГКЦ в умовах підпілля, а також його вплив на процес легалізації Церкви наприкінці 1980-х років.

Мета дослідження – комплексно проаналізувати діяльність митрополита Володимира Стернюка як провідника підпільної УГКЦ та визначити його внесок у вихід Церкви з підпілля, відновлення її публічної присутності й становлення інституційних структур у період релігійного відродження.

Завдання дослідження:

1. Дослідити історичні умови формування підпільної УГКЦ після Львівського псевдособору 1946 року.
2. Проаналізувати життєвий шлях та духовне становлення митрополита Володимира Стернюка.
3. Висвітлити особливості функціонування церковних структур у підпіллі та роль Стернюка у їх координації.
4. Визначити його внесок у налагодження формаційної, літургійної та пастирської діяльності духовенства в умовах заборони.
5. Окреслити ключові етапи виходу УГКЦ з підпілля та участь Стернюка у переговорах, мирному переході громад і легалізації Церкви.
6. Проаналізувати конфліктні ситуації між УГКЦ та РПЦ у 1989–1991 роках та роль митрополита у їх ненасильницькому врегулюванні.
7. Виявити духовну, пастирську та суспільну спадщину митрополита для сучасних поколінь УГКЦ.

Територіальні межі дослідження охоплюють Україну, насамперед Галичину як основний центр формування та діяльності підпільної УГКЦ, а також середовища української діаспори, що підтримували Церкву в період переслідувань.

Хронологічні межі – від ліквідації УГКЦ у 1946 році до проголошення її повної легалізації та відновлення ієрархії на початку 1990-х років. Особливий акцент зроблено на період 1972–1991 рр., коли митрополит Володимир Стернюк виконував обов’язки Місцеблюстителя Галицької митрополії.

Методологічна основа дослідження. Робота ґрунтується на принципах історизму, об'єктивності, системності та міждисциплінарного підходу. Використано історичний метод – для послідовного відтворення подій підпілля; біографічний – для аналізу життя та служіння митрополита; герменевтичний – для інтерпретації документів, свідчень та листування; порівняльно-історичний – для виявлення паралелей між досвідом УГКЦ та іншими переслідуваними спільнотами; соціологічний – для осмислення впливу Церкви на суспільні процеси періоду відродження.

Наукова новизна полягає у цілісному висвітленні ролі митрополита Володимира Стернюка в перехідний період від підпілля до легалізації Церкви. У роботі систематизовано свідчення, архівні матеріали та наукові дослідження, що дозволяють по-новому оцінити його вплив на духовне, пастирське та організаційне життя УГКЦ. Особливу увагу приділено моральному авторитету митрополита, його здатності забезпечити єдність духовенства та мирян, а також його ненасильницькій моделі вирішення конфліктів із РПЦ.

Практичне значення полягає у можливості використання результатів дослідження в богословських, історичних та релігієзнавчих курсах, у підготовці катехитичних матеріалів, а також у сучасному душпастирстві як прикладу стійкості, мудрості та відповідального церковного лідерства. Матеріали можуть слугувати основою для подальших студій з історії УГКЦ та дослідження феномену підпільної Церкви.

Структура роботи включає вступ, три розділи з підрозділами, висновки, список використаних джерел і два додатки з архівними фотографіями та перелік умовних скорочень. Загальний обсяг роботи становить 96 сторінки.

РОЗДІЛ 1

ПОСТАТЬ МИТРОПОЛИТА ВОЛОДИМИРА СТЕРНЮКА В УМОВАХ ПІДПІЛЛЯ УГКЦ

Митрополит Володимир Стернюк став провідником Української Греко-Католицької Церкви в період її підпільного існування. Після арешту владики Василя Величковського він очолив Церкву, зберігаючи духовенство й керуючи підпільною семінарією у Львові. Під постійним наглядом КДБ владики формували нове покоління священників і підтримував церковне життя в Україні. Його жертівність і вірність Христові стали символом незламності УГКЦ у добу переслідувань¹.

1.1. Життєвий шлях митрополита Володимира Стернюка

Володимир Стернюк народився 12 лютого 1907 року в селі Пустомити (тепер Львівська область), яке на той час входило до складу Королівства Галичини та Володимирії, Австро-Угорщини². День його народження збігся зі святом Трьох Святителів – Василя Великого, Григорія Богослова та Івана Золотоустого, що символічно позначило подальший духовний шлях майбутнього архієрея. Блаженніший Любомир Гузар, згадуючи 100-річчя від дня народження владики, зазначав, що Господь особливо вів цю людину шляхом покликання, дарувавши їй місію духовного провідника та приклад вірності Церкві навіть у найтяжчі періоди³.

¹ Рудик Л., Москович Г. (упоряд.). Слідами сповідника віри Володимира Стернюка : рекомендаційний список літератури до 110-річчя від дня народження місцеблюстителя і правлячого архієрея Києво-Галицької митрополії / ред. М. Лісецька ; наук. ред. І. Сварник ; Львівська обласна універсальна наукова бібліотека. Львів, 2017. 20 с.

² Автобіографія Владики Володимира Стернюка. Життя як подвиг для Христа/ Севастіян Дмитрух. Львів, 2007. С. 10.

³ Піх Р. Володимир Стернюк – «Я робив те, що міг. І більше на ніщо не дивився». Львів, 2018. С. 24.

Володимир з'явився на світ у родині священика о. Володимира Стернюка (1870–1930), який був парохом церкви святого Миколая у Пустомитах, очолював Щирецький деканат та опікувався парафією сусіднього села Лісневичі, і його дружини Євгенії Коновалець (1873–1930) – доньки священика о. Михайла Коновальця (1824–1887) із села Зашків. Таким чином, обидві гілки родини – батьківська та материнська – були носіями духовно-інтелектуальної культури, поєднуючи священиче служіння з активною участю у громадському житті. Родина Стернюків не належала до старих галицьких священичих династій, проте вже у другому поколінні стала відомою своєю освіченістю, громадською активністю й національною свідомістю ⁴.

Батьківська лінія мала зв'язки з українською культурною елітою: брат батька, Іван Стернюк, був одружений із Емілією Крушельницькою, рідною сестрою всесвітньо відомої співачки Соломії Крушельницької. У сім'ї виховувалося четверо дітей: старша сестра Віра-Оксана (1898–1960) – дружина одного із засновників українського «Пласту» Северина Левицького; брат Остап (Євстахій) (1909–1993) – священник, який після Львівського псевдособору 1946 року зазнав репресій; і наймолодша сестра Ірена (1911–1987), котра згодом емігрувала до Канади⁵.

Мати Євгенія, походячи з роду Коновальців, була рідною сестрою Михайла Коновальця – батька Євгена Коновальця, майбутнього засновника й голови Проводу українських націоналістів ⁶. Таким чином, майбутній владика зростав у колі, де поєднувалися духовні традиції Церкви з ідеалами українського національного руху. Саме мати відіграла ключову роль у вихованні дітей, прищепивши Володимирові глибоку побожність, любов до української музики, культури й почуття морального обов'язку. У родині панувала тиха, але

⁴ Коляда. І., Юрчишин П. Вплив родини, дитинства, юнацьких років на становлення особистості митрополита УГКЦ Володимира Стернюка. Теорія та методика навчання суспільних дисциплін: наук.-пед. журн. 2018. №1 (6). С. 35–40.

⁵ Дмитрух С. Життя як подвиг для Христа: Curriculum Vitae монаха-редемпториста, Місцєблюститєля і Правлячого Архієрея Києво-Галицької Митрополії Володимира Стернюка/Сєвастіян Дмитрух, ред. Марія Горбаль. Львів: Свічадо, 2007. С. 33–34.

⁶ Паламар І. Штрихи до портрєта Володимира Стернюка. Вісник Львівського музею історії рєлігії. 2007. № 1. С. 5–9.

непохитна віра, що поєднувалася з високою інтелігентністю й почуттям честі. Дослідники слушно відзначають, що родина Стернюків – це синтез духовної та національної еліти Галичини: дід по батькові був народним учителем, дід по матері – священиком ⁷.

Дитинство Володимира минуло в атмосфері глибокої релігійності та патріотизму, типовій для галицьких священичих родин початку ХХ століття. Батько, як священник і патріот, виховував дітей у дусі християнських чеснот, любові до рідної мови, історії та українського народу. Родина жила скромно, але гідно, зберігаючи традиції молитви, служіння ближнім і пошани до освіти ⁸.

У 1919 році, під час польсько-українського протистояння, батько Володимира був ув'язнений поляками у львівській тюрмі Бригідки, а згодом відправлений до концтабору в Домб'ї (Краків). Ця подія стала глибоким потрясінням для родини й мала значний вплив на юного Володимира, утвердивши в ньому переконання, що служіння Богові й народові часто вимагає жертви ⁹.

Серед найближчого оточення сім'ї було чимало відомих священників, педагогів, митців і національних діячів. У домі Стернюків збиралися представники галицької інтелігенції, обговорювали церковні та громадські справи. Частими гостями були о. Возняк, Степан Бандера, Микола Лемик – ці зустрічі залишали глибокий слід у свідомості майбутнього архієрея, виховуючи в ньому відчуття історичної місії українського народу ¹⁰.

У сім'ї плекали національну гідність, працелюбність і духовну стійкість. Це був справжній «сплав українського патріотизму й християнських цінностей», який формував у Володимирові кардіоцентричний тип особистості – людину

⁷ Бублик. Т. «Мені не потрібні священники, у мене немає храмів, мені потрібні мученики!» До 110-річчя від дня народження Володимира Стернюка URL: https://risu.org.ua/article_print.php?id=66246&name=kaleido_digest&_lang=en& (дата звернення 15.04.2025).

⁸ Стернюк Володимир — митрополит підпільної Церкви. URL: <https://100krokiv.info/2017/02/sternyuk-volodymyr-mytropolyt-pidpilnoi-tserkvy> (дата звернення: 15.04.2025).

⁹ Автобіографія Владики Володимира Стернюка. Життя як подвиг для Христа/ Севастіян Дмитрух. Львів, 2007. С. 11–13.

¹⁰ Дмитрух С. Життя як подвиг для Христа: Curriculum Vitae монаха редемпториста, Місцєблюститєля і Правлячого Архієрея Києво-Галицької Митрополії Володимира Стернюка/Севастіян Дмитрух, ред. Марія Горбаль. Львів: Свічадо, 2007. С. 40.

серця, здатну поєднувати віру з дією. Він зростав серед прикладів жертвності, любові до рідної землі, вірності Богові та людям, що стало наріжним каменем його подальшої долі ¹¹.

Після початкової освіти у рідних Пустомитах Володимир продовжив навчання у міській школі при Народному домі у Львові, а згодом вступив до Львівської академічної гімназії, де навчання велося українською мовою. Саме в цьому середовищі, яке плекало національну свідомість і християнські ідеали, формувалися перші світоглядні засади майбутнього архієрея. Його вчителі та духовники відзначали глибокий розум, самодисципліну, природну скромність і водночас твердість переконань ¹².

Дитинство і юність Володимира припали на період Першої світової війни та польсько-українських визвольних змагань 1918–1919 років. Він був безпосереднім свідком Листопадового чину у Львові та подій, що супроводжували боротьбу за незалежність Західноукраїнської Народної Республіки. Ці історичні потрясіння, як і арешт батька, стали потужним моральним і духовним каталізатором його майбутнього покликання ¹³.

Великий вплив на його становлення мала участь в українській скаутській організації «Пласт». Володимир вступив до 4-го гуртка 1-ї чоти 1-ї сотні полку імені Петра Конашевича-Сагайдачного, де здобув виховання у дусі дисципліни, патріотизму й братерства. «Пласт» став для нього школою характеру: тут він навчався відповідальності, взаємодопомоги, витривалості й самовиховання. Коли у 1921 році родина перебралася до Бельгії (м. Есхен), Володимира внесли до реєстру пластунів за кордоном, а згодом – до списку почесних пластунів ¹⁴. Цей період закріпив у ньому внутрішню цілісність і готовність до служіння, засновану не лише на релігійному, а й на морально-громадському вихованні.

¹¹ Паламар І. Штрихи до портрета Володимира Стернюка. Вісник Львівського музею історії релігії. 2007. № 1. С. 5–9.

¹² Коляда. І., Юрчишин П. Вплив родини, дитинства, юнацьких років на становлення особистості митрополита УГКЦ Володимира Стернюка. Теорія та методика навчання суспільних дисциплін: наук.-пед. журн. 2018. №1 (6). С. 35–40.

¹³ Стернюк Володимир — митрополит підпільної Церкви. URL: <https://100kroky.info/2017/02/sternyuk-volodymyr-mytrypolyt-pidpilnoi-tserkvy> (дата звернення: 15.04.2025).

¹⁴ Автобіографія Владики Володимира Стернюка. Життя як подвиг для Христа/ Севастіян Дмитрух. Львів, 2007. С. 11.

Після переїзду до Бельгії у Володимира прокинувся глибокий інтерес до чернечого життя. У віці 14 років він зацікавився Чином Найсвятішого Ізбавителя (редемптористами), яких митрополит Андрей Шептицький запросив до Галичини для духовного оновлення краю. З метою ближчого ознайомлення зі згромадженням юнак вирушив на навчання до новіціату редемптористів у Бельгії, батьківщини перших місіонерів візантійського обряду¹⁵. Саме тут, у середовищі високої духовності та європейської культури, відбулося остаточне дозрівання його покликання до священничого служіння.

Освіта у Західній Європі сприяла глибокому інтелектуальному розвитку юнака. Він вивчав богослов'я, філософію, літургійні науки, одночасно поглиблюючи знання французької, німецької та латинської мов. Займався музикою, любив літературу, особливо твори українських класиків і духовну поезію. Серед однокурсників Володимир вирізнявся спокоєм, гідністю та внутрішньою зосередженістю, що поєднувалися з природною щирістю й доброзичливістю. Його наставники зазначали, що в юнакові «поєднувалася інтелектуальна культура Заходу з духовною традицією Сходу», що згодом стало особливою рисою його пастирського стилю¹⁶.

Повернувшись до Галичини, він остаточно обрав шлях служіння Богові й народові. Середовище галицького духовенства 1920–1930-х років вимагало не лише віри, а й мужності, оскільки суспільно-політичні умови були непростими. У цьому контексті юний редемпторист виявив надзвичайну стійкість, зрілість і відповідальність. Його майбутнє архієрейське покликання поступово визрівало як природне продовження тієї духовної традиції, що зародилася у родині, формувалася в «Пласті» й утвердилася під впливом європейського чернечого середовища.

Життєвий шлях Володимира Стернюка до моменту вступу у духовне служіння — це історія гармонійного поєднання родинної побожності,

¹⁵ Дмитрух С. Життя як подвиг для Христа: Curriculum Vitae монаха редемпториста, Місцєблюститєля і Правлячого Архієрея Києво-Галицької Митрополії Володимира Стернюка/Сєвастіян Дмитрух, ред. Марія Горбаль. Львів: Свічадо, 2007. С. 43.

¹⁶ Трофимович М. Володимир Стернюк — митрополит підпільної Церкви. URL: <https://zbruc.eu/node/71270> (дата звернення: 15.04.2025).

національної свідомості та європейської освіти. Він належав до покоління українців, для яких віра й любов до народу були нерозривними. Родинна спадщина, події війни, «Пласт» і знайомство з духовними традиціями редемптористів сформували у ньому фундаментальні риси характеру – віру, відповідальність, скромність і мужність. Усе це підготувало його до великого покликання – стати одним із моральних і духовних лідерів Української Греко-Католицької Церкви в час її підпільного існування ¹⁷.

Життєвий шлях Володимира Стернюка, сформований у тісному поєднанні родинної духовної традиції, національного виховання та європейської інтелектуальної формації, створив передумови для становлення особливого типу церковного діяча, який вирізнявся внутрішньою цілісністю й глибоким усвідомленням свого покликання. У його постаті не простежується різкого зламу між юністю і зрілістю, між приватним життям і публічним служінням. Навпаки, всі етапи його формування складають логічну й послідовну траєкторію, у якій кожен попередній досвід ставав підґрунтям для наступного. Така послідовність є важливою характеристикою майбутнього архієрея, адже саме вона зумовила його здатність діяти в умовах історичної нестабільності, не втрачаючи внутрішньої рівноваги та духовної орієнтації ¹⁸.

Родинне середовище, в якому зростав Володимир Стернюк, не лише передало йому релігійні знання чи національні переконання, але й сформувало особливий тип світогляду, у якому віра не відокремлювалася від повсякденного життя. Християнські цінності не подавалися як абстрактні принципи, а виявлялися у конкретних формах служіння, відповідальності й готовності до жертви. Саме тому в майбутньому Стернюк не сприймав церковне служіння як соціальний статус чи інституційну роль, а як форму постійної внутрішньої

¹⁷ Трофимович М. Володимир Стернюк — митрополит підпільної Церкви. URL: <https://zbruc.eu/node/71270> (дата звернення: 15.04.2025).

¹⁸ Паламар І. Штрихи до портрета Володимира Стернюка. Вісник Львівського музею історії релігії. 2007. № 1. С. 5–9.

відповідальності перед Богом і людьми. Така настанова стала ключовою рисою його духовного профілю, що згодом визначило його стиль пастирства ¹⁹.

Важливим елементом цього формування була національна складова, яка в родині Стернюків не набувала радикальних або ідеологізованих форм, але існувала як природне усвідомлення належності до українського народу й відповідальності за його духовну долю. Поєднання священничої традиції з активною громадянською позицією створювало модель, у якій любов до Церкви й любов до народу не протиставлялися одна одній. Це поєднання згодом дозволило Володимирові Стернюку уникнути спокуси ототожнення церковного служіння з політичними проєктами, зберігаючи водночас чутливість до національних болів і викликів.

Не менш важливим чинником становлення його особистості стало пластове виховання, яке прищепило йому навички самоорганізації, дисципліни й відповідальності за спільноту. Досвід участі в «Пласті» не був для нього лише епізодом юності, а став школою характеру, де формувалися риси, необхідні для служіння в складних умовах: витривалість, здатність до самоконтролю, готовність діяти без зовнішньої підтримки. Пластова традиція братерства й служіння заклала в ньому переконання, що лідерство не ґрунтується на домінуванні, а на здатності брати відповідальність за інших, залишаючись частиною спільноти ²⁰.

Європейський етап освіти та чернечого становлення став для Володимира Стернюка важливим простором інтелектуального й духовного визрівання. Контакт із західноєвропейською культурою, богословською традицією та монашою дисципліною розширив його світогляд, дозволивши побачити Церкву в ширшому, універсальному вимірі. При цьому він не втратив зв'язку зі східною християнською традицією, а навпаки, навчився глибше її цінувати. Таке поєднання сприяло формуванню внутрішньої свободи, яка не залежала від

¹⁹ Паламар І. Штрихи до портрета Володимира Стернюка. Вісник Львівського музею історії релігії. 2007. № 1. С. 5–9.

²⁰ Стернюк Володимир — митрополит підпільної Церкви. URL: <https://100krokiv.info/2017/02/sternyuk-volodymyr-mytropolyt-pidpilnoi-tserkvy> (дата звернення: 15.04.2025).

конкретних історичних чи політичних умов і дозволяла зберігати вірність основоположним принципам навіть у ситуаціях зовнішнього тиску.

Значущим є те, що чернече покликання Володимира Стернюка визрівало без поспіху й без прагнення до зовнішніх проявів духовності. Його шлях не був позначений бажанням швидкого визнання чи кар'єрного зростання. Навпаки, у виборі чернечого життя простежується схильність до внутрішньої зосередженості, тиші й готовності прийняти служіння без гарантій успіху чи безпеки. Така настанова виявилася визначальною в подальші роки, коли церковне життя було змушене існувати в умовах заборони та переслідувань.

Інтелектуальна підготовка, здобута у західноєвропейських навчальних закладах, сформувала в ньому аналітичне мислення й уміння розрізняти суттєве від другорядного. Ця риса згодом дозволила йому уникати крайнощів у церковному житті, не піддаватися емоційним реакціям і приймати зважені рішення навіть у кризових ситуаціях. Освіта не відокремлювалася ним від духовного життя, а розглядалася як інструмент глибшого служіння, що відповідало традиції східного християнства, у якому богослов'я завжди було тісно пов'язане з духовною практикою ²¹.

Особливої уваги заслуговує сформований у цей період тип пастирського мислення, орієнтованого не на управління структурами, а на духовне супроводження людей. Володимир Стернюк рано усвідомив, що справжній авторитет у Церкві ґрунтується не на посаді, а на довірі, яку здобувають через послідовність життя й здатність слухати інших. Ця риса згодом стала визначальною для його взаємин із духовенством і мирянами, особливо в умовах, коли офіційні механізми церковного управління були зруйновані ²².

Формування внутрішньої дисципліни та духовної зібраності стало ще однією характерною рисою його особистості. В умовах постійних історичних потрясінь, які супроводжували його юність, він навчився сприймати

²¹ Трофимович М. Володимир Стернюк — митрополит підпільної Церкви. URL: <https://zbruc.eu/node/71270> (дата звернення: 15.04.2025).

²² Стернюк Володимир — митрополит підпільної Церкви. URL: <https://100krokv.info/2017/02/sternyuk-volodymyr-mytropolyt-pidpilnoi-tserkvy> (дата звернення: 15.04.2025).

нестабільність як частину людського буття, а не як виняткову ситуацію. Це дозволило йому в подальшому не піддаватися паніці чи відчаю, коли Церква опинилася в умовах підпілля. Його внутрішня стабільність стала тим фундаментом, на якому будувалася здатність підтримувати інших у часи страху й невизначеності ²³.

Життєвий шлях Володимира Стернюка до початку активного церковного служіння можна розглядати як процес поступового визрівання до відповідальності, що перевищує межі особистого життя. У ньому не було різких переходів або випадкових рішень; навпаки, кожен етап підготовляв його до наступного, формуючи готовність прийняти служіння в будь-яких обставинах. Така цілісність життєвого досвіду пояснює, чому в подальшому він зміг поєднати духовну глибину з практичною мудрістю, а внутрішню покору – з твердою позицією у питаннях віри й церковної ідентичності.

Таким чином, життєвий шлях Володимира Стернюка в довоєнний і міжвоєнний періоди став не лише підготовкою до чернечого чи священичого служіння, а й формуванням типу особистості, здатної витримати надзвичайні виклики ХХ століття. Поєднання родинної духовності, національної свідомості, пластового виховання та європейської освіти створило підґрунтя для його подальшої діяльності як пастиря й духовного провідника. Саме ці риси згодом визначили його роль у житті Української Греко-Католицької Церкви в період переслідувань, коли необхідно було не лише зберегти структури, але й підтримати живу віру спільноти ²⁴.

Завершуючи розгляд життєвого шляху митрополита Володимира Стернюка, варто підкреслити, що сформований у молоді роки світогляд став основою його здатності до жертвовного служіння без зовнішніх гарантій і підтримки. У цьому сенсі його біографія є прикладом того, як особисте виховання й духовне визрівання можуть підготувати людину до виконання місії,

²³ Паламар І. Штрихи до портрета Володимира Стернюка. Вісник Львівського музею історії релігії. 2007. № 1. С. 5–9.

²⁴ Стернюк Володимир — митрополит підпільної Церкви. URL: <https://100kroky.info/2017/02/sternyuk-volodymyr-mytropolyt-pidpilnoi-tserkvy> (дата звернення: 15.04.2025).

значення якої повністю розкривається лише згодом, у складних і драматичних історичних обставинах. Саме ця внутрішня готовність стала тим чинником, що дозволив йому в подальшому взяти на себе відповідальність за Церкву в період її підпільного існування, що становить предмет наступних розділів дослідження²⁵.

1.2. Священнича формація

Володимир Стернюк народився 12 лютого 1907 року в родині о. Володимира Стернюка-старшого, щирецького декана та пароха Пустомитівської церкви святого Миколая, і Євгенії Коновалець, доньки зашківського пароха о. Михайла Коновальця. Родина належала до типового галицького духовного середовища, у якому поєднувалися віра, національна свідомість і культура. У сім'ї виховувалося четверо дітей: Віра-Оксана, Ірена-Орися, Остап (Євстахій) і Володимир²⁶.

Священниками були не лише батько, а й рідні брати – Петро та Мирон. Материнська лінія роду мала зв'язки з визначними діячами українського національного руху – мати Володимира була тіткою полковника Євгена Коновальця. Таким чином, духовна і патріотична атмосфера родини заклала основу майбутнього покликання владики, формуючи в ньому водночас церковну посвяту та любов до Батьківщини²⁷.

Дитинство Володимира минуло у середовищі релігійної віри, дисципліни та інтелектуальної культури. Батько, як священник і просвітитель, прищепив дітям чесноти молитви, порядку й відповідальності, а мати – глибоку духовність,

²⁵ Стернюк Володимир — митрополит підпільної Церкви. URL: <https://100kroky.info/2017/02/sternyuk-volodymyr-mytropolyt-pidpilnoi-tserkvy> (дата звернення: 15.04.2025).

²⁶ Слідами ісповідника віри Володимира Стернюка. Синод Єпископів Української Греко-Католицької Церкви. URL: <https://synod.ugcc.ua/data/slidy-ispovidnyka-viry-volodymyra-sternyuka-8056/> (дата звернення: 15.04.2025).

²⁷ Пакош М. Володимир Стернюк: служіння в підпіллі та легалізація УГКЦ : магістерська робота. Львів : УКУ, 2021. С. 51-53.

чутливість до людей і свідоме відчуття національної гідності. У родині часто збиралися представники місцевої інтелігенції, священники та культурні діячі. Це оточення сприяло тому, що Володимир із ранніх років сприймав покликання не як професію, а як служіння Богові й народові. Він зростав у традиції українського духовного лицарства, у дусі християнського патріотизму, що вимагав жертвності та вірності у випробуваннях ²⁸.

Початкову освіту Володимир здобув у рідних Пустомитах, а після двох років навчання продовжив її у Львові. Саме там, ще школярем, він став свідком похорону Івана Франка – події, що глибоко закарбувалася в його свідомості як символ духовного пробудження українського народу. Згодом він вступив до Львівської академічної гімназії, осередку формування української інтелігенції. Навчання у цьому середовищі поєднувалося з вихованням у національно-християнському дусі, а викладачі прищеплювали учням любов до Бога, Церкви й народу ²⁹.

Після четвертого класу гімназії юнак оселився в бурсі, збудованій митрополитом Андреем Шептицьким. Ректором цього закладу був майбутній єпископ Іван Бучко, під духовним проводом якого Володимир уперше зустрівся з редемптористами – монахами Чину Найсвятішого Ізбавителя. Вони прибули до Галичини на запрошення митрополита Шептицького, щоби відродити дух місійності та східної традиції у греко-католицькому духовенстві. Редемптористи, бажаючи сформувати українських богословів нового типу, запропонували здібним вихованцям поїхати на навчання до Бельгії. Володимир прийняв цю пропозицію, що стало переломним моментом його життя ³⁰.

У 1921 році він виїхав до Бельгії, де продовжив освіту під опікою редемптористів. Закінчивши гімназію в Есхені біля Антверпена, у липні 1927 року вступив до новіціату Чину Найсвятішого Ізбавителя в місті Сант-Тронд.

²⁸ Слідами ісповідника віри Володимира Стернюка. Синод Єпископів Української Греко-Католицької Церкви. URL: <https://synod.ugcc.ua/data/slidy-ispovidnyka-viry-volodymyra-sternyuka-8056/> (дата звернення: 15.04.2025).

²⁹ Стернюк Володимир — митрополит підпільної Церкви. URL: <https://100krokiv.info/2017/02/sternyuk-volodymyr-myropolyt-pidpilnoi-tserkvy> (дата звернення: 15.04.2025).

³⁰ Трофимович М. Володимир Стернюк — митрополит підпільної Церкви. URL: <https://zbruc.eu/node/71270> (дата звернення: 15.04.2025).

Тут розпочалося його глибоке богословське й духовне формування. Новіціят став школою послуху, тиші та внутрішньої молитви. У 1925 році Володимир прийняв чернечі облечини, а через рік склав перші обіти, посвятивши себе служінню Христу ³¹.

Після року новіціяту він продовжив навчання у семінаріях Боплято й Лювена, де студіював богослов'я, філософію, літургіку та моральні науки. Там же у вересні 1929 року склав вічні обіти, остаточно утвердившись у своєму покликанні. 19 червня 1931 року у Лювені Володимир Стернюк прийняв священничі свячення з рук єпископа Василя Ладики. Цей момент став кульмінацією його формаційного шляху: поєднання європейської богословської освіти, чернечої дисципліни та вірності східній духовній традиції ³².

Повернувшись до Галичини у 1932 році, отець Стернюк відразу включився у місійну діяльність редемптористів. Його призначили консультором провінції ЧНІ. Він служив у монастирях у Станиславові, Тернополі (при церкві Успення Пресвятої Богородиці у 1933–1935 роках), а також у Львові. Особливо плідною була його місійна діяльність на Волині – регіоні, де Греко-Католицька Церква після тривалого занепаду відновлювала свою присутність. Разом з іншими редемптористами він проповідував серед українців, підтримував освіту, поширював катехизм і боровся з наслідками асиміляційної політики польської влади. Його служіння поєднувало душпастирську ревність, глибоку духовність і чітку організаційну дисципліну.

Місіонерська праця на Волині була справжньою школою мужності та пастирського реалізму. Володимир Стернюк навчився не лише проповідувати, але й розуміти душу простих людей, які переживали духовну ідентичність під тиском чужої держави. Саме там остаточно сформувався його священничий

³¹ Стернюк Володимир — митрополит підпільної Церкви. URL: <https://100krokiv.info/2017/02/sternyuk-volodymyr-mytropolyt-pidpilnoi-tserkvy> (дата звернення: 15.04.2025).

³² Слідами ісповідника віри Володимира Стернюка. Синод Єпископів Української Греко-Католицької Церкви. URL: <https://synod.ugcc.ua/data/slidy-ispovidnyka-viry-volodymyra-sternyuka-8056/> (дата звернення: 15.04.2025).

стиль – поєднання внутрішньої зосередженості, спокою, жертвовної любові та твердої вірності Церкві ³³.

Період міжвоєнного служіння став другим етапом його формації – практичним, де знання і духовний досвід перетворювалися на пастирську мудрість. Згодом цей досвід допоміг йому в часи переслідувань зберегти рівновагу, тверезість і довіру до Божого Провидіння ³⁴.

Особливої ваги набуло його служіння у роки післявоєнних репресій. Попри арешти, табори та заборону душпастирства, отець Стернюк не полишив свого покликання. Після звільнення з ув'язнення у 1952 році він працював у Львові на світських посадах, однак таємно здійснював священниче служіння. У 1964 році єпископ Василь Величковський уділив йому єпископські свячення, готуючи як наступника у підпільній Церкві. Цей момент став третім, завершальним етапом формації – духовним дозріванням пастиря, готового не лише служити, а й формувати інших ³⁵.

Під час переслідувань владика Володимир зробив особливий внесок у виховання нових священників. Його скромне помешкання на вулиці Чкалова у Львові стало підпільною семінарією, де він навчав кандидатів до священства, користуючись власними конспектами та богословськими записами. До викладання залучав досвідчених богословів – отців Михайла Винницького, Михайла Лемішку, Миколу Волосянка, Івана Чорняка, Богдана Білінського, Дем'яна Богуна, Єроніма Тимчука та інших. Саме завдяки цьому осередку вдалося забезпечити безперервність духовного життя Церкви ³⁶.

У 1983–1986 роках владика Володимир звершив кілька архієрейських хіротоній, серед них – Петра Козака, Филимона Курчабу, Михайла Сабригу та Юліяна Вороновського. Так він передавав спадкоємність апостольської влади в

³³ Пакош М. Володимир Стернюк: служіння в підпіллі та легалізація УГКЦ : магістерська робота. Львів : УКУ, 2021. С. 51-53.

³⁴ Стернюк Володимир — митрополит підпільної Церкви. URL: <https://100krokiv.info/2017/02/sternyuk-volodymyr-mytropolyt-pidpilnoi-tserkvy> (дата звернення: 15.04.2025).

³⁵ Слідами ісповідника віри Володимира Стернюка. Синод Єпископів Української Греко-Католицької Церкви. URL: <https://synod.ugcc.ua/data/slidy-ispovidnyka-viry-volodymyra-sternyuka-8056/> (дата звернення: 15.04.2025).

³⁶ Трофимович М. Володимир Стернюк — митрополит підпільної Церкви. URL: <https://zbruc.eu/node/71270> (дата звернення: 15.04.2025).

умовах катакомбного існування. Під його проводом також отримали свячення майбутні ієрархи УГКЦ – митрополити Василь Семенюк, Ігор Возьняк, єпископи Михайл Колтун, Степан Меншок і Йосиф Мілян.

Свій погляд на священниче покликання владика формулював просто й глибоко. Як згадував о. Богдан Смук, перед рукоположенням Стернюк сказав: «Я не маю церков. Мені потрібні не священики – мені потрібні мученики. Якщо ти готовий вмерти за Христа і Церкву, я прийму тебе». Ці слова стали квінтесенцією його формаційної філософії – виховувати духовенство, здатне стояти за віру навіть ціною життя³⁷.

Священнича формація владики Володимира Стернюка була цілісним і тривалим процесом, який охоплював родинне релігійно-патріотичне виховання, інтелектуально-богословське навчання на Заході, місійну практику та духовне гартування у підпіллі. Вона сформувала постать, у якій поєдналися віра, інтелект і жертівність. Стернюк став живим уособленням християнської твердості, прикладом священика, що зумів зберегти Церкву у найтемніші часи, виховавши покоління духовенства, яке поновило її у вільній Україні.

Священнича формація владики Володимира Стернюка є прикладом того, як покликання до служіння не народжується за один день і не зводиться тільки до навчання чи до моменту рукоположення. У його житті формація – це довгий шлях, у якому поступово формувалися три ключові речі: глибина віри, здатність служити людям у реальних обставинах і внутрішня стійкість, потрібна тоді, коли зовнішня підтримка зникає. Якщо подивитися на цей шлях уважно, стає зрозуміло, що Стернюк не просто «пройшов етапи» – він виріс у пастиря, який міг діяти і в мирний час, і під тиском, і в тиші підпілля, не втрачаючи ні людяності, ні духовної ясності³⁸.

Важливо також зрозуміти, що формація в Чині Найсвятішого Ізбавителя, до якого він належав, має свій характер. Це не така формація, де головна мета –

³⁷ Трофимович М. Володимир Стернюк — митрополит підпільної Церкви. URL: <https://zbruc.eu/node/71270> (дата звернення: 15.04.2025).

³⁸ Слідами ісповідника віри Володимира Стернюка. Синод Єпископів Української Греко-Католицької Церкви. URL: <https://synod.ugcc.ua/data/slidy-ispovidnyka-viry-volodymyra-sternyuka-8056/> (дата звернення: 15.04.2025).

просто «стати священником і служити в парафії». Редemptористи відомі тим, що їх готують як місіонерів: людей, які вміють проповідувати, вести духовні науки, підтримувати людей у кризі, працювати з тими, хто віддалився від Церкви або загубив віру. Місіонерський священник має бути близьким до людей, але при цьому дуже дисциплінованим. Він мусить уміти говорити просто, але точно. Він має бути терпеливим, але не м'якотілим. Саме в такому руслі формувався і Володимир Стернюк.

Тому його освіта і монаший досвід – це не просто «плюс до біографії». Це база, на якій збудовано його подальше служіння. Навчання в західному середовищі, у семінаріях і формаційних домах редemptористів, давало йому не тільки знання, а і порядок мислення. Там формують звичку щоденно працювати над собою: молитися, читати, вчитися, служити, тримати дисципліну. Для багатьох людей дисципліна – це щось зовнішнє, що нав'язують. Для священника, особливо для монаха, дисципліна – це спосіб зберегти себе, щоб не розсипатися всередині. Коли людина привчається до порядку в молитві і в думках, вона менше залежить від настрою, страху чи випадкових подій. Пізніше, коли життя підкидає удари, така людина не «ламається» від першої хвили тиску³⁹.

Окремої уваги заслуговує те, що він отримав формацію, в якій віра не відділялася від розуму. У церковному житті бувають дві крайності: одні люди хочуть тільки емоційної духовності і легкої побожності без глибини; інші – хочуть тільки теорії й книжок, але без живого зв'язку з Богом і людьми. Зрілий священник має уникати обох крайнощів. Стернюк якраз формувався так, щоб поєднати в собі знання і молитву. Це потім дуже видно в його стилі: у нього немає зайвого пафосу, але є внутрішня глибина; немає сухості, але є твердість у головному⁴⁰.

³⁹ Трофимович М. Володимир Стернюк — митрополит підпільної Церкви. URL: <https://zbruc.eu/node/71270> (дата звернення: 15.04.2025).

⁴⁰ Слідами ісповідника віри Володимира Стернюка. Синод Єпископів Української Греко-Католицької Церкви. URL: <https://synod.ugcc.ua/data/slidy-ispovidnyka-viry-volodymyra-sternyuka-8056/> (дата звернення: 15.04.2025).

Його повернення до Галичини і місійна праця, дали формації ще один шар – практичний. Бо знання і обіти – це важливо, але священник стає справжнім пастирем тоді, коли починає працювати з людьми. Місійність – це робота не з «ідеальними» вірними. Це робота з різними людьми: хтось втомлений, хтось має слабку віру, хтось зневірився, хтось носить образи, хтось живе в гріху, але не знає, як з нього вийти. Місіонер уміє бачити не лише поведінку людини, а її стан. Він не просто читає мораль, а допомагає людині знову стати на ноги. Саме тут народжується пастирська мудрість, яка не береться з книжки.

Дуже важливо, що місійна праця на складних теренах – це також школа тверезості. Бо в таких умовах легко впасти або в агресивність, або в надмірний компроміс. Коли є соціальний тиск, політичні обставини, конфесійні напруження, священник може або почати «воювати» і тільки розпалювати конфлікти, або почати мовчати там, де треба говорити. А пастир має тримати рівновагу: бути вірним своїй Церкві й традиції, але не перетворювати віру на зброю. Він має тримати принцип, але не втрачати людяність. Це складно, але така школа формує сильних священників ⁴¹.

Далі його життєвий шлях увійшов у найболючішу частину – часи переслідувань. І тут важливо сказати прямо: саме тут формація показує свій справжній рівень. Бо поки є храм, парафія, відкритий статус, легальне служіння – навіть слабкий священник може «триматися системи». Але коли система знищена, коли Церква заборонена, коли є страх, стеження, арешти – тоді залишається тільки внутрішній фундамент. Якщо його немає, людина або зламається, або зрадить, або впаде в злість. Якщо фундамент є, тоді навіть у найважчому часі священник може залишатися пастирем ⁴².

У підпіллі священник не може діяти так, як у мирний час. Він не може відкрито збирати людей, не може організовувати великі заходи, не може мати «офіційних» програм. Але він мусить робити головне: служити таїнства,

⁴¹ Трофимович М. Володимир Стернюк — митрополит підпільної Церкви. URL: <https://zbruc.eu/node/71270> (дата звернення: 15.04.2025).

⁴² Стернюк Володимир — митрополит підпільної Церкви. URL: <https://100kroky.info/2017/02/sternyuk-volodymyr-mytropolyt-pidpilnoi-tserkvy> (дата звернення: 15.04.2025).

підтримувати людей, зберігати віру спільноти, тримати зв'язок між духовенством. І тут особливо видно різницю між «служителем обряду» і пастирем. Служитель обряду потребує зовнішніх умов: храму, людей, порядку. Пастир може служити навіть тоді, коли зовнішнього порядку немає. Він може бути священником у квартирі, в тиші, вночі, в маленькій групі, але служити так само відповідально, ніби перед ним стоїть цілий собор.

Саме тому його підпільна формація інших людей – один із найважливіших моментів. Бо коли Церква заборонена, зникає офіційна семінарія, зникає легальна система навчання. Але потреба в священниках не зникає. Навпаки, вона часто стає більшою, бо люди шукають духовної опори, коли навколо тиск. І тут виникає велике питання: як готувати нових священників у підпіллі, щоб вони були не випадковими людьми, а справді сформованими? Це складно, бо підпілля не дозволяє «звичайного навчання». Воно вимагає більшого: наставництва, довіри, внутрішнього відбору, перевірки характеру ⁴³.

Власне, у підпільних умовах формація стає ще більш вимогливою, бо з'являється реальна небезпека. І Стернюк це розумів. Він не міг собі дозволити рукоположити людину, яка «просто хоче бути священником». Він мусив рукоположити людину, яка здатна служити без зовнішнього захисту і не злякатися. Там немає красивих слів про «високе покликання». Там є тверезий критерій: готовність до жертви. Його фраза про те, що йому потрібні не просто священники, а люди, готові витримати найгірше, є способом сказати: «Підпілля не терпить фальші». Якщо людина фальшива – вона стане загрозою для інших.

Але важливо правильно зрозуміти цю вимогливість. Йдеться не про «культ страждання» і не про те, що священник має шукати небезпеки. Йдеться про внутрішню зрілість. Бо інколи людина хоче служити, але не усвідомлює реальності. Коли ж приходить справжній тиск, така людина або тікає, або ламається, або робить нерозумні кроки. А в підпіллі нерозумний крок може коштувати свободи не тільки собі, а й іншим. Тому формація мусила формувати

⁴³ Слідами ісповідника віри Володимира Стернюка. Синод Єпископів Української Греко-Католицької Церкви.
URL: <https://synod.ugcc.ua/data/slidy-ispovidnyka-viry-volodymyra-sternyuka-8056/> (дата звернення: 15.04.2025).

не тільки віру, але й характер: стриманість, мовчання, обережність, самоконтроль, уміння не показувати себе ⁴⁴.

Підпільний священник має бути внутрішньо вільним. Зовні він обмежений, але всередині має залишатися вільним від страху і від ненависті. Бо переслідування часто викликає два типи реакцій: одні люди стають параноїками, всюди бачать ворогів, не можуть довіряти навіть своїм; інші – стають агресивними, живуть гнівом, і цей гнів спалює їх зсередини. Священник не може бути таким. Він має залишатися спокійним, бо люди дивляться на нього як на опору. Якщо пастир у паніці, громада буде в паніці. Якщо пастир у гніві, громада буде в гніві. Якщо пастир у внутрішньому мирі, громада має шанс вижити духовно ⁴⁵.

Саме тому у підпіллі так важливою була не тільки «організація», а духовний стиль. Це означає: як говорити, як молитися, як діяти, як приймати людей, як давати пораду. Тут потрібна проста, ясна духовність. Без театру. Без красивих промов. Без «геройства». А з внутрішнім порядком, з молитвою, з вірністю таїнствам і з любов'ю до людей. У цьому Стернюк був сильний. Він не робив із підпілля сцени. Він робив із підпілля місце реальної Церкви ⁴⁶.

Ще один ключовий аспект, який у твоєму тексті лише торкається, але який можна додатково осмислити, – це роль мирян у такій формації. Підпільна Церква не тримається тільки на священниках. Вона тримається на довірі між священником і людьми. Миряни в підпіллі – не пасивні «слухачі». Вони співпрацівники. Вони дають можливість, щоб служба відбулася, щоб хтось дізнався, щоб хтось прийшов, щоб не сталося біди. Це створює інший тип церковної спільноти: більш відповідальний, більш згуртований, більш свідомий. Священник у такій Церкві не може бути «паном», він мусить бути пастирем і братом. Але при цьому він не втрачає своєї ролі: саме він служить таїнства, саме

⁴⁴ Стернюк Володимир — митрополит підпільної Церкви. URL: <https://100krokv.info/2017/02/sternyuk-volodymyr-mytrypolyt-pidpilnoi-tserkvy> (дата звернення: 15.04.2025).

⁴⁵ Слідами ісповідника віри Володимира Стернюка. Синод Єпископів Української Греко-Католицької Церкви. URL: <https://synod.ugcc.ua/data/slidy-ispovidnyka-viry-volodymyra-sternyuka-8056/> (дата звернення: 15.04.2025).

⁴⁶ Стернюк Володимир — митрополит підпільної Церкви. URL: <https://100krokv.info/2017/02/sternyuk-volodymyr-mytrypolyt-pidpilnoi-tserkvy> (дата звернення: 15.04.2025).

він веде духовно, саме він тримає церковний порядок, навіть якщо цей порядок невидимий.

Це співжиття духовенства і мирян у підпіллі формує дуже важливий результат: Церква стає не «будівлею» і не «майном», а спільнотою людей, які живуть вірою. Коли немає храму, стає очевидним, що храм – це важливо, але не головне. Головне – Євхаристія, молитва, сповідь, духовне наставництво, життя у правді. Якщо це є, Церква живе. Якщо цього немає – навіть при наявності храмів Церква може бути порожньою. Тому підпілля, як би парадоксально це не звучало, інколи очищує віру. Воно відсікає зовнішнє і залишає головне ⁴⁷.

Так само потрібно підкреслити значення безперервності служіння і передавання духовної влади. У твоєму підрозділі є перелік хіротоній і підпільних свячень. Важливо осмислити, що ці речі робилися не «для статистики». Вони були способом зберегти Церкву як Церкву – з апостольською тяглістю, зі справжнім священством, з реальним єпископством. Бо підпільна спільнота завжди ризикує перетворитися на просто «гурт людей», якщо вона не має ієрархії, таїнств і церковного порядку. Стернюк розумів, що майбутнє УГКЦ залежить від того, чи буде вона мати підготовлених священників і єпископів, коли прийде час відродження. І він діяв так, ніби цей час точно настане. Це важлива риса: він не жив тільки страхом «аби вижити». Він жив перспективою Церкви в майбутньому ⁴⁸.

Формація, яку він проводив, не була «вузькою». Вона готувала людей, здатних не лише звершувати Літургію, але й тримати пастирський зв'язок із людьми, навчати, підтримувати, організовувати маленькі спільноти. Вона готувала священника, який не прив'язаний до конкретного храму чи місця. Це дуже важливо, бо саме такий священник згодом легко включається у відродження: він не залежить від майна, не шукає титулів, не воює за «першість».

⁴⁷ Слідами ісповідника віри Володимира Стернюка. Синод Єпископів Української Греко-Католицької Церкви. URL: <https://synod.ugcc.ua/data/slidy-ispovidnyka-viry-volodymyra-sternyuka-8056/> (дата звернення: 15.04.2025).

⁴⁸ Трофимович М. Володимир Стернюк — митрополит підпільної Церкви. URL: <https://zbruc.eu/node/71270> (дата звернення: 15.04.2025).

Він просто служить. А Церква, яка виходить з підпілля, дуже потребує саме таких людей – спокійних, стійких, тих, хто не буде творити хаос на емоціях.

Щоб краще зрозуміти, чому ця формація була настільки результативною, треба сказати кілька слів про те, що в підпіллі змінюється навіть саме поняття «успіху» священника. У нормальних умовах хтось може оцінювати священника за тим, чи багато людей у храмі, чи гарно він говорить, чи добре організував парафію. У підпіллі критерії інші. Там успіх – це коли люди зберегли віру і не здалися. Коли громада не розпалася. Коли священник не зрадив. Коли таїнства звершуються достойно. Коли люди мають духовну підтримку. Коли є нові покликання. Коли між людьми є мир і взаємна опора. Тобто підпілля показує, що головне – не зовнішній блиск, а внутрішня вірність. І саме в такій логіці Стернюк формував священників ⁴⁹.

Важливо також зауважити, що така формація формує особливий тип пастиря – тихого, але сильного. Не того, хто любить публічність, а того, хто може служити в тиші. Не того, хто шукає похвали, а того, хто тримається обов'язку. Не того, хто будує себе як «лідера», а того, хто є опорою без пафосу. Для людей, що жили в радянському страху, такий пастир був життєво необхідний. Бо страх не лікується гучними словами. Страх лікується присутністю людини, яка не панікує і не ламається. Тому авторитет Стернюка не потребував зовнішніх символів: він будувався з роками – на довірі ⁵⁰.

Цей досвід пояснює також, чому пізніше, коли Церква отримала можливість виходити на світло, Стернюк міг бути одним із тих, хто не втратив орієнтирів. Бо часто після довгого підпілля виникає інша спокуса: люди починають боротися за храми, за вплив, за статус, за «справедливість» – і в цьому легко втратити духовний центр. Ті, хто пройшов справжню формацію, мають шанс цього уникнути. Бо для них головне – не зовнішнє, а Христос і служіння

⁴⁹ Слідами ісповідника віри Володимира Стернюка. Синод Єпископів Української Греко-Католицької Церкви. URL: <https://synod.ugcc.ua/data/slidy-ispovidnyka-viry-volodymyra-sternyuka-8056/> (дата звернення: 15.04.2025).

⁵⁰ Стернюк Володимир — митрополит підпільної Церкви. URL: <https://100krokiv.info/2017/02/sternyuk-volodymyr-mytropolyt-pidpilnoi-tserkvy> (дата звернення: 15.04.2025).

людям. Саме тому його формація і його стиль важливі не лише як «минуле», а як приклад, який має цінність і для наступних поколінь духовенства.

Якщо підсумувати, то священнича формація владика Володимира Стернюка була тривалою і багатогранною. Вона включала родинне виховання, монашу дисципліну, богословську освіту, місійне служіння і випробування переслідуваннями. Кожен етап додавав щось своє: родина дала віру й національну гідність; монаше життя дало внутрішній порядок; освіта дала ясність мислення; місії дали контакт із людьми і практичну мудрість; підпілля дало стійкість і здатність формувати інших. У підсумку постала постать священника, який не просто «пережив» історію, а зумів передати Церкві головне – спадкоємність служіння, сформоване духовенство і живу віру спільноти ⁵¹.

Священнича формація Стернюка показує, що справжній пастир не народжується в комфорті. Він формується через правду, дисципліну і любов, які проходять через труднощі й стають міцнішими. Саме тому його життєвий шлях у цьому підрозділі важливо читати не лише як біографію, а як приклад того, як Церква може зберігатися навіть тоді, коли її хочуть стерти з публічного простору. Внутрішня сила, ясна віра, духовний порядок і готовність служити без зовнішніх гарантій – це те, що зробило його формацію цінною і результативною. Саме з такого фундаменту виростає те служіння, яке стане предметом подальших розділів роботи, де розкриватиметься не тільки його особиста дорога, але і роль у житті Церкви в найважчі періоди її історії ⁵².

⁵¹ Слідами ісповідника віри Володимира Стернюка. Синод Єпископів Української Греко-Католицької Церкви. URL: <https://synod.ugcc.ua/data/slidy-ispovidnyka-viry-volodymyra-sternyuka-8056/> (дата звернення: 15.04.2025).

⁵² Трофимович М. Володимир Стернюк — митрополит підпільної Церкви. URL: <https://zbruc.eu/node/71270> (дата звернення: 15.04.2025).

РОЗДІЛ 2

ПАСТОРАЛЬНА ДІЯЛЬНІСТЬ МИТРОПОЛИТА ВОЛОДИМИРА СТЕРНЮКА В УМОВАХ ПІДПІЛЛЯ

Пасторальна діяльність митрополита Володимира Стернюка є одним із найяскравіших свідчень вірності Української Греко-Католицької Церкви у часи переслідувань. В умовах повної заборони таємно звершувалися святі таїнства, виховувалося нове покоління священнослужителів і зберігалася єдність віруючої спільноти. Його служіння стало джерелом духовної стійкості та запорукою відродження Церкви після десятиліть підпілля⁵³.

2.1. Митрополит як духовний лідер підпільної церкви

Після ліквідації Української Греко-Католицької Церкви у 1946 році, здійсненої через псевдособор у Львові за участю радянських спецслужб, її офіційна діяльність була заборонена. Проте Церква не припинила свого існування – вона перейшла у підпілля, зберігаючи апостольську тяглість через жертвність духовенства. Саме в цих обставинах Володимир Стернюк став одним із ключових духовних провідників, який узяв на себе відповідальність за керівництво підпільною Церквою. Його завданням було не лише зберегти структуру, але й відновити її внутрішню єдність, духовну силу та свідчення віри в умовах тотального переслідування⁵⁴. Візуальним свідченням підпільного богослужбового життя є архівні фотографії владики Володимира Стернюка під час звершення Літургії (див. Додаток А).

⁵³ Рудик Л., Москович Г. (упоряд.). Слідами сповідника віри Володимира Стернюка : рекомендаційний список літератури до 110-річчя від дня народження місцеблюстителя і правлячого архієрея Києво-Галицької митрополії / ред. М. Лісецька ; наук. ред. І. Сварник ; Львівська обласна універсальна наукова бібліотека. Львів, 2017. 20 с.

⁵⁴ Kokhanovska, M. Contribution of Archbishop Volodymyr Sterniuk to the History of the Ukrainian Greek Catholic Church (UGCC) // Codrul Cosminului, Vol. 24, No. 1 (2018), p. 191–208. URL: https://codrulcosminului.usv.ro/wp-content/uploads/2022/12/Article.10.Vol_24-1.pdf

Після арешту і заслання у 1947 році, Стернюк повернувся до Львова, де продовжив душпастирську діяльність у повній таємниці. У 1964 році владика Василь Величковський уділив йому єпископські свячення, чим забезпечив спадкоємність ієрархії підпільної Церкви. Ця подія мала історичне значення: саме через неї Церква зберегла канонічну безперервність і змогла продовжити передавання священничих свячень та опіку над монашими спільнотами. З 1972 року, після арешту владика Величковського, Володимир Стернюк став місцеблюстителем митрополичого престолу УГКЦ, узявши на себе повну відповідальність за її існування в умовах катакомб⁵⁵.

Його лідерство полягало не у зовнішньому управлінні, а у духовній стійкості, що надихала інших. В умовах, коли більшість храмів була закрита, а священники – переслідувані, він організував систему підпільних богослужінь і таємних семінарій. У Львові, у його помешканні на вулиці Чкалова, функціонував осередок богословської формації, де майбутні священники готувалися до служіння. Заняття відбувалися в суворій конспірації – вночі, у приватних квартирах, малими групами. Митрополит особисто добирав викладачів, передавав богословські матеріали, власні конспекти й тексти духовних наук. У цій діяльності проявилася його здатність формувати духовенство не лише знанням, а насамперед прикладом стійкості та жертвності⁵⁶.

Митрополит Володимир розумів своє служіння як мученицьке свідчення віри, подібне до прикладу блаженних Пратулинських мучеників, які «зберегли вірність Христові й Східній Католицькій традиції, прийнявши смерть за віру»⁵⁷. Як і вони, він сприймав Церкву не лише як видиму структуру,

⁵⁵ Рудик Л., Москович Г. (упоряд.). Слідами сповідника віри Володимира Стернюка : рекомендаційний список літератури до 110-річчя від дня народження місцеблюстителя і правлячого архієрея Києво-Галицької митрополії / ред. М. Лісецька ; наук. ред. І. Сварник ; Львівська обласна універсальна наукова бібліотека. Львів, 2017. 20 с.

⁵⁶ Kokhanovska, M. Contribution of Archbishop Volodymyr Sternuk to the History of the Ukrainian Greek Catholic Church (UGCC) // *Codrul Cosminului*, Vol. 24, No. 1 (2018), p. 191–208. URL: https://codrulcosminului.usv.ro/wp-content/uploads/2022/12/Article.10.Vol_24-1.pdf

⁵⁷ Пратулинська вірність східній католицькій традиції: збірник матеріалів першої міжнародної науково-практичної конференції (Пратулин, 10–12 жовтня 2025 року) / за заг. ред. А. Є. Боднар, наук. ред. Р. Делятинський; Бюро Верховного Архієпископа УГКЦ у справах новітніх релігійних рухів і сект; Івано-Франківська академія Івана Золотоустого; Седлецька Дієцезія РКЦ. Львів: Сполом, 2025. С.15.

а як «містичне Тіло Христове, що єдине на небі й на землі»⁵⁸. Стернюк бачив своє покликання у жертовній вірності – у готовності «стояти за віру до кінця», зберігаючи духовну спадкоємність навіть у катакомбних умовах⁵⁹. Його служіння відображало ту саму логіку мучеництва, про яку пише богословська традиція: святість – це не слава, а служіння й любов, які проходять через страждання до воскресіння⁶⁰.

Паралельно владика підтримував комунікацію між єпископами й священниками, що дозволяло уникати розколів і зберігати єдність церковного життя. Разом із владикою Софроном Дмитерком, Іваном Маргітичем, Павлом Василюком він фактично створив «синод у тіні» – дорадчий орган, який координував богослужбову практику, таємні хіротонії й пастирську діяльність. Його керівництво відзначалося не владністю, а духовною глибиною, що утверджувала моральний авторитет Церкви навіть у найскладніші часи.

Організаторський талант Стернюка проявився у створенні мережі «малих спільнот» – підпільних парафій, що діяли без храмів, але мали чітку структуру. Миряни брали активну участь у підтримці священників, організації богослужінь і збереженні літургійної спадщини⁶¹.

Така модель функціонування відповідала духові перших християнських громад, де віра передавалася через особисте свідчення, спільну молитву і взаємну підтримку. Саме це й стало суттю пастирського лідерства митрополита – не адміністративна влада, а духовна присутність і братерське єднання. Таке розуміння лідерства як служіння, укоріненого в жертвності, робить постать митрополита Володимира Стернюка центральною в історії підпільної Церкви.

⁵⁸ Пратулинська вірність східній католицькій традиції: збірник матеріалів першої міжнародної науково-практичної конференції (Пратулин, 10–12 жовтня 2025 року) / за заг. ред. А. Є. Боднар, наук. ред. Р. Делятинський; Бюро Верховного Архiepіскопа УГКЦ у справах новітніх релігійних рухів і сект; Івано-Франківська академія Івана Золотоустого; Седлецька Дієцезія РКЦ. Львів: Сполом, 2025. С.16.

⁵⁹ Піх Р. Володимир Стернюк – «Я робив те, що міг. І більше на ніщо не дивився». Львів, 2018. С. 36.

⁶⁰ Пратулинська вірність східній католицькій традиції: збірник матеріалів першої міжнародної науково-практичної конференції (Пратулин, 10–12 жовтня 2025 року) / за заг. ред. А. Є. Боднар, наук. ред. Р. Делятинський; Бюро Верховного Архiepіскопа УГКЦ у справах новітніх релігійних рухів і сект; Івано-Франківська академія Івана Золотоустого; Седлецька Дієцезія РКЦ. Львів: Сполом, 2025. С.17.

⁶¹ Стернюк Володимир — митрополит підпільної Церкви. URL: <https://100kroktiv.info/2017/02/sternyuk-volodymyr-mytropolyt-pidpilnoi-tserkvy> (дата звернення: 15.04.2025).

Його життя показало, що духовна влада не потребує публічності, а святість не вимагає титулів.

Вона виявляється у вірності, покорі й непохитній надії, яка, попри переслідування, тримає живим тіло Христової Церкви. Як і мученики Пратулина, Стернюк залишив приклад пастиря, який «стояв за віру до кінця», передаючи новим поколінням заповіт – бути свідками Христа серед темряви світу ⁶².

Важливим і водночас найменш формалізованим виміром пасторальної діяльності митрополита Володимира Стернюка в умовах підпілля було збереження внутрішньої церковної легітимності та єдності Української Греко-Католицької Церкви. У ситуації, коли Церква була юридично ліквідована радянською владою і позбавлена будь-якого публічного статусу, питання її існування переставало бути проблемою правового визнання і переходило у площину духовної правди. Для вірних УГКЦ легітимність Церкви визначалася не державними декретами, а вірністю апостольській традиції, неперервністю ієрархії та живим свідченням віри, яке зберігалось у катакомбних умовах. Саме в цій площині постать митрополита Стернюка набувала особливого значення як видимого знака того, що Церква не припинила свого буття, а лише змінила форму свого існування ⁶³.

У підпільних умовах авторитет митрополита не спирався на адміністративні механізми чи зовнішні атрибути влади. Він формувався через особисту довіру, духовний досвід і здатність нести відповідальність за Церкву в ситуації постійної небезпеки. Відсутність відкритих структур управління створювала ризик фрагментації церковного життя, появи ізольованих груп або втрати відчуття соборності. Митрополит Стернюк усвідомлював цю загрозу й послідовно працював над тим, щоб підпільні спільноти не перетворилися на

⁶² Пратулинська вірність східній католицькій традиції: збірник матеріалів першої міжнародної науково-практичної конференції (Пратулин, 10–12 жовтня 2025 року) / за заг. ред. А. Є. Боднар, наук. ред. Р. Делятинський; Бюро Верховного Архієпископа УГКЦ у справах новітніх релігійних рухів і сект; Івано-Франківська академія Івана Золотоустого; Седлецька Дієцезія РКЦ. Львів: Сполом, 2025. С.17.

⁶³ Рудик Л., Москович Г. (упоряд.). Слідами сповідника віри Володимира Стернюка : рекомендаційний список літератури до 110-річчя від дня народження місцезблостителя і правлячого архієрея Києво-Галицької митрополії / ред. М. Лісецька ; наук. ред. І. Сварник ; Львівська обласна універсальна наукова бібліотека. Львів, 2017. 20 с.

замкнені осередки, відірвані від загальноцерковного життя. Через особисті зустрічі, таємні наради, усні настанови й духовне провідництво він підтримував відчуття належності до єдиної Церкви, що жила спільною вірою і спільною відповідальністю ⁶⁴.

Особливу вагу в цьому контексті мало збереження канонічної свідомості духовенства. В умовах підпілля священники часто змушені були діяти автономно, приймати пастирські рішення без можливості відкритого консультування з ієрархією. Це створювало небезпеку суб'єктивізації служіння або відхилень від церковної дисципліни. Митрополит Володимир, не вдаючись до жорсткого контролю, формував у духовенства глибоке усвідомлення канонічної відповідальності. Його особа виступала точкою духовної орієнтації, яка дозволяла священникам залишатися в межах церковної традиції навіть за відсутності формалізованих структур управління.

Для мирян митрополит Стернюк був не лише ієрархом, а передусім моральним авторитетом, який уособлював правдивість і незламність УГКЦ. Його життєвий шлях, позначений арештами, переслідуваннями та багаторічним служінням у підпіллі, сприймався як переконливе свідчення вірності Христові. Саме ця життєва послідовність формувала довіру до підпільної Церкви як до автентичної духовної спільноти, що зберегла свою ідентичність попри зовнішній тиск. У свідомості вірних підпільна УГКЦ не була «нелегальною організацією», а залишалася правдивою Церквою, яка продовжує жити згідно з Євангелієм і традицією ⁶⁵.

Значущим аспектом пастирського лідерства митрополита була його здатність утримувати баланс між необхідною конспірацією та відкритістю до внутрішньоцерковного діалогу. Підпільні умови вимагали максимальної обережності, проте надмірна замкненість могла призвести до ізоляції, страху й втрати довіри між членами спільнот. Митрополит послідовно уникав атмосфери

⁶⁴ Стернюк Володимир — митрополит підпільної Церкви. URL: <https://100krokiv.info/2017/02/sternyuk-volodymyr-myropolyt-pidpilnoi-tserkvy> (дата звернення: 15.04.2025).

⁶⁵ Рудик Л., Москович Г. (упоряд.). Слідами сповідника віри Володимира Стернюка : рекомендаційний список літератури до 110-річчя від дня народження місцезблостителя і правлячого архієрея Києво-Галицької митрополії / ред. М. Лісецька ; наук. ред. І. Сварник ; Львівська обласна універсальна наукова бібліотека. Львів, 2017. 20 с.

підозри, заохочуючи відповідальну взаємодію між духовенством і мирянами. Такий стиль керівництва сприяв формуванню зрілої церковної свідомості, у якій віра ґрунтувалася не на страху перед переслідуваннями, а на внутрішньому переконанні та взаємній підтримці ⁶⁶.

У цьому контексті пастирська діяльність митрополита Володимира Стернюка набувала характеру довготривалої духовної формації всієї Церкви. Йшлося не лише про збереження окремих практик чи традицій, а про виховання покоління вірних і священників, здатних нести відповідальність за Церкву в умовах свободи. Підпільний досвід, сформований під його проводом, виховував уважність до внутрішнього життя, глибоку повагу до Таїнств і розуміння Церкви як спільноти, об'єднаної вірою, а не зовнішніми обставинами. Ця духовна зрілість згодом стала важливим ресурсом для відкритого відродження УГКЦ наприкінці ХХ століття.

Пастирська присутність митрополита Стернюка в житті підпільної Церкви також виконувала функцію символічного центру, навколо якого консолідувалася спільнота. В умовах, коли більшість храмів була втрачена, а публічні богослужіння заборонені, саме особа митрополита ставала знаком єдності та неперервності церковного життя. Його служіння нагадувало вірним, що Церква існує не лише як інституція, прив'язана до конкретних будівель, а як живе Тіло Христове, здатне зберігати свою ідентичність у будь-яких історичних обставинах ⁶⁷.

Завершуючи розгляд пасторальної діяльності митрополита Володимира Стернюка як духовного лідера підпільної Церкви, варто наголосити, що його роль не обмежувалася реакцією на зовнішні виклики. Він не лише відповідав на виклики переслідувань, а формував внутрішню стійкість Церкви, яка дозволила

⁶⁶ Рудик Л., Москович Г. (упоряд.). Слідами сповідника віри Володимира Стернюка : рекомендаційний список літератури до 110-річчя від дня народження місцеблюстителя і правлячого архієрея Києво-Галицької митрополії / ред. М. Лісецька ; наук. ред. І. Сварник ; Львівська обласна універсальна наукова бібліотека. Львів, 2017. 20 с.

⁶⁷ Стернюк Володимир — митрополит підпільної Церкви. URL: <https://100krokiv.info/2017/02/sternyuk-volodymyr-mytrypolyt-pidpilnoi-tserkvy> (дата звернення: 15.04.2025).

їй пережити десятиліття заборони і вийти з підпілля збереженою та духовно зрілою ⁶⁸.

2.2. Особливості пасторального служіння: уділення святих таїнств

Уділення святих таїнств у підпільній Українській Греко-Католицькій Церкві становило одне з найбільш відповідальних і водночас небезпечних завдань пастирів. Для владики Володимира Стернюка ця діяльність була не просто виконанням обов'язків священнослужителя, а справжнім свідченням віри, що здійснювалося у ворожому середовищі, де кожен богослужбовий акт міг обернутися арештом або переслідуванням. В умовах радянської політики ліквідації УГКЦ після Львівського псевдособору 1946 року саме таїнства залишалися тим найглибшим джерелом духовного життя, яке тримало вірних у єдності з Церквою та Христом ⁶⁹.

Найважливішим центром цієї пасторальної діяльності залишалася Свята Євхаристія. Літургії, які звершував владики Володимир, відбувалися в приватних помешканнях довірених осіб, найчастіше у Львові, але також у різних місцевостях Галичини. Домашні каплиці обладнувалися у звичайних квартирах: облаштовувався невеликий престол, зберігалися Євхаристійні Дари, використовувалося мінімальне літургійне начиння. Зовнішня простота, однак, не применшувала величі молитви – навпаки, створювала враження особливої глибини та жертвності. Для вірян участь у такій Літургії була не лише духовним, а й героїчним актом: вони ризикували власною свободою заради того,

⁶⁸ Рудик Л., Москович Г. (упоряд.). Слідами сповідника віри Володимира Стернюка : рекомендаційний список літератури до 110-річчя від дня народження місцеблюстителя і правлячого архієрея Києво-Галицької митрополії / ред. М. Лісецька ; наук. ред. І. Сварник ; Львівська обласна універсальна наукова бібліотека. Львів, 2017. 20 с.

⁶⁹ Ukrainian Catholic Church. *Encyclopedia of Ukraine*. URL: <https://www.encyclopediaofukraine.com/display.asp?linkpath=pages%5CU%5CK%5CUkrainianCatholicchurch.htm> (дата звернення: 22.09.2025).

щоб перебувати у єдності з Христом через Євхаристію. Не менш вагомим було Таїнство Сповіді, яке в умовах підпілля набувало особливого виміру ⁷⁰.

Сповідь часто відбувалася під час приватних зустрічей або у помешканнях, де звершувалася Літургія. Атмосфера переслідувань робила її не тільки духовним очищенням, але й виявом довіри між священником і вірним. Зберігати абсолютну конфіденційність означало протистояти радянським вимогам видавати імена учасників підпільного життя. У цьому виявлялася пастирська мужність владики Стернюка: він не лише уділяв розрішення, а й ставав для людей гарантом безпеки, який своєю мовчазною вірністю зберігав довірене йому сумління вірних навіть перед обличчям допитів чи загрози арешту.

Окреме місце займали Хрещення і Миропомазання, які уділялися найчастіше в умовах приватних домівок. Молоді батьки зверталися до підпільних священників, серед яких був і митрополит Стернюк, щоб охрестити дітей, адже офіційно це можна було зробити лише в храмах, переданих Московському патріархату. Така ситуація створювала серйозну дилему: батьки не хотіли зрікатися своєї ідентичності, тому зверталися до катакомбних служителів. У цих обставинах обряд відбувався без пишності, часто при невеликій кількості свідків, але з глибоким усвідомленням небезпеки та жертвовності. Для Церкви підпільні Хрещення стали символом неперервності християнської традиції та знаком того, що нові покоління вірних продовжують жити у сопричасті з УГКЦ ⁷¹.

Особливу вагу мало Таїнство Священства. В умовах ліквідації духовних семінарій і переслідувань духовенства саме таємні єпископи, серед яких ключову роль відігравав владики Стернюк, уділяли свячення новим священникам. Хіротонії відбувалися у глибокій таємниці, іноді вночі, у вузькому колі свідків. Стернюк був надзвичайно обережним у виборі кандидатів: висвячував тих, хто

⁷⁰ Офіційний сайт УГКЦ. 9. Церква в підпіллі (1946–1989). URL: <https://ugcc.ua/church/history/the-church-in-the-underground/>

(дата звернення: 22.09.2025).

⁷¹ Ukrainian Catholic Church. *Encyclopedia of Ukraine*. URL: <https://www.encyclopediaofukraine.com/display.asp?linkpath=pages%5CU%5CK%5CUkrainianCatholicchurch.htm> (дата звернення: 22.09.2025).

пройшов тривалу перевірку у вірності, духовному житті та готовності до переслідувань. Цей вибір був стратегічним: кожен нововисвячений священник ставав гарантією того, що Церква матиме майбутнє. У такий спосіб формувалася нова генерація духовенства, яка після виходу УГКЦ з підпілля у 1989 році стала основою для відновлення духовних семінарій і парафій ⁷².

Важливою складовою пастирського служіння було й Таїнство Подружжя. Вінчання часто звершувалося у приватних помешканнях, за участю лише найближчих родичів. Ці подружжя від початку усвідомлювали, що їхній союз скріплений не зовнішньою урочистістю, а внутрішньою вірністю перед Богом. Для багатьох сімей таке таїнство ставало джерелом сили і відваги в умовах, коли навіть родинне життя перебувало під постійним наглядом держави.

Не можна оминати і Таїнство Єлеопомазання, яке уділялося хворим і вмираючим. У ті роки доступ до лікарень для священників УГКЦ був закритий, тому Стернюк приходив до хворих таємно, часто вночі, щоб не привернути уваги. Це служіння вимагало не лише відваги, але й великої жертвності: іноді доводилося відвідувати оселі, де на священника могли донести сусіди чи навіть родичі. Проте він не відмовляв у духовній підтримці, вбачаючи в цьому найважливіший обов'язок пастиря ⁷³.

Обрядова практика у підпільній УГКЦ була не лише богослужбовим явищем, а й глибоким символом духовної ідентичності та опору. Для владики Володимира Стернюка, якого вірні сприймали насамперед як хранителя церковної традиції, обрядовість стала способом утвердження єдності спільноти в умовах, коли будь-який прояв релігійності міг обернутися переслідуванням. Збереження обрядових форм і точність у їх виконанні забезпечували відчуття

⁷² Офіційний сайт УГКЦ. 9. Церква в підпіллі (1946–1989). URL: <https://ugcc.ua/church/history/the-church-in-the-underground/>

(дата звернення: 22.09.2025).

⁷³ Поліщук Н. «Мені не потрібні отці... Мені потрібні мученики!». До 110-ліття від дня народження Володимира Стернюка. URL: https://risu.ua/meni-ne-potribni-otci-ya-ne-mayu-hramiv-meni-potribni-mucheniki-do-110-littya-vid-dnya-narodzhennya-volodimira-sternyuka_n89188

(дата звернення: 22.09.2025).

тяглості із довоєнною церковною традицією, водночас додаючи сили вірним, які жили у катакомбах ⁷⁴.

Особливу увагу владика приділяв літургійній дисципліні. Він наполягав на дотриманні повного чину Божественної Літургії навіть у тих випадках, коли обставини вимагали обмеженості. У домашніх каплицях, що організовувалися в квартирах львівських родин чи у селах Галичини, встановлювали невеликий престол, облачення для священика готувалося заздалегідь і зберігалося у схованках, антиминос і літургійні книги береглися як найбільші скарби. Сам факт дотримання повноти обряду мав символічне значення: він демонстрував, що Церква існує не умовно чи частково, а цілковито, з усією глибиною своєї духовної спадщини.

Надзвичайне значення мала також іконографія та культова символіка. У квартирах, де звершувалася Літургія, зберігали ікони та невеликі вівтарі. Присутність хреста, Євангелія, свічок та іконописи, навіть у скромному вигляді, створювала атмосферу храму. Стернюк наголошував, що ікона – це не прикраса, а «вікно у вічність», тому навіть у переслідуваних умовах вона мусила займати належне місце. Відомі випадки, коли миряни зберігали у схованках старовинні ікони чи літургійні предмети, ризикуючи свободою, але передавали їх для богослужінь. Такі деталі обрядової культури формували духовний стрижень громади ⁷⁵.

Обрядовість мала і виховний вимір. Участь мирян у спільних молитвах, співах, поклоніннях перед Євангелієм формувала почуття належності до Церкви. В умовах, коли діти та молодь виховувалися в атмосфері войовничого атеїзму, домашні богослужіння ставали школою віри. Стернюк уважав важливим, щоб у цих обрядах брали участь усі покоління: старші передавали молодшим навички співу, молитви, навіть простого складання рук у молитві. Це формувало не лише

⁷⁴ Офіційний сайт УГКЦ. 9. Церква в підпіллі (1946–1989). URL: <https://ugcc.ua/church/history/the-church-in-the-underground/>

(дата звернення: 22.09.2025).

⁷⁵ Поліщук Н. «Мені не потрібні отці... Мені потрібні мученики!». До 110-ліття від дня народження Володимира Стернюка. URL: https://risu.ua/meni-ne-potribni-otci-ya-ne-mayu-hramiv-meni-potribni-mucheniki-do-110-littya-vid-dnya-narodzhennya-volodimira-sternyuka_n89188

(дата звернення: 22.09.2025).

релігійну пам'ять, а й національно-культурну ідентичність, бо збереження богослужбової мови – української та церковнослов'янської – у катакомбних умовах ставало актом протистояння русифікації ⁷⁶.

Символічне значення мало і таїнственне життя поза Літургією. Наприклад, спільна молитва біля образу Богородиці чи святого Хреста перед початком та після закінчення зустрічей вірних була формою обрядової дисципліни. Це нагадувало людям, що вони належать до єдиного церковного тіла. Багато вірян свідчать, що атмосфера таких зустрічей мала виняткову духовну глибину: тихий спів псалмів чи молитовні формули набували значення не меншого, ніж урочиста храмова відправа ⁷⁷.

Обрядовість під проводом митрополита Стернюка мала й захисний вимір. У часи, коли радянська влада намагалася прищепити відчуття, що Церкви більше не існує, кожне звершене богослужіння, навіть у найскромнішій формі, було актом підтвердження її живої присутності. Усе – від запаленої свічки до читання Євангелія – ставало символом опору. Ця обрядова практика вчила вірних, що святе можна зберегти навіть без храмових мурів, і що найважливішим храмом залишається людське серце, об'єднане в спільноті ⁷⁸.

Завдяки такій глибокій увазі до обрядової сторони богослужіння митрополит Стернюк зміг зберегти не лише саму віру, але й її культурне та духовне обличчя. Це дозволило УГКЦ після виходу з підпілля відновити повноту літургійного життя практично без втрат у традиції: ті ж обряди, піснеспіви, молитви й символи, які передавалися у тиші підпільних квартир, вийшли на світло дня і знову стали публічним свідченням християнської ідентичності українського народу ⁷⁹.

⁷⁶ Ukrainian Catholic Church. *Encyclopedia of Ukraine*. URL: <https://www.encyclopediaofukraine.com/display.asp?linkpath=pages%5CU%5CK%5CUkrainianCatholicchurch.htm> (дата звернення: 22.09.2025).

⁷⁷ Офіційний сайт УГКЦ. 9. Церква в підпіллі (1946–1989). URL: <https://ugcc.ua/church/history/the-church-in-the-underground/> (дата звернення: 22.09.2025).

⁷⁸ Kokhanovska, M. Contribution of Archbishop Volodymyr Sterniuk to the History of the Ukrainian Greek Catholic Church (UGCC) // *Codrul Cosminului*, Vol. 24, No. 1 (2018), p. 191–208. URL: https://codrulcosminului.usv.ro/wp-content/uploads/2022/12/Article.10.Vol_24-1.pdf

⁷⁹ Поліщук Н. «Мені не потрібні отці... Мені потрібні мученики!». До 110-ліття від дня народження Володимира Стернюка. URL: <https://risu.ua/meni-ne-potribni-otci-ya-ne-mayu-hramiv-meni-potribni-mucheniki-do-110-littya-vid->

Підпільне уділення Святих Таїнств мало ще одну сторону, про яку зазвичай говорять менше, хоча без неї таїнственне життя просто не могло би тривати. Йдеться про «земний», практичний рівень пастирства: як підготувати людей, як зберегти таїнство від профанації, як не зламати ритм церковного життя, коли навколо постійний контроль, підозри й небезпека. У таких умовах владика Володимир Стернюк був не лише тим, хто звершував, але й тим, хто навчав, упорядковував і тримав внутрішню дисципліну Церкви. Його служіння у підпіллі показує, що духовне життя не існує в повітрі: воно завжди має форму, порядок і конкретні дії. Таїнства зберігали силу не тільки тому, що були «святими», а й тому, що їх берегли розумно і з великим почуттям відповідальності ⁸⁰.

Передусім у підпіллі змінювався сам спосіб підготовки до Таїнств. У відкритій Церкві людина може прийти до храму, поговорити зі священником, пройти катехизацію, долучитися до спільноти. У підпіллі цього не було або це було дуже обмежено. Тому підготовка набувала форми коротких, але змістовних розмов, інколи кількох зустрічей з мінімальною кількістю людей. І це не було формальністю. Бо якщо людина приходила до Таїнства в умовах ризику, вона мусила розуміти, що робить і чому. Це було питання совісті. У багатьох випадках саме страх і тиск змушували людей глибше замислюватися над вірою. У ситуації, коли за участь у богослужінні можна було мати проблеми, до Церкви не приходили «випадково». Приходили ті, кому справді боліло і кому потрібна була духовна опора.

Цей момент особливо видно в ситуаціях, пов'язаних із сім'єю. Народження дитини, хвороба, смерть близької людини, створення подружжя – це такі події, які навіть при сильному зовнішньому тиску будять у людині глибокі питання: що є сенсом життя, де Бог, що буде далі, як не втратити людську гідність. Саме тому пастирське служіння таїнствами в підпіллі часто починалося не з ритуалу, а з розмови. Священник мав пояснити, заспокоїти, допомогти сформулювати

внутрішнє рішення, підтримати людину в момент її слабкості. Підпільне пастирство було дуже «людським»: менше офіційних формул, більше живого співпереживання і правдивої присутності ⁸¹.

Дуже важливим було питання довіри. У підпільній спільноті довіра не виникає відразу. Вона вибудовується роками. Людина повинна знати, що священник не стане причиною небезпеки, що він обережний, що він не говорить зайвого, що він не робить показових жестів, що він не наражає інших на ризик. Паралельно священник мусив бути впевненим, що людина, яка просить уділення таїнства, не є випадковою і не принесе біди іншим. Тому тут діяла неформальна система «перевірки»: через знайомих, через родину, через довший контакт. Це не було недовірою у моральному сенсі. Це була форма захисту спільноти. Бо в підпіллі одна необережність могла зруйнувати цілу мережу людей, які тримали церковне життя ⁸².

Потрібно також пам'ятати, що підпільна Церква не могла дозволити собі «зайвих рухів». Кожна зустріч, кожне богослужіння, кожен прихід священника в нове місце – це ризик. Тому пастирі, серед яких був і владика Стернюк, виробили стиль, де все робилося з мінімальною зовнішньою помітністю. Місце для уділення таїнств обирали так, щоб не привертати уваги сусідів. Час підбирали так, щоб не було зайвих людей у під'їзді чи на подвір'ї. Інколи люди приходили по одному, з паузами, ніби «у гості». Речі для богослужіння зберігали приховано і діставали тільки тоді, коли вже були впевнені, що ситуація спокійна. Таїнства відбувалися у простих кімнатах, але з внутрішньою гідністю. Цей стиль був надзвичайно важливий, бо він допомагав зберегти можливість служити не один раз, а багато років ⁸³.

⁸¹ Пакош М. Володимир Стернюк: служіння в підпіллі та легалізація УГКЦ : магістерська робота. Львів : УКУ, 2021. С. 51–54.

⁸² Владика Володимир Стернюк. Інтерв'ю від 15.09.1993 / інтерв'юєр Гудзяк Б. // Архів Інституту історії Церкви, спр. П-1-1-635.

⁸³ Поліщук Н. «Мені не потрібні отці... Мені потрібні мученики!». До 110-ліття від дня народження Володимира Стернюка. URL: https://risu.ua/meni-ne-potribni-otci-ya-ne-mayu-hramiv-meni-potribni-mucheniki-do-110-littya-vid-dnya-narodzhennya-volodimira-sternyuka_n89188 (дата звернення: 22.09.2025).

З практичного погляду особливо чутливим було питання літургійних предметів і книг. У відкритому житті це доступно: літургійне начиння, облачення, книги, антими́нс – усе є в храмі. У підпіллі їх треба було берегти, переносити, ховати. І це часто вимагало участі мирян. Люди зберігали речі в себе, іноді в схованках, іноді в шафах за подвійними стінками, іноді так, щоб при випадковому огляді їх не було видно. У цьому проявлялася особлива культура співпраці: мирянин не просто «присутній», він відповідає за конкретну частину церковного життя. Вірні відчували, що Церква – це їхня спільна справа, а не «робота священника».

У багатьох випадках ця співпраця була дуже делікатною. Хтось міг дати місце для богослужіння, але не хотів, щоб про це знали навіть родичі. Хтось був готовий допомогти, але боявся за дітей або за роботу. Пастир мусив поважати ці межі. Він не мав права тиснути. Він мав допомогти людині зробити те, що вона може, не руйнуючи її життя. Це була пастирська мудрість: тримати Церкву живою, але не ламати людей, які й так живуть у страху. Владака Стернюк у таких ситуаціях виступав як той, хто вміє зберегти баланс між ревністю і розсудливістю ⁸⁴.

Підпільне таїнственне життя також вимагало певної «пам'яті» та порядку, але без документів і офіційних записів. У нормальних умовах хрещення, вінчання, свячення фіксуються в метриках і церковних книгах. У підпіллі така фіксація могла бути небезпечною. Проте повна відсутність пам'яті також створювала проблеми. Потрібно було хоча б мінімально пам'ятати, хто отримав яке таїнство, щоб у майбутньому не виникало плутанини. Це означало, що діяли неофіційні, дуже обережні способи збереження інформації: через довірених осіб, через священників, через пам'ять родини. У цьому є своя складність: Церква мусила жити без звичних адміністративних механізмів, але не могла

⁸⁴ Митрополит Володимир Стернюк. URL: <https://synod.ugcc.ua/data/mytropolyt-volodymyr-sternyuk-432> (дата звернення: 15.04.2025).

перетворитися на хаос. Тому в підпіллі надзвичайно цінувалася точність і відповідальність⁸⁵.

Особливо складною була ситуація з тими, хто мав змішані родини або родичів у середовищі, де панувала лояльність до радянської системи. Людина могла просити хрестити дитину, але хтось із родини міг бути проти, боятися або навіть донести. Священник мусив бачити не лише богословську сторону, а й людську драму. Тут пастирство таїнствами ставало пастирством конфлікту: як не посварити сім'ю остаточно, як не підставити людей, як допомогти прийняти рішення мудро. Часто це означало терпеливість: не поспішати, дати час, пояснити, підтримати. У підпіллі швидкі рішення могли мати погані наслідки. Тому пастирська обережність була не слабкістю, а формою любові.

Дуже важливим рівнем пастирства було також навчання людей молитися і жити вірою без храму. Бо таїнства – це вершина, але життя віри не може бути лише «підпільними відправами». Сім'я повинна мати молитву вдома, повинна знати основні церковні тексти, повинна вміти передавати дітям віру простою мовою. Тут виростає цілий пласт підпільної духовності: читання Євангелія вдома, спільна молитва, святкування великих свят у домашніх умовах, дотримання посту, благословення їжі, маленькі домашні обряди, які підтримують внутрішню церковність. Усе це не замінює таїнства, але створює «середовище», в якому таїнства стають природною частиною життя, а не рідкісною подією⁸⁶.

Підпільні пастирі часто виконували роль катехитів у дуже простій формі. Без офіційних підручників, без класів, без відкритих зустрічей. Це робилося через розмови, через короткі повчання, через пояснення перед таїнствами. Люди вчилися розуміти, що таке Євхаристія, чому сповідь важлива, як готуватися до Причастя, як вибирати хресних батьків, що означає шлюб як союз перед Богом.

⁸⁵ Рудик Л., Москович Г. (упоряд.). Слідами сповідника віри Володимира Стернюка : рекомендаційний список літератури до 110-річчя від дня народження місцеблюстителя і правлячого архієрея Києво-Галицької митрополії / ред. М. Лісецька ; наук. ред. І. Сварник ; Львівська обласна універсальна наукова бібліотека. Львів, 2017. 20 с.

⁸⁶ Митрополит Володимир Стернюк. URL: <https://synod.ugcc.ua/data/mytropolyt-volodymyr-sternyuk-432> (дата звернення: 15.04.2025).

Це виглядало просто, але мало величезне значення: саме так у підпіллі передавалася віра наступним поколінням⁸⁷.

Окремо варто сказати про глибину переживання Літургії в підпільних умовах. Там не було «звичної церковної атмосфери» з великим храмом, співом хору, багатьма людьми. Проте для вірних Літургія ставала подією, до якої готувалися внутрішньо. Людина могла йти на таке богослужіння, розуміючи, що це ризик, але й розуміючи, що це зустріч із Христом. Звідси народжувалася особлива зосередженість і уважність до молитви. Коли навколо тиша і небезпека, людина чує кожне слово. Вона не «відбуває». Вона переживає. Цей досвід змінював духовність: віра ставала більш особистою, більш відповідальною. Таїнства переставали бути «традицією», вони ставали вибором⁸⁸.

Дуже важливо, що в підпільній Церкві таїнства виконували ще й роль внутрішнього «цементу» спільноти. Люди, які разом брали участь у таїнственному житті, ставали ближчими одне до одного. Вони відчували, що належать до чогось більшого, ніж приватна віра. Вони відчували Церкву як живий організм. Це створювало солідарність, взаємну допомогу, підтримку в труднощах. У підпіллі така солідарність була не романтикою, а умовою виживання. Якщо люди не підтримують одне одного, підпільна мережа розпадається. Таїнства були тим центром, навколо якого ця мережа трималася.

Пастирська роль владики Володимира Стернюка тут проявляється як роль людини, яка вміла зберегти спільноту від крайнощів. У переслідуванні завжди є спокуса двох типів: або впасти в паніку і перестати робити щось, або впасти в надмірну сміливість і наражати всіх на небезпеку. Зрілий пастир не робить ні того, ні іншого. Він знаходить шлях, який дозволяє служити, але не руйнує людей. У цьому сенсі служіння таїнствами було для нього не тільки звершенням

⁸⁷ Поліщук Н. «Мені не потрібні отці... Мені потрібні мученики!». До 110-ліття від дня народження Володимира Стернюка. URL: https://risu.ua/meni-ne-potribni-otci-ya-ne-mayu-hramiv-meni-potribni-mucheniki-do-110-littya-vid-dnya-narodzhennya-volodimira-sternyuka_n89188 (дата звернення: 22.09.2025).

⁸⁸ Митрополит Володимир Стернюк. URL: <https://synod.ugcc.ua/data/mytropolyt-volodymyr-sternyuk-432> (дата звернення: 15.04.2025).

обряду, а мистецтвом пастирського керівництва. Його обережність була відповідальною, а його сміливість була мудрою ⁸⁹.

Окремим пунктом, який доповнює картину уділення таїнств, є ситуації, коли людина не могла відкрито назвати себе греко-католиком. Хтось працював на державній посаді. Хтось мав ризик втратити роботу. Хтось боявся, що дитину не приймуть до навчального закладу. Це породжувало внутрішню драму: як бути вірним, але не зруйнувати сім'ю. Пастирство у таких ситуаціях вимагало дуже тонкого підходу. Священник мав допомогти людині не впасти у зневіру і не виправдати байдужість. Він мав підтримати, але й не дозволити людині повністю «розчинитися» у страху. Часто це означало підводити людину до маленьких кроків вірності: домашня молитва, участь у таїнствах у малому колі, поступове зміцнення совісті. Цей шлях не завжди швидкий, але він реальний. Саме так підпільна Церква працювала з людською слабкістю: не розбивала її, а лікувала.

Потрібно також сказати про моральний вимір таїнственного життя в підпіллі. Коли людина живе під тиском, вона може робити компроміси, інколи зламатися, інколи підписати щось з примусу, інколи сказати зайве, інколи втратити надію. Сповідь у таких умовах була не лише «переліком гріхів», а місцем повернення людини до внутрішньої правди. Священник мав допомогти людині зрозуміти, де її справжня вина, а де травма і страх. Це важливо: не нав'язувати людині зайвий тягар, але й не дозволити виправдати зраду. Зріле пастирство завжди розрізняє, що сталося з людиною і чому. У підпіллі такі розрізнення були життєво необхідні, бо надмірна жорсткість могла ламати людей, а надмірна м'якість могла розмивати совість ⁹⁰.

Таїнство Священства як частина пасторального служіння має ще один шар, який часто не проговорюють. Свячення — це не лише «передача влади» чи «поповнення кадрів». У підпільній Церкві свячення означали: Церква вірить у

⁸⁹ Дмитрух С. Життя як подвиг для Христа: Curriculum Vitae монаха редемпториста, Місцєблєститєля і Правлячєго Архієрєя Києво-Галицької Митрополії Володимира Стернюка/Сєвастіян Дмитрух, ред. Марія Горбаль. Львів: Свічадо, 2007. С. 56.

⁹⁰ Рудик Л., Москович Г. (упоряд.). Слідами сповідника віри Володимира Стернюка : рекомендаційний список літератури до 110-річчя від дня народження місцєблєститєля і правлячєго архієрєя Києво-Галицької митрополії / ред. М. Лісєцька ; наук. ред. І. Сварник ; Львівська обласна універсальна наукова бібліотека. Львів, 2017. 20 с.

майбутнє. Бо висвятити священника в умовах ризику – це зробити ставку на те, що Церква не помре. Це акт надії. Це також акт відповідальності: новий священник повинен бути готовим до служіння без гарантій. Він має бути сформованим не лише теоретично, але й морально. Тому підпільні свячення вимагали особливої уваги до кандидата. Пастир мав переконатися, що людина не просто має бажання, а має характер. У такій ситуації формація і таїнства сходяться в одне: таїнство не можна уділяти «на емоціях». Воно потребує зрілості ⁹¹.

Поряд із цим існував ще один практичний виклик: як навчати нових священників звершувати таїнства, коли немає відкритої семінарії і коли неможливо багато практикувати публічно. Це означає, що навчання відбувалося через наставництво. Старші священники передавали молодшим не тільки знання, але й стиль служіння: як говорити з людьми, як зберігати тишу, як бути обережним, як не показувати себе, як діяти, якщо з'являється загроза. Це було пастирське «ремесло» в доброму значенні слова. У підпіллі ремесло не є дрібницею, бо помилка може коштувати свободи. Тому досвідчені пастирі, серед яких був Стернюк, фактично створили традицію практичного навчання, яку потім було легше перенести у часи легалізації ⁹².

Питання легалізації також варте уваги в цьому підрозділі, бо таїнственне життя підпілля не закінчилося ментально з виходом Церкви на світло. Навіть після того, як УГКЦ почала відроджуватися відкрито, ще певний час діяла інерція підпільної культури: обережність, недовіра до «офіційних структур», звичка робити все малими групами. Для багатьох людей Церква в підпіллі була дуже близькою, родинною, тихою. Відкритий етап приніс нові виклики: багато людей, організаційні справи, конфлікти довкола храмів, потреба будувати структури. На цьому тлі підпільний досвід таїнств був важливим ресурсом: він

⁹¹ Поліщук Н. «Мені не потрібні отці... Мені потрібні мученики!». До 110-ліття від дня народження Володимира Стернюка. URL: https://risu.ua/meni-ne-potribni-otci-ya-ne-mayu-hramiv-meni-potribni-mucheniki-do-110-littya-vid-dnya-narodzhennya-volodimira-sternyuka_n89188 (дата звернення: 22.09.2025).

⁹² Дмитрух С. Життя як подвиг для Христа: Curriculum Vitae монаха редемпториста, Місцєблюститєля і Правлячого Архієрея Києво-Галицької Митрополії Володимира Стернюка/Сєвастіян Дмитрух, ред. Марія Горбаль. Львів: Свічадо, 2007. С. 56.

допомагав не втратити духовний центр. Бо можна швидко відновити зовнішні форми, але втратити внутрішній дух. Підпільне таїнственне життя нагадувало, що головне – це Христос, таїнства і вірність ⁹³.

У цьому контексті служіння митрополита Володимира Стернюка можна бачити як міст між двома епохами: епохою тиші й переслідування та епохою відкритого відродження. Його пастирська праця з таїнствами формувала людей, які згодом стали основою церковного життя у нових умовах. Покоління, виховане в підпіллі, мало особливий духовний «імунітет» проти поверховості: воно знало ціну Літургії, сповіді, хрещення, шлюбу, свячень, духовної опіки над хворими. Для них це не були формальності. Це було життя. Саме тому підпільний досвід не можна розглядати як «епізод». Це один із ключових факторів, чому УГКЦ змогла не просто вижити, а відродитися з доволі сильною духовною енергією ⁹⁴.

Ще одна важлива грань пастирського служіння таїнствами в підпіллі – це здатність пастиря підтримати людей не тільки в момент таїнства, але й після нього. Бо таїнство не є магічним актом, який «вирішує все». Людина хрестила дитину – але їй треба виховувати цю дитину у вірі. Людина повінчалася – але їй треба будувати шлюб у любові, вірності, взаємній повазі. Людина посповідалася – але їй треба вчитися жити інакше, боротися зі спокусами, не зламатися в умовах тиску. У підпіллі це все було складніше, бо люди не мали широкого доступу до церковних спільнот. Тому пастирська підтримка часто була персональною: через короткі зустрічі, через духовні поради, через молитву, через підтримку в кризі. Таїнства ставали центром довгого духовного супроводу.

Варто також підкреслити, що у підпіллі люди часто відчували сильну духовну напругу. Постійний страх і контроль виснажують. У таких умовах люди можуть ставати або дуже закритими, або дуже нервовими. Пастир повинен був

⁹³ Митрополит Володимир Стернюк. URL: <https://synod.ugcc.ua/data/mytropolyt-volodymyr-sternyuk-432> (дата звернення: 15.04.2025).

⁹⁴ Поліщук Н. «Мені не потрібні отці... Мені потрібні мученики!». До 110-ліття від дня народження Володимира Стернюка. URL: https://risu.ua/meni-ne-potribni-otci-ya-ne-mayu-hramiv-meni-potribni-mucheniki-do-110-littya-vid-dnya-narodzhennya-volodimira-sternyuka_n89188 (дата звернення: 22.09.2025).

допомогти людям не втратити внутрішній мир. Це робилося не психологічними техніками, а церковними засобами: молитвою, сповіддю, Євхаристією, словом підтримки, благословенням. Церква в підпіллі фактично лікувала травму своєю духовною традицією. Це було служіння, яке рятувало не тільки віру, але й людську психіку, людську гідність, людську здатність не озлобитися⁹⁵.

У підпільній реальності пастирєві доводилося бути також дуже уважним до того, як люди розуміють таїнства. У часи тиску легко впасти або в формалізм («аби лише похрестити, аби лише повінчатися»), або в крайній страх («не можна, бо небезпечно»), або в забобони. Пастирська роль полягала в тому, щоб повернути людей до здорового церковного мислення: таїнства – це не обереги, не ритуали для «успіху», а зустріч із Богом і благодать, що вимагає відповіді життя. У підпіллі це звучало особливо сильно, бо люди бачили: віра – це не декорація, а вибір. Пастир мав допомогти зробити цей вибір тверезо⁹⁶.

Підсумовуючи, можна сказати, що особливості пасторального служіння уділенням таїнств у підпільній УГКЦ полягали не лише в небезпеці й таємності, а в створенні цілого церковного способу життя, який тримався на довірі, дисципліні, простоті та внутрішній гідності. Таїнства відбувалися у скромних умовах, але вони мали сильний духовний ефект, бо народжували в людях стійкість і відчуття приналежності до живої Церкви. Служіння митрополита Володимира Стернюка в цьому вимірі можна розуміти як служіння пастиря, який зумів не лише звершувати таїнства, а й зберегти їхню повноту, глибину та церковний порядок у часи, коли держава намагалася стерти саму можливість такого життя. Його пасторальна позиція у підпіллі показує просту істину: Церква тримається не на зовнішніх умовах, а на вірності таїнственному життю, яке може

⁹⁵ Рудик Л., Москович Г. (упоряд.). Слідами сповідника віри Володимира Стернюка : рекомендаційний список літератури до 110-річчя від дня народження місцеблюстителя і правлячого архієрея Києво-Галицької митрополії / ред. М. Лісецька ; наук. ред. І. Сварник ; Львівська обласна універсальна наукова бібліотека. Львів, 2017. 20 с.

⁹⁶ Дмитрух С. Життя як подвиг для Христа: Curriculum Vitae монаха редемпториста, Місцеблюстителя і Правлячого Архієрея Києво-Галицької Митрополії Володимира Стернюка/Севастіян Дмитрух, ред. Марія Горбаль. Львів: Свічадо, 2007. С. 56.

жити навіть у тиші маленької кімнати, якщо в ній є віра, молитва і відповідальність перед Богом⁹⁷.

2.3. Формация духовенства і богопосвячених осіб

Після ліквідації Української Греко-Католицької Церкви радянською владою у 1946 році її інституційне життя було практично зруйноване. Львівський псевдособор, організований під контролем органів НКВС, проголосив «возз'єднання» УГКЦ з Російською Православною Церквою, чим офіційно позбавив її канонічного статусу в межах СРСР. Насправді ж Церква не припинила свого існування – вона перейшла у підпілля, де продовжувала своє служіння завдяки стійкості духовенства та мирян. У перші роки після заборони радянська система спрямувала зусилля на фізичне знищення духовного проводу: арешти, заслання, розстріли, депортації до таборів стали нормою. За даними церковних архівів, у 1945–1946 роках було заарештовано понад 800 греко-католицьких священників, а більшість семінарій і монастирів закрито, майно конфісковано, студентів розігнано⁹⁸.

У цій ситуації питання формації духовенства – виховання нових священнослужителів, здатних продовжити місію Церкви, – стало справою її виживання. Звичні шляхи навчання, духовної опіки та свячень були розірвані, тож підготовка нового покоління могла відбуватися лише нелегально. Саме тоді митрополит Володимир Стернюк, який після 1972 року став місцеблюстителем митрополичого престолу УГКЦ, взяв на себе головну відповідальність за відродження формаційного процесу. Він розумів, що без постійного духовного

⁹⁷ Поліщук Н. «Мені не потрібні отці... Мені потрібні мученики!». До 110-ліття від дня народження Володимира Стернюка. URL: https://risu.ua/meni-ne-potribni-otci-ya-ne-mayu-hramiv-meni-potribni-mucheniki-do-110-littya-vid-dnya-narodzhennya-volodimira-sternyuka_n89188 (дата звернення: 22.09.2025).

⁹⁸ Дмитрух С. Життя як подвиг для Христа: Curriculum Vitae монаха редемпториста, Місцеблюстителя і Правлячого Архієрея Києво-Галицької Митрополії Володимира Стернюка/Севастіян Дмитрух, ред. Марія Горбаль. Львів: Свічадо, 2007. С. 56.

відновлення й навчання священників Церква ризикує розчинитися у середовищі страху, підкупу та компромісів ⁹⁹.

Формування нового духовенства Стернюк будував не як тимчасову реакцію на переслідування, а як систему. Його діяльність охоплювала кілька ключових напрямів: організацію таємної семінарії, добір і навчання кандидатів, підтримку чернечих спільнот і налагодження мережі богословських осередків у різних регіонах України. Осередком цього процесу стало його власне помешкання у Львові на тодішній вулиці Чкалова (нині – М. Туган-Барановського). Протягом вісімнадцяти років це місце було водночас «єпископськими палатами», «канцелярією підпільної семінарії» і «домовою каплицею». Тут відбувалися богослужіння, іспити, навчальні зустрічі, а іноді й хіротонії ¹⁰⁰.

Митрополит особисто укладав навчальні програми, конспекти, переклади необхідних богословських текстів з латини та французької, якими користувалися підпільні студенти. У спогадах його учнів неодноразово згадується, що він володів рідкісною здатністю поєднувати наукову точність із духовною теплотою. Для нього богослов'я було не теорією, а школою сумління. Серед предметів, які вивчали кандидати, були Святе Письмо, догматика, моральне богослов'я, літургіка, історія Церкви, канонічне право. Проте, на відміну від офіційних семінарій, що існували до 1946 року, головний наголос робився не лише на знаннях, а на внутрішній готовності до жертвності ¹⁰¹.

У джерелах згадується, що під час співбесід із кандидатами Стернюк ніколи не ставив запитань про соціальне походження, статус чи освіту. Його цікавила лише готовність людини прийняти хрест. Відомими стали його слова до одного з молодих кандидатів: «Мені потрібні не учені, а мученики. Якщо хочеш вмерти за Христа і Церкву – я прийму тебе». Цей принцип став

⁹⁹ Шейко О. Слідами сповідника віри Володимира Стернюка. URL: <https://synod.ugcc.ua/data/slidy-ispovidnyka-viry-volodymyra-sternyuka-8056> (дата звернення: 15.04.2025).

¹⁰⁰ Митрополит Володимир Стернюк. URL: <https://synod.ugcc.ua/data/mytropolyt-volodymyr-sternyuk-432> (дата звернення: 15.04.2025).

¹⁰¹ Пакош М. Володимир Стернюк: служіння в підпіллі та легалізація УГКЦ : магістерська робота. Львів : УКУ, 2021. С. 51–54.

фундаментом формації: священник мав бути не кар'єристом і не адміністратором, а свідком віри, готовим до переслідувань і мовчазного служіння.

У тісному колі довірених осіб митрополит створив невелику, але стійку групу викладачів, що продовжували традицію богословської освіти Греко-Католицької Церкви. Серед них – о. Михайло Винницький, о. Михайло Лемішка, о. Микола Волосянко, о.-д-р Іван Чорняк, о. Богдан Білинський, протоігумен василіян о. Дем'ян Богун, о.-д-р Єронім Тимчук ¹⁰². Вони навчали студентів у малих групах по квартирах, у монаших домах чи навіть на горищах і підвалах. Кожне заняття супроводжувалося ризиком арешту, тому дисципліна та обережність були безумовними правилами. Студенти приходили поодиночі або парами, без записів, і часто вчили матеріал напам'ять, щоб не залишати слідів ¹⁰³.

Попри ці обмеження, програма підготовки мала чітку структуру. Вона включала курс біблійних студій, догматичного богослов'я, морального богослов'я, церковної історії та пасторального служіння. Особлива увага приділялася літургійній практиці: студенти брали участь у нічних богослужіннях, де під проводом викладачів навчалися служити Святу Літургію. Таке навчання не лише давало знання, але й формувало внутрішню готовність бути служителем у будь-яких умовах – навіть без храму, в приватній квартирі чи на цвинтарі ¹⁰⁴.

Одним із принципів формації було поєднання богословської підготовки з практичним душпастирством. Кандидати відвідували хворих, допомагали у підготовці до сповіді й хрещення, супроводжували священників під час нічних богослужінь. Таким чином вони проходили школу справжнього служіння, де віра перевірялась не іспитом, а ризиком. Стернюк уважав, що священник

¹⁰² Владика Володимир Стернюк. Інтерв'ю від 15.09.1993 / інтерв'юєр Гудзяк Б. // Архів Інституту історії Церкви, спр. П-1-1-635.

¹⁰³ Митрополит Володимир Стернюк. URL: <https://synod.ugcc.ua/data/mytropolyt-volodymyr-sternyuk-432> (дата звернення: 15.04.2025).

¹⁰⁴ Говера І. Літургійне життя священників і вірних в Українській Греко-Католицькій Церкві. Українська Греко-Католицька Церква в період підпілля 1946–1989 рр. Львів : Свічадо, 2009. 400 с.

підпільної Церкви має бути водночас богословом, сповідником, лікарем, учителем і братом для своїх вірних ¹⁰⁵.

Із часом система формації розширилася за межі Львова. Митрополит координував діяльність кількох регіональних осередків богословської освіти – у Зимній Воді (для редемптористів, під керівництвом владики Миколая Чарнецького та протоігумена Филимона Курчаби), у Дорі біля Яремче (о. Михайло Косило), у Тернополі (о. Василь Семенюк), Івано-Франківську (єп. Павло Василик), а згодом у Боржавському на Закарпатті. Ці місця стали центрами духовного опору, де проходили студії, молитви, іспити й навіть рукоположення ¹⁰⁶.

Важливим чинником стало залучення до формаційного процесу мирян. Оскільки священники перебували під постійним контролем органів безпеки, саме мирянські родини часто ставали «домашніми семінаріями». У їхніх помешканнях проводилися богословські зустрічі, читання катехизмів, спільні молитви. Миряни допомагали у виготовленні й збереженні літургійного начиння, переписували богослужбові тексти, поширювали катехитичні матеріали. Ця співпраця створювала горизонтальну мережу підтримки, де кожен член спільноти відчував свою відповідальність за Церкву ¹⁰⁷.

Одним із найяскравіших плодів праці митрополита Стернюка стала поява нової генерації духовенства. Саме він у підпіллі висвятив низку майбутніх єпископів, серед яких – Василь Семенюк (1974), Ігор Возьняк (1980), Михайл Колтун (1981), Степан Меншок (1984), Йосиф Мілян (1984). Усі ці свячення відбувалися в умовах суворої конспірації, без свідків, уночі, у помешканні митрополита. Кожен із висвячених мав усвідомлювати, що його служіння може

¹⁰⁵ Шейко О. Слідами сповідника віри Володимира Стернюка. URL: <https://synod.ugcc.ua/data/slidy-my-isповidnyka-viry-volodymyra-sternyuka-8056> (дата звернення: 15.04.2025).

¹⁰⁶ Говера І. Літургійне життя священників і вірних в Українській Греко-Католицькій Церкві. Українська Греко-Католицька Церква в період підпілля 1946–1989 рр. Львів : Свічадо, 2009. 400 с.

¹⁰⁷ Пакош М. Володимир Стернюк: служіння в підпіллі та легалізація УГКЦ : магістерська робота. Львів : УКУ, 2021. С. 51–54.

коштувати свободи або життя. Проте саме через такі акти Церква зберегла апостольську тяглість, що стала запорукою її відродження після 1989 року ¹⁰⁸.

Завдяки системності й духовній глибині формаційна праця митрополита Володимира Стернюка стала не лише засобом виживання, але й школою святості. Його принципи виховання – вірність, дисципліна, жертвність і любов до Бога – заклали підвалини нової доби в історії УГКЦ. Підпільна семінарія, що діяла в його оселі, була не просто місцем навчання, а символом непереможності віри: там, де держава бачила «злочинну організацію», народжувалося покоління духовних провідників, які згодом очолили відроджену Церкву ¹⁰⁹.

Поряд із підготовкою священнослужителів митрополит Володимир Стернюк надавав виняткового значення духовному провадженню богопосвячених осіб і підтримці чернечого життя, яке в умовах підпілля переживало радикальну трансформацію. Радянська влада офіційно заборонила монастирі, конфіскувала їхні будівлі та майно, а самих ченців і черниць змушувала або покинути обітницю, або перейти на світську працю. Проте саме в цей період виник феномен «розсіяного чернецтва» – форма життя, коли монахи та монахині продовжували своє служіння під прикриттям звичайних професій, у лікарнях, дитячих будинках, навчальних закладах, зберігаючи при цьому внутрішню дисципліну, молитву та зв'язок із єпископатом ¹¹⁰.

Митрополит Стернюк, розуміючи ключову роль монашества у збереженні духовного потенціалу Церкви, організував систему так званих «домашніх новіціятів». У приватних помешканнях, найчастіше під виглядом звичайних квартир, відбувалися духовні вправи, читання Святого Письма, формаційні зустрічі та катехитичні студії. Там кандидати до чернечого життя проходили період розпізнання покликання, вчилися правил молитви, дисципліни й життя в послуші. Особисту опіку над ними митрополит здійснював через довірених

¹⁰⁸ Митрополит Володимир Стернюк. URL: <https://synod.ugcc.ua/data/mytropolyt-volodymyr-sternyuk-432> (дата звернення: 15.04.2025).

¹⁰⁹ Шейко О. Слідами сповідника віри Володимира Стернюка. URL: <https://synod.ugcc.ua/data/slidy-my-isprovidnyuka-viry-volodymyra-sternyuka-8056> (дата звернення: 15.04.2025).

¹¹⁰ Говера І. Літургійне життя священників і вірних в Українській Греко-Католицькій Церкві. Українська Греко-Католицька Церква в період підпілля 1946–1989 рр. Львів : Свічадо, 2009. 400 с.

духовників – серед яких були священники Чину Святого Василя Великого, Редемптористи, а також окремі світські священники, що вже пройшли формацію під його проводом ¹¹¹.

Для сестер-служебниць і василіянок Стернюк став духовним орієнтиром. Він дбав про те, щоб їхнє служіння, хоч і відбувалося під прикриттям медичних або педагогічних професій, залишалося формою чернечого свідчення. За спогадами сучасників, митрополит заохочував сестер продовжувати життя за монашим правилом навіть тоді, коли формально вони не могли носити габіту й жити у спільнотах. Такий спосіб збереження покликань дав змогу Церкві не втратити своє монаше ядро: монахині виконували лікарняне, катехитичне, освітнє служіння, але зберігали внутрішній порядок і духовну ідентичність ¹¹².

Підготовка богопосвячених осіб у підпільних умовах мала не лише інституційний, а й духовно-виховний вимір. Стернюк вимагав від кожного кандидата не лише знань, а й духовної зрілості – здатності до мовчання, послуху та самозречення. У цьому він продовжував традицію мучеництва, властиву для УГКЦ ще від часів Пратулинських мучеників, які свідчили віру без зброї, але з повною відданістю Богові. У своїх духовних настановах митрополит наголошував, що покликання – це насамперед готовність бути жертвою, а не об'єктом пошани. Цей принцип став основою нової духовної школи, де святість визначалася не кількістю знань, а глибиною покорі ¹¹³.

У формуванні майбутніх монахів і монахинь він застосовував ту ж модель, що й у священничій підготовці – індивідуальне наставництво, постійну духовну перевірку та особисту відповідальність. Часто зустрічі з кандидатами відбувалися у тісному колі, без зовнішньої публічності. За спогадами свідків, він умів говорити мало, але кожне його слово було важливим. Мовчання, яке супроводжувало такі зустрічі, справляло глибший вплив, ніж промови: у ньому

¹¹¹ Пакош М. Володимир Стернюк: служіння в підпіллі та легалізація УГКЦ : магістерська робота. Львів : УКУ, 2021. С. 51–54.

¹¹² Митрополит Володимир Стернюк. URL: <https://synod.ugcc.ua/data/mytropolyt-volodymyr-sternyuk-432> (дата звернення: 15.04.2025).

¹¹³ Говера І. Літургійне життя священників і вірних в Українській Греко-Католицькій Церкві. Українська Греко-Католицька Церква в період підпілля 1946–1989 рр. Львів : Свічадо, 2009. 400 с.

людина навчалася довіри до Божої волі. Це стало своєрідною «школою внутрішньої свободи» – фундаментом духовного лідерства, яке формувало нове покоління служителів підпільної Церкви ¹¹⁴.

Окремим напрямом формаційної роботи було залучення мирян. У час, коли священники діяли під постійним наглядом КДБ, саме миряни забезпечували більшу частину життєдіяльності Церкви. Вони організовували місця для богослужінь, передавали літургійні книги, виготовляли антими́нси, підтримували родини ув'язнених священників. Багато хто з них став активними учасниками формаційного процесу – готували молодих людей до вступу в монашество або священство, сприяли катехизації дітей і молоді. Так утворилася своєрідна мережа мирянських «домашніх катехитичних шкіл», які діяли у Львові, Тернополі, Івано-Франківську, Самборі, на Закарпатті та в інших місцях ¹¹⁵.

Митрополит Стернюк надавав великого значення співпраці між духовенством і мирянами. Він уважав, що підпільна Церква повинна бути спільнотою взаємної підтримки, де кожен виконує своє служіння. У своїх духовних листах він наголошував: «Священник не може існувати без вірних, а вірні без священника – обидві частини становлять одне тіло Христове». Такий підхід дозволив перетворити підпілля не на хаотичне середовище, а на організований духовний простір, у якому панувала дисципліна і взаємна відповідальність ¹¹⁶.

Стернюк також підтримував контакти з духовенством і монашеством поза межами Галичини – зокрема на Закарпатті, у Східній Україні, а також із громадами українських греко-католиків у Канаді, США й Західній Європі. Ці зв'язки давали змогу узгоджувати формаційні стандарти, обмінюватися богословськими матеріалами та підтверджувати канонічну дійсність підпільних свячень. Через таких посередників у підпільну Церкву надходили книги,

¹¹⁴ Пакош М. Володимир Стернюк: служіння в підпіллі та легалізація УГКЦ : магістерська робота. Львів : УКУ, 2021. С. 51–54.

¹¹⁵ Шейко О. Слідами сповідника віри Володимира Стернюка. URL: <https://synod.ugcc.ua/data/slidy-my-isповidnyuka-viry-volodymyra-sterenyuka-8056> (дата звернення: 15.04.2025).

¹¹⁶ Митрополит Володимир Стернюк. URL: <https://synod.ugcc.ua/data/mytropolyt-volodymyr-sterenyuk-432> (дата звернення: 15.04.2025).

катехизми, літургійні тексти, розмножувані машинописом або мікрофільмами. Сам митрополит неодноразово редагував і перекладав матеріали з французьких та латинських джерел, пристосовуючи їх до потреб духовного навчання в умовах тотального дефіциту ресурсів ¹¹⁷.

Під його проводом процес формації став глибоко інтегрованим – від розпізнання покликання до духовної зрілості. Для кандидатів до священства чи монашества він передбачав кілька послідовних етапів: спостереження, катехитичну підготовку, богословські студії, духовне керівництво, іспит сумління, хіротонію або обіти. Кожен етап супроводжувався духовним провадженням – через сповідь, бесіди або молитву. Це була не лише освітня, а й педагогічно-виховна система, спрямована на формування цілісної особистості ¹¹⁸.

Підготовка богопосвячених осіб мала також морально-психологічний аспект. Митрополит наголошував, що в умовах переслідування найважливішим є формування витривалості, здатності до мовчазного свідчення віри. Він часто повторював, що покликання перевіряється не тоді, коли є свобода, а тоді, коли свободи немає. Священник чи монах, який навчився бути вірним у тиші, у небезпеці, у невідомості, – саме він здатен бути духовним провідником. Такий принцип став наріжним каменем підпільної формаційної школи ¹¹⁹.

Особливу роль у цій формаційній системі відігравали духовні вправи – короткі реколекції, що відбувалися в приватних оселях або навіть у лісах і горах Карпат. Там збиралися малі групи кандидатів, священників і монахів, щоб провести кілька днів у мовчанні, молитві й розважанні. Ці зустрічі мали глибокий духовний вплив: у тиші люди усвідомлювали справжню суть покликання. Такі

¹¹⁷ Мизак Н. Переслідування УГКЦ у 40–50-х роках XX ст.: ліквідація і наслідки. Релігія та соціум. 2010. № 2(4). С. 39–49.

¹¹⁸ Митрополит Володимир Стернюк. URL: <https://synod.ugcc.ua/data/mytropolyt-volodymyr-sternyuk-432> (дата звернення: 15.04.2025).

¹¹⁹ Мизак Н. Переслідування УГКЦ у 40–50-х роках XX ст.: ліквідація і наслідки. Релігія та соціум. 2010. № 2(4). С. 39–49.

реколекції стали школою витривалості й віри, а згодом – джерелом духовної сили для Церкви, що виходила з підпілля ¹²⁰.

Формаційна система митрополита Стернюка мала ще одну унікальну рису – вона поєднувала традицію східного чернецтва з практиками сучасної педагогіки. Хоча діяла в умовах конспірації, вона була надзвичайно продумана і структурована. Кожен кандидат мав наставника, духовника, програму навчання та регулярний духовний звіт. Замість формальних оцінок – іспит сумління; замість академічного рейтингу – перевірка внутрішньої вірності. Такий підхід формував не просто служителів культу, а людей, здатних нести відповідальність за спільноту в умовах небезпеки ¹²¹.

Коли у 1989 році Церква вийшла з підпілля, виявилось, що завдяки цій системі вона вже мала готове ядро духовенства, здатне організувати відродження парафій, семінарій і монастирів. Багато з тих, кого Стернюк виховав у тиші підпілля, стали першими ректорами новостворених семінарій, викладачами богослов'я, єпископами. Вони принесли у відкритий церковний простір не лише знання, а й духовну міцність, сформовану в умовах небезпеки ¹²².

Формаційна діяльність митрополита Володимира Стернюка виявилася вирішальною для збереження тяглості духовного життя УГКЦ. Він створив модель, у якій поєднувалися дисципліна й братерство, інтелектуальна підготовка й духовна глибина, суворість і людяність. Його стиль керівництва – спокійний, але непохитний – став еталоном пастирського проводу. Стернюк виховав не лише священників і монахів, а й цілу генерацію духовних лідерів, які зуміли після виходу Церкви з підпілля взяти на себе відповідальність за її майбутнє ¹²³.

Підсумовуючи, можна ствердити, що формаційна місія митрополита Володимира Стернюка стала унікальним прикладом відродження Церкви без інституцій, без храмів і шкіл, але з живою вірою. Його діяльність довела, що

¹²⁰ Пакош М. Володимир Стернюк: служіння в підпіллі та легалізація УГКЦ : магістерська робота. Львів : УКУ, 2021. С. 51–54.

¹²¹ Франко П. Репресоване духовенство УГКЦ. Львів : Місіонер, 2008. 575 с.

¹²² Мизак Н. Переслідування УГКЦ у 40–50-х роках XX ст.: ліквідація і наслідки. Релігія та соціум. 2010. № 2(4). С. 39–49.

¹²³ Пакош М. Володимир Стернюк: служіння в підпіллі та легалізація УГКЦ : магістерська робота. Львів : УКУ, 2021. С. 51–54.

справжня формація не потребує зовнішніх структур – вона народжується там, де є покіра, любов і готовність служити до кінця. Саме така духовна школа стала тим каменем, на якому після десятиліть переслідувань було знову відбудовано Українську Греко-Католицьку Церкву.

2.4. Духовна опіка вірних як підтримка внутрішньої єдності Церкви

Після насильницької ліквідації Української Греко-Католицької Церкви у 1946 році радянським режимом духовна опіка вірних опинилася під реальною загрозою знищення. Усі єпархіальні структури було розпущено, парафії приєднано до Московського патріархату, а звершення богослужінь у греко-католицькому обряді визнано протизаконним ¹²⁴. За таких умов пастирська діяльність Церкви набула підпільного характеру, перетворившись із відкритої душпастирської роботи на героїчне служіння віри. Саме в цей час митрополит Володимир Стернюк став духовним центром спротиву – провідником, який забезпечував єдність духовенства і мирян, продовжуючи традицію служіння навіть тоді, коли будь-яка релігійна активність могла коштувати свободи ¹²⁵.

Усвідомлюючи небезпеку духовного розпорошення, митрополит зосередив зусилля на збереженні пастирської опіки над вірними. Його метою було не лише здійснення таїнств, а передусім підтримання внутрішнього зв'язку між священниками й мирянами, аби Церква не втратила відчуття єдності. У приватних домах, квартирах, лікарнях і навіть на сільських подвір'ях відправлялися підпільні богослужіння, де вірні, ризикуючи всім, продовжували жити літургійним ритмом. Ці спільні молитви ставали не лише актом віри, але й

¹²⁴ Сергійчук М. І. Ліквідація УГКЦ (1939–1946). Документи радянських органів державної безпеки : у 2 т. Т. 1. Київ : ПП Сергійчук М. І., 2006. 440 с.

¹²⁵ Synod of Bishops of the UGCC. Митрополит Володимир Стернюк. URL: <https://synod.ugcc.ua/data/mytropolyt-volodymyr-sternyuk-432/> (дата звернення: 22.09.2025).

формою духовного опору тоталітарному режимові, що прагнув знищити саму ідею єдності Божого люду¹²⁶.

Особливу роль відігравали монаші спільноти та мирянські активісти. Монахині, що працювали в лікарнях або дитячих установах, таємно приводили священників до хворих, щоб ті могли посповідати чи уділити святе миропомазання. У сільських громадах катехизація дітей здійснювалася у формі «домашніх уроків», під виглядом звичайних занять із письма чи співів. Стернюк підкреслював, що у цих обставинах миряни стають не просто слухачами, а співносіями віри: саме вони передавали молитовні традиції, навчали дітей молитви, готували їх до першого причастя, коли священник не міг бути присутнім постійно. Така участь мирян створювала унікальний феномен – Церква в катакомбах була не лише «священницькою», а «спільотною», де відповідальність за віру поділяли всі¹²⁷.

Не менш важливою складовою духовної опіки була літургійна тяглість. Митрополит і його співпрацівники докладали особливих зусиль, щоб богослужіння звершувалося в повному відповідності до східного обряду. Навіть у найскромніших умовах – у кухні чи підвалі – дотримувалися чину Літургії святого Івана Золотоустого, зберігали автентичні молитви, тексти й обрядові жести. Для Стернюка це було принциповим: літургія не могла стати лише формою опору чи символом ідентичності, вона залишалася правдивим утіленням Церкви. У цьому виявлялася його переконаність, що вірність обрядові є не другорядною ознакою, а фундаментом духовного життя, яке не може бути змінене навіть під тиском обставин¹²⁸.

Щоб забезпечити єдність духовного життя, митрополит піклувався про поширення літургійних і молитовних текстів. Він зберігав і передавав катехизми,

¹²⁶ Слідами ісповідника віри Володимира Стернюка. *Синод Єпископів Української Греко-Католицької Церкви*. URL: <https://synod.ugcc.ua/data/slidy-ispovidnyka-viry-volodymyra-sternyuka-8056/> (дата звернення: 22.09.2025).

¹²⁷ Kokhanovska M. Contribution of Archbishop Volodymyr Sternuk to the History of the Ukrainian Greek Catholic Church (UGCC) // *Codrul Cosminului*, Vol. 24, No. 1 (2018), p. 191–208. URL: https://codrulcosminului.usv.ro/wp-content/uploads/2022/12/Article.10.Vol_24-1.pdf

¹²⁸ Інститут історії Церкви УКУ. Фільм «Володимир Стернюк: служіння в підпіллі». URL: <https://ichistory.org.ua/2017/02/10/volodymyr-sternyuk-sluzhinnya-v-pidpilli-fil-m/> (дата звернення: 22.09.2025).

молитовники, переклади Святого Письма, а також власноруч робив конспекти богословських курсів, які вивчав під час навчання в Європі. Ці тексти переписувалися вручну чи друкувалися на друкарських машинках і передавалися з рук у руки як безцінний духовний скарб. Відтак духовна опіка вірних виходила далеко за рамки богослужінь: вона охоплювала постійне навчання, поглиблення у вірі й підтримку молитовного життя сімей і громад, що виявилось вирішальним для збереження ідентичності УГКЦ упродовж десятиліть підпілля¹²⁹.

Після 1972 року, коли на Володимира Стернюка лягли обов'язки місцеблюстителя митрополичого престолу УГКЦ в Україні, ключовим завданням стала не лише тиха опіка над вірними, а й збереження внутрішньої єдності духовенства. Умовою тривкості катакомбної спільноти було узгоджене керівництво: митрополит підтримував постійні контакти з підпільними єпископами та координував їхню працю на місцях, водночас тримаючи зв'язок із Главою Церкви у вигнанні. Свідчення про його роль як фактичного керманіча УГКЦ на українських землях у 1972–1991 роках подають як церковні, так і довідкові джерела, що підкреслюють безперервність проводу під радянським наглядом і тиском¹³⁰.

В основі збереження внутрішньої єдності підпільної Церкви лежала вироблена під проводом митрополита Володимира Стернюка чітка дисципліна комунікації. Вона охоплювала листування і зустрічі з іншими підпільними ієрархами, узгодження хіротоній, координацію богослужбового ритму та взаємну підтримку в умовах переслідувань. Історичні свідчення Церкви підкреслюють, що саме завдяки цій системі було забезпечено безперервність єпископського служіння, яке зберігалось через суворо таємні хіротонії. Мережа підпільних єпископів стала своєрідним «хребтом» катакомбної структури, завдяки якому церковне управління функціонувало навіть у періоди

¹²⁹ Слідами ісповідника віри Володимира Стернюка. *Синод Єпископів Української Греко-Католицької Церкви*. URL: <https://synod.ugcc.ua/data/slidy-ispovidnyka-viry-volodymyra-sternyuka-8056/> (дата звернення: 22.09.2025).

¹³⁰ Поліщук Н. «Мені не потрібні отці... Мені потрібні мученики!». До 110-ліття від дня народження Володимира Стернюка. URL: https://risu.ua/meni-ne-potribni-otci-ya-ne-mayu-hramiv-meni-potribni-mucheniki-do-110-littya-vid-dnya-narodzhennya-volodimira-sternyuka_n89188 (дата звернення: 22.09.2025).

найжорсткіших репресій. У цьому контексті львівська оселя митрополита виконувала роль центру управління – місця молитви, навчання і стратегічної координації, де ухвалювалися рішення, важливі для життя всієї спільноти ¹³¹.

Принциповим для Стернюка залишалося підтримання сопричастя з Главою Церкви в Римі та зі вселенським католицьким осередком. Джерела фіксують його діяльність як представника кардинала Мирослава-Івана Любачівського у Львові в останні роки підпілля – саме ця вертикаль єдності запобігала відхиленням у богослужбовій дисципліні й утримувала спільноту в канонічному зв'язку зі Святим Престолом. Символічним знаком виходу Церкви з підпілля стала Божественна Літургія, відправлена митрополитом Володимиром 19 серпня 1990 року у Соборі святого Юра – перша публічна відправа греко-католицького єпископа після 1946 року, що підтвердила відновлення єдності духовенства й мирян навколо законної ієрархії ¹³².

Стернюк постійно підтримував зв'язок із єпископами, які здійснювали служіння в різних регіонах, поєднуючи пастирську діяльність із громадянською відвагою. У другій половині 1980-х років, у період поступової лібералізації релігійної політики, саме узгоджені дії підпільних ієрархів стали вирішальним чинником легалізації Церкви. 4 серпня 1987 року група священників і мирян під проводом єпископа Павла Василика оприлюднила заяву про вихід УГКЦ з підпілля – крок, що був можливий лише завдяки координації з митрополитом у Львові та його благословенню. У наступні роки відбулися масові відкриті богослужіння, які перетворилися на видимі знаки духовного відродження й демонстрацію єдності церковного проводу з народом ¹³³.

Підтримка єдності охоплювала і міжєпархіальні зв'язки на Закарпатті та Прикарпатті. Постаті на кшталт владики Софрона Дмитерка та владики Івана

¹³¹ Kokhanovska M. Contribution of Archbishop Volodymyr Sterniuk to the History of the Ukrainian Greek Catholic Church (UGCC) // Codrul Cosminului, Vol. 24, No. 1 (2018), p. 191–208. URL: https://codrulcosminului.usv.ro/wp-content/uploads/2022/12/Article.10.Vol_24-1.pdf

¹³² Слідами ісповідника віри Володимира Стернюка. *Синод Єпископів Української Греко-Католицької Церкви*. URL: <https://synod.ugcc.ua/data/slidy-ispovidnyka-viry-volodymyra-sternyuka-8056/> (дата звернення: 22.09.2025).

¹³³ Інститут історії Церкви УКУ. Фільм «Володимир Стернюк: служіння в підпіллі». URL: <https://ichistory.org.ua/2017/02/10/volodymyr-sternyuk-sluzhinnya-v-pidpilli-fil-m/> (дата звернення: 22.09.2025).

Маргітича репрезентують покоління єпископів, для яких координація з львівським осередком і особисто з митрополитом Володимиром була вирішальною. Біографічні дані про їхні підпільні хіротонії, подальше публічне служіння після 1989 року і роботу в єпархіях дозволяють окреслити географію єдності, що не обмежувалася Львовом, а тримала разом цілий церковний простір від Галичини до Закарпаття.

Коли процес відродження став незворотнім, завдання єдності перейшло у площину правових і організаційних рішень. Енциклопедичні та церковні джерела фіксують ініціативи митрополита 1989–1990 років: оприлюднення звернення «Про лад і порядок в Українській Греко-Католицькій Церкві», скликання Синоду єпископів Галицької митрополії у 1989 році, а також соборові кроки 1990 року на користь легалізації та реабілітації УГКЦ. Саме на рівні цих звернень і соборових постанов відбувалося «перекодування» катакомбної дисципліни в канонічно впорядковане публічне життя, щоб уникнути паралельних юрисдикцій і неузгоджених практик ¹³⁴.

До сфери відповідальності митрополита належали і переговори, пов'язані з поверненням храмів, монастирів та церковного майна, що в радянський період були передані іншим структурам. Довідкові матеріали підкреслюють його участь у контактах із представниками Московського патріархату та Апостольського Престолу, спрямованих на впорядкування складних питань власності та канонічної юрисдикції у перехідний період. Цей вимір підкреслює, що єдність розумілася не лише як внутрішня духовна солідарність, а й як належний правовий порядок у відносинах із державою і суспільством.

Після повернення до України Патріарха Мирослава-Івана Любачівського у 1991 році митрополит Володимир передав повноваження місцеблюстителя та завершив свій період проводу. На той час Церква вже мала відновлені канали управління, сформоване ядро духовенства і чіткі орієнтири публічного буття; це стало можливим завдяки рокам непомітної, але послідовної координації в

¹³⁴ Kokhanovska M. Contribution of Archbishop Volodymyr Sternuk to the History of the Ukrainian Greek Catholic Church (UGCC) // *Codrul Cosminului*, Vol. 24, No. 1 (2018), p. 191–208. URL: https://codrulcosminului.usv.ro/wp-content/uploads/2022/12/Article.10.Vol_24-1.pdf

підпіллі та в перехідні роки відродження. Єдність, вибудована на довірі до законної ієрархії, сопричасті з Римом і взаємній відповідальності єпископів, духовенства і мирян, дала змогу УГКЦ вийти з катакомб не фрагментованою, а інтегрованою спільнотою з міцною ідентичністю ¹³⁵.

¹³⁵ Інститут історії Церкви УКУ. Фільм «Володимир Стернюк: служіння в підпіллі». URL: <https://ichistory.org.ua/2017/02/10/volodymyr-sternyuk-sluzhinnya-v-pidpilli-fil-m/> (дата звернення: 22.09.2025).

РОЗДІЛ 3

РОЛЬ МИТРОПОЛИТА ВОЛОДИМИРА СТЕРНЮКА ПРИ ВИХОДІ УГКЦ З ПІДПІЛЛЯ

Вихід Української Греко-Католицької Церкви з підпілля наприкінці 1980-х років став одним із найважливіших духовних і суспільних процесів новітньої української історії. У центрі цих подій стояв митрополит Володимир Стернюк – постать, яка поєднала в собі досвід переслідувань, служіння у тиші підпілля та мудрість мирного відродження Церкви. Саме він забезпечив неперервність церковної структури, організував духовенство та скерував громади до стриманого, законного й гідного повернення у відкритий простір. Його роль стала фундаментом, на якому УГКЦ змогла перейти від десятиліть репресій до повноцінного відновлення свого життя й місії ¹³⁶.

3.1. Відродження УГКЦ та перша публічна Літургія у Львові (1990 р.)

Вихід Української Греко-Католицької Церкви з підпілля наприкінці 1980-х років став подією історичного масштабу, що визначила духовне майбутнє України. Після понад чотирьох десятиліть насильницької ліквідації, коли Церква існувала в умовах суворой конспірації та системних переслідувань, відновлення публічного життя вимагало не лише політичних змін у радянській державі, але й внутрішньої готовності церковної спільноти ¹³⁷. Ця готовність була

¹³⁶ 35 років тому світ уперше почув голос «мовчазної Церкви» // Синод Єпископів Української Греко-Католицької Церкви. URL: <https://synod.ugcc.ua/data/35-rokiv-tomu-svit-upershe-pochuv-golos-movchaznoy-tserkvy-9743/> (дата звернення: 19.11.2025).

¹³⁷ Легалізація УГКЦ і вихід із підпілля: як йшла до цього Церква // Івано-Франківська Архієпархія УГКЦ. 11.08.2023. URL: <https://ugccif.org.ua/lehalizatsiia-uhkts-i-vykhid-iz-pidpillia-iak-jshla-do-tsoho-tserkva/> (дата звернення: 18.11.2025).

результатом невтомної праці митрополита Володимира Стернюка, який, залишаючись у тіні й уникаючи появ у публічному просторі, забезпечив канонічну тяглість, духовну формацію священнослужителів та організаційну єдність підпільної Церкви. Саме завдяки його провідництву УГКЦ змогла вийти з катакомб не як розпорошена група вірян, а як цілісний церковний організм із ієрархією, духовенством, монашеством і сформованою спільнотою мирян ¹³⁸. До підпільного періоду належать і фото владики у єпископських ризах, здійснені в домашніх каплицях (див. Додаток Б).

Передумови відродження УГКЦ тісно пов'язані з політичними процесами в СРСР кінця 1980-х років. Політика «гласності» та часткової модернізації суспільного життя, започаткована Михайлом Горбачовим, послабила ідеологічний тиск на релігійні організації. Проте формальне пом'якшення законодавства не означало реального визнання Церкви, яка протягом десятиліть вважалася «ліквідованою» згідно з рішенням Львівського псевдособору 1946 року. Саме тому вихід УГКЦ з підпілля став не лише наслідком зовнішніх політичних змін, а передусім внутрішнім духовним рухом, який охопив десятки тисяч вірних у Галичині ¹³⁹.

У цей період у Львові та інших містах Галичини почалися масові релігійні зібрання, процесії та молитовні стояння. Тисячі вірян відкрито вимагали визнання УГКЦ, повернення храмів та легалізації її діяльності. До Москви надсилалися петиції з підписами сотень тисяч людей, а міжнародні організації, включно з Ватиканом та українською діаспорою, піднімали питання про релігійні права греко-католиків ¹⁴⁰. У цих суспільних рухах важливу роль відігравала тиха, але незламна присутність підпільного духовенства, сформованого митрополитом Стернюком. Його авторитет забезпечував духовну

¹³⁸ Бублик Т. Відродження УГКЦ (1988–1991): проблематика міжконфесійних протистоянь.

Наукові праці історичного факультету Запорізького національного університету. 2011. Вип. 30. С. 206–212.

¹³⁹ 35 років тому світ уперше почув голос «мовчазної Церкви» // Синод Єпископів Української Греко-Католицької Церкви. URL: <https://synod.ugcc.ua/data/35-rokiv-tomu-svit-upershe-pochuv-golos-movchaznoy-tserkvy-9743/> (дата звернення: 19.11.2025).

¹⁴⁰ Легалізація УГКЦ і вихід із підпілля: як йшла до цього Церква // Івано-Франківська Архієпархія УГКЦ. 11.08.2023. URL: <https://ugccif.org.ua/lehalizatsiia-uhkts-i-vykhid-iz-pidpillia-iak-jshla-do-tsoho-tserkva/> (дата звернення: 18.11.2025).

субординацію, уникнення розколів і готовність Церкви до відкритого служіння тоді, коли політична ситуація дозволить це зробити ¹⁴¹.

Поворотним моментом стала постанова Президії Верховної Ради УРСР у листопаді 1989 року, яка вперше за радянську добу дозволила реєструвати релігійні громади УГКЦ ¹⁴². Формально держава таким чином визнавала право вірних на організаційне оформлення, проте на практиці процес був надзвичайно складним. Чимало місцевих органів влади саботували реєстрацію, а Російська Православна Церква, що контролювала більшість храмів у Західній Україні, активно перешкоджала поверненню греко-католицьких святинь. У цій ситуації УГКЦ потребувала морального централізованого керівництва, і саме ним був митрополит Стернюк. Він координував дії духовенства, підтримував громади, які стикалися з перешкодами, й уникав загострення конфліктів, наголошуючи на мирних, правових і канонічних шляхах відновлення церковного життя ¹⁴³.

На тлі цих складних процесів визріла історична подія – перша велика публічна Божественна Літургія Української Греко-Католицької Церкви у Львові, яка відбулася 29 вересня 1990 року. Це богослужіння стало переломним моментом у новітній історії Церкви. Воно проходило перед собором Святого Юра – головною святинєю галицьких греко-католиків, яка упродовж радянського періоду перебувала в користуванні РПЦ. Хоча храм ще не був повернений УГКЦ, площа перед ним стала простором духовного відродження ¹⁴⁴.

У Літургії взяли участь десятки тисяч вірян. За свідченнями очевидців, люди приходили з усіх куточків Галичини, тримаючи в руках хоругви, ікони та саморобні хрести. Для багатьох це була перша можливість у житті відкрито

¹⁴¹ Бублик Т. Відродження УГКЦ (1988–1991): проблематика міжконфесійних протистоянь.

Наукові праці історичного факультету Запорізького національного університету. 2011. Вип. 30. С. 206–212.

¹⁴² Про доповнення Постанови Президії Верховної Ради УРСР «Про порядок реєстрації громадських об'єднань»: Постанова Президії Верховної Ради УРСР від 23.11.1990 № 480-12.

¹⁴³ Кобута С. Роль і місце комітету захисту УГКЦ в процесі легалізації УГКЦ у 1987–1991 рр. // Добрий Пастир: науковий вісник Івано-Франківської академії Івана Золотоустого. Богослов'я. Філософія. Історія. 2015. Вип. 8. С. 234–242.

¹⁴⁴ Як Українська Греко-Католицька Церква з підпілля виходила. Синод Єпископів Української Греко-Католицької Церкви : електрон. ресурс. URL: <https://synod.ugcc.ua/data/yak-ukraynska-greko-katolytska-tserkva-z-pidpillya-vyhodyla-774/> (дата звернення: 20.11.2025).

висловити приналежність до своєї Церкви. Богослужіння очолив владика Софрон Дмитерко у співслужінні підпільних священників та єпископів. Вони вперше служили відкрито, не боячись переслідувань. Це був акт духовної свободи, який поставив крапку на десятиліттях підпільного існування ¹⁴⁵.

Хоча митрополит Володимир Стернюк не завжди був фізично присутній на масових подіях через стан здоров'я та необхідність уникати загострень, його роль у підготовці цього історичного моменту була фундаментальною. Саме він зберіг канонічну ієрархію, виховав основу духовенства, яке стало видимим обличчям відродженої Церкви. У його помешканні багато років діяла підпільна семінарія, а його архієрейська діяльність забезпечила апостольську тяглість, без якої публічне відновлення УГКЦ було б неможливим. Покоління священників, що вийшло з-під його духовного керівництва, не лише очолило громади, а й стало гарантами стабільності у критичний момент переходу від катакомб до відкритого існування ¹⁴⁶.

Однією з найважливіших заслуг митрополита стало те, що він забезпечив збереження внутрішньої єдності УГКЦ у час, коли зовнішній тиск міг легко спричинити розкол. Його позиція була завжди стриманою, спокійною й глибоко духовною. Він закликав духовенство уникати радикальних дій, що могли б спровокувати насильницькі сутички з РПЦ чи радянською владою. Завдяки цьому перехід від підпілля до публічного життя відбувся без масштабних конфліктів, а замість хаосу Церква засвідчила суспільству приклад зваженості й християнської стриманості ¹⁴⁷.

Перша публічна Літургія 1990 року мала для Церкви багатогарне значення. Передусім вона стала актом духовного самоствердження, коли багаторічна вірність греко-католиків досягла видимого прояву. Для вірних це був момент повернення історичної гідності, символ подолання страху й

¹⁴⁵ Легалізація УГКЦ і вихід із підпілля: як йшла до цього Церква // Івано-Франківська Архієпархія УГКЦ. 11.08.2023. URL: <https://ugccif.org.ua/lehalizatsiia-uhkts-i-vykhid-iz-pidpillia-iak-jshla-do-tsoho-tserkva/> (дата звернення: 18.11.2025).

¹⁴⁶ Володимир Стернюк: служіння у підпіллі [Кінофільм] / реж. А. Стаськів. 2010. Електрон. ресурс. URL: <https://www.youtube.com/watch?v=pYMXHtEyRtk> (дата звернення: 19.11.2025).

¹⁴⁷ Бублик Т. Відродження УГКЦ (1988–1991): проблематика міжконфесійних протистоянь. Наукові праці історичного факультету Запорізького національного університету. 2011. Вип. 30. С. 206–212.

поновлення власної ідентичності. Для держави ця подія стала свідченням зрілості громадянського суспільства, яке вимагало релігійної свободи не як привілею, а як природного права. Для самої УГКЦ це був перехідний міст від переслідуваної Церкви до Церкви вільної, готової розгорнути повноцінне пастирське та освітнє служіння ¹⁴⁸.

Літургія також стала каталізатором повернення храмів, активізації громадського життя та розвитку катехитичної діяльності. Упродовж наступних років у Галичині почався процес масового переходу парафій від юрисдикції РПЦ до УГКЦ. Хоча цей процес супроводжувався напруженням і конфліктами, він відбувався в межах суспільного правопорядку, оскільки провід Церкви, сформований Стернюком, наполягав на мирних і законних методах ¹⁴⁹.

На ширшому тлі подій перша відкрита Літургія стала символом відродження релігійної культури Галичини. Після десятиліть атеїстичної політики, спрямованої на викорінення релігійної пам'яті, греко-католики повернулися до публічного простору як повноправні носії своєї традиції. Відродження богослужбової практики, піснеспівів, обрядовості та побожних звичаїв відкрило шлях до відновлення духовного життя в родинях, школах і місцевих громадах ¹⁵⁰.

Митрополит Стернюк зіграв у цьому процесі роль духовного архітектора, який, будучи практично невидимим для широкої публіки, визначив саму можливість відродження. Його стратегія була далекоглядною: замість конфронтації він формував свідомість відповідальності та служіння. Він не шукав публічної ролі, але його духовний авторитет був тим фундаментом, на якому могла постати нова, відкрита і вільна УГКЦ ¹⁵¹.

¹⁴⁸ Відродження Церкви (1989). Українська Греко-Католицька Церква : електрон. ресурс. URL: <https://ugcc.ua/en/church/history/revival-of-the-church/> (дата звернення: 19.11.2025).

¹⁴⁹ Як Українська Греко-Католицька Церква з підпілля виходила. Синод Єпископів Української Греко-Католицької Церкви : електрон. ресурс. URL: <https://synod.ugcc.ua/data/yak-ukraynska-greko-katolytska-tserkva-z-pidpillya-vyhodyla-774/> (дата звернення: 20.11.2025).

¹⁵⁰ 35 років тому світ уперше почув голос «мовчазної Церкви» // Синод Єпископів Української Греко-Католицької Церкви. URL: <https://synod.ugcc.ua/data/35-rokiv-tomu-svit-upershe-pochuv-golos-movchaznoy-tserkvy-9743/> (дата звернення: 19.11.2025).

¹⁵¹ Володимир Стернюк: служіння у підпіллі [Кінофільм] / реж. А. Стаськів. 2010. Електрон. ресурс. URL: <https://www.youtube.com/watch?v=pYMXHtEyRtk> (дата звернення: 19.11.2025).

Таким чином, поява УГКЦ у публічному просторі в 1990 році була не випадковістю і не лише наслідком політичної кризи СРСР. Це був результат багаторічної цілеспрямованої праці підпільної спільноти, спрямованої на збереження віри, духовності й канонічної структури Церкви. Перша публічна Літургія у Львові стала видимим знаком цього внутрішнього оновлення і початком нового етапу церковного життя. Її історичне значення полягає не лише у самому факті богослужіння, але й у тому, що воно виявило силу спільноти, яка зуміла вистояти у найскладніших умовах та повернутися у суспільство з почуттям духовної місії. І в центрі цього процесу стояла постать митрополита Володимира Стернюка – провідника, чия тиха, але рішуча праця стала фундаментом відродження Української Греко-Католицької Церкви в нову епоху її історії ¹⁵².

3.2. Проблематика реєстрації релігійних громад згідно з законодавством УРСР

Вихід Української Греко-Католицької Церкви з підпілля наприкінці 1980-х років поставив її перед складним викликом: необхідністю не лише заявити про своє існування, але й увійти у правове поле радянської держави, яка протягом десятиліть заперечувала сам факт її легітимності ¹⁵³. Релігійне життя в СРСР було суворо регламентоване законодавством, що створювало численні перепони для функціонування будь-яких конфесій, а для УГКЦ, яка офіційно вважалася «ліквідованою» після рішень Львівського псевдособору 1946 року, ці труднощі були подвійно обтяжливими. Відновлення її діяльності вимагало не лише

¹⁵² Бублик Т. Відродження УГКЦ (1988–1991): проблематика міжконфесійних протистоянь. Наукові праці історичного факультету Запорізького національного університету. 2011. Вип. 30. С. 206–212.

¹⁵³ Войналович В. «Галицький проєкт» релігійного відродження в Україні 1970–1980 років. Наукові записки. 2015. Вип. 1(87). С. 72–103.

духовної та організаційної готовності, але й здатності діяти в межах складної радянської юридичної системи, адаптуючись до її процедур і обмежень ¹⁵⁴.

Основою радянської правової політики стосовно релігії залишався «Закон СРСР про свободу совісті та релігійні організації» 1976 року, який декларував право громадян на віросповідання, проте на практиці створював механізми контролю, спрямовані на обмеження діяльності релігійних спільнот. Діяльність конкретної релігійної парафії була можливою лише після її реєстрації місцевими органами влади, які керувалися інструкціями уповноважених Ради у справах релігій. Вони мали значну дискрецію, а тому доля громади часто залежала не стільки від закону, скільки від позиції конкретного чиновника. У ситуації з УГКЦ це означало, що навіть після офіційного дозволу на її діяльність громади натикалися на відмови, затягування процедур або прямий адміністративний спротив ¹⁵⁵.

Постанова Президії Верховної Ради УРСР від 20 листопада 1989 року стала формальним сигналом до початку легалізації УГКЦ ¹⁵⁶. Однак у реальності вона відкрила лише початковий етап боротьби за юридичне визнання. Адже саме на місцевому рівні зосереджувалася влада щодо реєстрації парафій, і місцеві ради нерідко виявляли небажання змінювати усталений релігійний ландшафт. До цього додавалася складна міжконфесійна ситуація: всі храми, що до 1946 року належали УГКЦ, у радянський час були передані Російській Православній Церкві. Визнання нової греко-католицької громади автоматично ставило питання про храм, що спричиняло конфлікти або відкритий спротив з боку духовенства РПЦ ¹⁵⁷.

¹⁵⁴ У цей день, 30 років тому, відбувся Надзвичайний Собор, який проголосив легалізацію УГКЦ // Синод Єпископів Української Греко-Католицької Церкви. 23.01.2020. URL: <https://synod.ugcc.ua/data/u-tsey-den-30-rokiv-tomu-vidbuvsya-nadzvychnyy-sobor-yakyy-progolosyv-legalizatsiyu-ugkts-2307/> (дата звернення: 19.11.2025).

¹⁵⁵ Кобута С. Роль і місце комітету захисту УКЦ в процесі легалізації УГКЦ у 1987–1991 рр. // Добрий Пастир: науковий вісник Івано-Франківської академії Івана Золотоустого. Богослов'я. Філософія. Історія. 2015. Вип. 8. С. 234–242.

¹⁵⁶ Про доповнення Постанови Президії Верховної Ради УРСР «Про порядок реєстрації громадських об'єднань»: Постанова Президії Верховної Ради УРСР від 23.11.1990 № 480-12.

¹⁵⁷ Івасів Р. Відродження Церкви та України. УГКЦ на тлі комуністичної потвори (серпень 2017 р.) // Галичина. Аналітичні матеріали. 2017. URL: <https://galychyna.if.ua/analytic/vidrodzhennya-tserkvi-ta-ukrayini-ugkts-na-tli-komunistichnoyi-potvori-serpen-2017-r/> (дата звернення: 19.11.2025).

У цих умовах реєстрація парафій стала не лише адміністративною процедурою, а частиною суспільного протистояння за право на релігійну ідентичність. Рішення виконкомів могли прийматися місяцями, помилки в документах ставали формальною підставою для відмови, а деякі громади отримували відповідь лише після неодноразових звернень або втручання представників центральних органів влади. Радянська юридична система, побудована на недовірі до віруючих і постійному контролі над ними, не була готова до масового та організованого руху греко-католиків, які прагнули відновити свою Церкву в повноцінному вигляді ¹⁵⁸.

Проблемою залишалася й сама структура реєстрації релігійної громади, яка вимагала формування ініціативної групи з двадцяти дорослих віруючих, подання заяви, надання протоколу зборів і підтвердження місця здійснення богослужінь. Для УГКЦ, яка десятиліттями діяла в умовах конспірації, така відкритість була непростою, адже багато людей все ще боялися переслідувань. Проте інтенсивність руху за легалізацію показала, що страх поступово відступав, а прагнення до правди та духовної свободи ставало сильнішим ¹⁵⁹.

Саме в цей момент провідна роль митрополита Володимира Стернюка виявилася визначальною. Як глава підпільної Церкви він багато років підтримував структуру, завдяки якій УГКЦ зберегла канонічну цілісність і могла діяти в нових обставинах. Його авторитет був беззаперечним серед духовенства, і саме він забезпечив узгодженість дій у процесі реєстрації. Стернюк наголошував, що кожна громада повинна подавати документи відповідно до вимог закону, навіть якщо місцеві чиновники чинять спротив. Він вимагав від духовенства інтелектуальної та моральної дисципліни, позбавленої радикалізму та емоційних зіткнень ¹⁶⁰.

¹⁵⁸ Войналович В. «Галицький проект» релігійного відродження в Україні 1970–1980 років. Наукові записки. 2015. Вип. 1(87). С. 72–103.

¹⁵⁹ Войналович В. «Галицький проект» релігійного відродження в Україні 1970–1980 років. Наукові записки. 2015. Вип. 1(87). С. 72–103.

¹⁶⁰ Бублик Т. Відродження УГКЦ (1988–1991): проблематика міжконфесійних протистоянь. Наукові праці історичного факультету Запорізького національного університету. 2011. Вип. 30. С. 206–212.

Митрополит був переконаний, що легалізація Церкви має відбуватися мирним шляхом, заснованим на правді та повазі до громадянських норм. Тому він неодноразово звертався до влади з листами, у яких наголошував на невід'ємному праві греко-католиків на свободу совісті. У його листах постійно звучали нагадування про те, що УГКЦ існувала задовго до радянської влади, що її ліквідація була неправовою, а вірні, які складають громади, є такими ж громадянами держави, як і всі інші. Тон його звернень був стриманим, але непохитним, що створювало атмосферу відповідальності й серйозності навколо процесу легалізації ¹⁶¹.

Однією з найбільш делікатних проблем у сфері реєстрації громад було питання культових будівель. Законодавство УРСР не передбачало механізму автоматичного повернення храмів їхнім історичним власникам, тому кожне рішення щодо передачі будівлі приймалося окремо місцевими радами ¹⁶².

Часто саме ці рішення ставали осередком конфліктів між громадами УГКЦ та РПЦ. Попри зростання напруження, митрополит Стернюк закликав уникати силових дій. Він наголошував, що будь-який храм має служити місцем молитви, а не точкою розбрату, і що повернення церковної власності не повинно руйнувати християнського свідчення. Така позиція дала можливість УГКЦ подолати конфліктність цього періоду без втрати моральної переваги й суспільної довіри ¹⁶³.

Паралельно з юридичними труднощами існувала ще одна перешкода – бюрократична інерція. Радянська система була вибудована так, щоб максимально уповільнювати процеси, які виходили за межі встановленого порядку. Греко-католицькі громади ставали заручниками нескінченних перевірок, погоджень і перенесення розгляду заяв. Багато чиновників боялися

¹⁶¹ Володимир Стернюк: служіння у підпіллі [Кінофільм] / реж. А. Стаськів. 2010. Електрон. ресурс. URL: <https://www.youtube.com/watch?v=pYMXHtEyRtk> (дата звернення: 19.11.2025).

¹⁶² Івасів Р. Відродження Церкви та України. УГКЦ на тлі комуністичної потвори (серпень 2017 р.) // Галичина. Аналітичні матеріали. 2017. URL: <https://galychyna.if.ua/analytic/vidrodzhennya-tserkvi-ta-ukrayini-ugkts-na-tli-komunistichnoyi-potvori-serpen-2017-r/> (дата звернення: 19.11.2025).

¹⁶³ Дмитрух С. Життя як подвиг для Христа: Curriculum Vitae монаха редемпториста, Місцєблюститєля і Правлячого Архієрея Києво-Галицької Митрополії Володимира Стернюка / ред. М. Горбаль. Львів : Свічадо, 2007. С. 110-127.

брати на себе відповідальність за прийняття рішень, які йшли врозріз з інтересами РПЦ або з усталеною практикою радянських часів ¹⁶⁴.

У цих умовах важливу роль відігравала внутрішня організованість УГКЦ, сформована в підпіллі. Стернюк роками виховував духовенство в дусі дисципліни та пастирської відповідальності, що дало змогу священникам не лише духовно підтримувати громади, але й допомагати їм у юридичних питаннях. Священники навчали вірних, як правильно оформлювати документи, як вести діалог із місцевою владою, як уникати конфліктів і документувати випадки зловживань. Це сприяло тому, що парафії не діяли хаотично, а мали чіткий алгоритм, що підсилював їхні шанси на успішну реєстрацію ¹⁶⁵.

Упродовж 1990 року кількість офіційно зареєстрованих греко-католицьких громад зростала щомісяця. Проте цей процес ішов нерівномірно: у деяких районах влада сприяла реєстрації, тоді як в інших – затягувала або блокувала подання. Митрополит Стернюк уважно відстежував загальну динаміку й підтримував тих, хто стикався з особливими труднощами. Його авторитет та особисті контакти з духовенством стали тим чинником, який допомагав зберігати спільну стратегію. Завдяки цьому темпи реєстрації поступово збільшувалися, а до початку 1991 року стало очевидно, що процес відновлення УГКЦ набув незворотного характеру ¹⁶⁶.

Проблематика реєстрації релігійних громад УГКЦ в останні роки існування УРСР стала важливим етапом формування нової церковної ідентичності. Цей процес вимагав не лише юридичної компетентності, але й духовної зрілості, витривалості та здатності зберігати мир у складних обставинах ¹⁶⁷. Митрополит Володимир Стернюк, який багато років провадив Церкву в

¹⁶⁴ У цей день, 30 років тому, відбувся Надзвичайний Собор, який проголосив легалізацію УГКЦ // Синод Єпископів Української Греко-Католицької Церкви. 23.01.2020. URL: <https://synod.ugcc.ua/data/u-tsey-den-30-rokiv-tomu-vidbuvsia-nadzvychnyy-sobor-yakyy-progolosyv-legalizatsiyu-ugkts-2307/> (дата звернення: 19.11.2025).

¹⁶⁵ Бублик Т. Відродження УГКЦ (1988–1991): проблематика міжконфесійних протистоянь.

Наукові праці історичного факультету Запорізького національного університету. 2011. Вип. 30. С. 206–212.

¹⁶⁶ Ціною власного життя. Митрополит Володимир Стернюк [Документальний фільм] / автор сценарію О. Гайова. Студія «Собор», 1997. Електрон. ресурс. URL: <https://www.youtube.com/watch?v=U5hezIAZz1w> (дата звернення: 20.11.2025).

¹⁶⁷ Івасів Р. Відродження Церкви та України. УГКЦ на тлі комуністичної потвори (серпень 2017 р.) // Галичина. Аналітичні матеріали. 2017. URL: <https://galychyna.if.ua/analytic/vidrodzhennya-tserkvi-ta-ukrayini-ugkts-na-tli->

катакомбах, опинився в ролі провідника, здатного повести її і через юридичні бар'єри. Завдяки його зусиллям УГКЦ вийшла з підпілля не ослабленою, а внутрішньо зміцненою, готовою до нового етапу розвитку в умовах майбутньої незалежної України ¹⁶⁸.

3.3. Роль митрополита Володимира Стернюка у вирішенні конфліктних ситуацій між УГКЦ та РПЦ

Відродження Української Греко-Католицької Церкви наприкінці 1980-х – початку 1990-х років стало подією, що докорінно змінила релігійний ландшафт Західної України ¹⁶⁹. Однак процес її повернення до відкритого життя був тісно пов'язаний із гострими міжконфесійними напруженнями, що виникли між УГКЦ та Російською Православною Церквою. Причини цих конфліктів були глибоко вкорінені у минулому, а їхнє розв'язання вимагало не лише юридичних механізмів, але й морального лідерства. У цьому контексті роль митрополита Володимира Стернюка була визначальною: він став тим духовним провідником, який задав тон поведінці УГКЦ у період найвищої напруги та забезпечив мирний вихід Церкви з підпілля ¹⁷⁰.

Упродовж чотирьох десятиліть після Львівського псевдособору 1946 року УГКЦ офіційно вважалася «ліквідованою», а вся її інфраструктура перейшла під контроль РПЦ. Храми, монастирі, духовні центри і навіть парафіяльне майно були насильно передані іншій конфесії. Тому момент легалізації УГКЦ неминуче поставив питання про повернення церковних будівель історичним власникам. У багатьох громадах саме культові споруди були осередком релігійного й культурного життя, і їхня відсутність позбавляла УГКЦ можливості повноцінно

komunistichnoyi-potvori-serpen-2017-r/ (дата звернення: 19.11.2025).

¹⁶⁸ Відродження Церкви (1989). Українська Греко-Католицька Церква : електрон. ресурс. URL: <https://ugcc.ua/en/church/history/revival-of-the-church/> (дата звернення: 19.11.2025).

¹⁶⁹ Войналович В. «Галицький проєкт» релігійного відродження в Україні 1970–1980 років.

Наукові записки. 2015. Вип. 1(87). С. 72–103.

¹⁷⁰ Бублик Т. Відродження УГКЦ (1988–1991): проблематика міжконфесійних протистоянь.

Наукові праці історичного факультету Запорізького національного університету. 2011. Вип. 30. С. 206–212.

здійснювати пастирську діяльність. Водночас православні громади, які десятиліттями користувалися цими храми, нерідко сприймали вимоги греко-католиків як загрозу своїй стабільності ¹⁷¹.

Початок відкритої діяльності УГКЦ спричинив численні конфлікти на місцевому рівні. У багатьох селах виникали суперечки щодо права на храм, інколи зібрання вірян обох конфесій переходили у гострі протистояння. В обстановці, коли суспільство переживало стрімкі політичні зміни, будь-яке загострення могло стати каталізатором ширших соціальних конфліктів. Саме тому поведінка духовних лідерів відігравала особливо важливу роль. Митрополит Стернюк усвідомлював, що відновлення УГКЦ може відбутися лише за умови збереження миру та свідомого уникнення насильства ¹⁷².

Володимир Стернюк, працюючи у складних умовах підпілля, виховав духовенство, що було готове діяти з гідністю та стриманістю. Він сформував стиль лідерства, який поєднував твердість у питаннях правди та канонічності з великою чутливістю до суспільного контексту. Коли почали виникати перші конфлікти з РПЦ, він поставив чіткий принцип: шлях Церкви не може проходити через насильницькі дії або приниження іншої сторони. Його позиція виходила з переконання, що греко-католики повинні стверджувати свої права через моральний авторитет і правові механізми, а не через силу ¹⁷³.

Одним із ключових аспектів його діяльності стало постійне наголошення на дотриманні законодавства. Він вимагав від священників і громади діяти відповідно до юридичних норм, подавати офіційні звернення, документувати свою позицію та уникати будь-яких кроків, які могли б бути інтерпретовані як провокації. Це було особливо важливо в умовах, коли РПЦ та частина місцевої влади звинувачували греко-католиків у спробах «захопити» храми. Завдяки

¹⁷¹ У цей день, 30 років тому, відбувся Надзвичайний Собор, який проголосив легалізацію УГКЦ // Синод Єпископів Української Греко-Католицької Церкви. 23.01.2020. URL: <https://synod.ugcc.ua/data/u-tsey-den-30-rokiv-tomu-vidbuvsya-nadzvychnyy-sobor-yakyy-progolosyv-legalizatsiyu-ugkts-2307/> (дата звернення: 19.11.2025).

¹⁷² Бублик Т. Відродження УГКЦ (1988–1991): проблематика міжконфесійних протистоянь.

Наукові праці історичного факультету Запорізького національного університету. 2011. Вип. 30. С. 206–212.

¹⁷³ Володимир Стернюк: служіння у підпіллі [Кінофільм] / реж. А. Стаськів. 2010. Електрон. ресурс. URL: <https://www.youtube.com/watch?v=pYMXHtEyRtk> (дата звернення: 19.11.2025).

позиції Стернюка парафії УГКЦ змогли продемонструвати, що їхні вимоги ґрунтуються на історичній справедливості та законному праві, а не на конфліктній поведінці ¹⁷⁴.

Значне місце у його діяльності посідав діалог. Стернюк наголошував, що попри драматичні обставини минулого, православні віряни не є ворогами УГКЦ, а часто такими ж жертвами радянської політики. Багато громад РПЦ у Галичині були сформовані з тих самих колишніх греко-католиків, яких змусили перейти до іншої конфесії. Тому митрополит застерігав від будь-якої риторики, яка могла б поглиблювати міжконфесійні рани. Він закликав духовенство до особистих зустрічей з православними священниками, пропонував комісіям шукати спільні рішення й уникати публічних звинувачень. Така стратегія знижувала напругу й створювала можливість для поступового порозуміння ¹⁷⁵.

Попри це, конфліктні ситуації виникали регулярно. У деяких місцевостях православні громади відмовлялися передавати храми навіть тоді, коли більшість мешканців села підтримувала УГКЦ. Бували випадки, коли віряни обох конфесій збиралися на подвір'ях храмів, і атмосфера ставала надзвичайно напруженою. У таких ситуаціях саме авторитет Стернюка стримував можливі сутички. Його слово мало надзвичайну вагу, оскільки він був для греко-католиків уособленням духовної стійкості, смирення й жертвності. Його пастирські звернення, навіть короткі, давали змогу громадам зберігати спокій і відчуття відповідальності за майбутнє Церкви ¹⁷⁶.

Важливою частиною його стратегії була також робота з державними органами. Стернюк систематично звертався до обласних, республіканських і союзних структур, пояснюючи канонічну природу УГКЦ та її історичні права на майно. Він наполягав, що повернення храмів повинно відбуватися не на основі

¹⁷⁴ Ціною власного життя. Митрополит Володимир Стернюк [Документальний фільм] / автор сценарію О. Гайова. Студія «Собор», 1997. Електрон. ресурс. URL: <https://www.youtube.com/watch?v=U5hezIAZz1w> (дата звернення: 20.11.2025).

¹⁷⁵ Бублик Т. Відродження УГКЦ (1988–1991): проблематика міжконфесійних протистоянь. Наукові праці історичного факультету Запорізького національного університету. 2011. Вип. 30. С. 206–212.

¹⁷⁶ Ціною власного життя. Митрополит Володимир Стернюк [Документальний фільм] / автор сценарію О. Гайова. Студія «Собор», 1997. Електрон. ресурс. URL: <https://www.youtube.com/watch?v=U5hezIAZz1w> (дата звернення: 20.11.2025).

політичних симпатій, а згідно з принципом історичної справедливості й волевиявлення більшості громади. Його аргументи вирізнялися рівновагою та повагою до законності, що дозволяло досягати результатів без ескалації конфліктів ¹⁷⁷.

Особливо важливою була його міжнародна роль, хоч вона здійснювалася переважно непрямыми шляхами. Процес повернення УГКЦ до відкритого життя активно підтримували Ватикан та українська діаспора. Завдяки їхнім зусиллям події в Галичині потрапляли у фокус міжнародних ЗМІ та правозахисних організацій ¹⁷⁸. Цей зовнішній тиск стримував радянські та місцеві структури від зловживань і змушував їх діяти більш обережно. Хоч митрополит рідко виступав публічно, саме його стриманість, мудрість і позиція ненасильства створювали позитивний образ УГКЦ у світі, що зміцнювало її позиції в міжконфесійному діалозі ¹⁷⁹.

Значну увагу Стернюк приділяв формуванню відповідальної поведінки серед духовенства. Він розумів, що молоді священники, які лише вийшли з підпілля, могли піддатися емоціям або тиску громади. Тому він постійно нагадував, що священник не має допускати приниження чи агресії, навіть якщо громада перебуває в стані фрустрації або переживає історичні кривди. Він формував стиль пастирства, заснований на гідності, молитві й вмінні зберігати спокій у найскладніших ситуаціях. Такий підхід дозволяв запобігати конфліктам ще до того, як вони набували публічного характеру ¹⁸⁰.

Наслідки його діяльності були очевидними вже через кілька років після легалізації УГКЦ. Попри складні процеси передачі храмів, широкомасштабних конфліктів вдалося уникнути. Ті випадки, що все-таки ставали резонансними, рідко переростали в тривале протистояння. Загальна тенденція була мирною і

¹⁷⁷ Бублик Т. Відродження УГКЦ (1988–1991): проблематика міжконфесійних протистоянь.

Наукові праці історичного факультету Запорізького національного університету. 2011. Вип. 30. С. 206–212.

¹⁷⁸ Володимир Стернюк: служіння у підпіллі [Кінофільм] / реж. А. Стаськів. 2010. Електрон. ресурс. URL: <https://www.youtube.com/watch?v=pYMXHtEyRtk> (дата звернення: 19.11.2025).

¹⁷⁹ Войналович В. «Галицький проект» релігійного відродження в Україні 1970–1980 років.

Наукові записки. 2015. Вип. 1(87). С. 72–103.

¹⁸⁰ Ціною власного життя. Митрополит Володимир Стернюк [Документальний фільм] / автор сценарію О. Гайова. Студія «Собор», 1997. Електрон. ресурс. URL: <https://www.youtube.com/watch?v=U5hezIAZz1w> (дата звернення: 20.11.2025)

поступальною, що вирізняло Галичину на тлі інших регіонів пострадянського простору, де церковні суперечки нерідко мали значно гостріший характер. Саме стратегія Стернюка – поєднання правди, терпеливості й ненасильства – стала фундаментом цього унікального досвіду ¹⁸¹.

Митрополит Володимир Стернюк відіграв роль не лише адміністративного керівника, але й духовного миротворця. Його підхід до вирішення конфліктів між УГКЦ та РПЦ став прикладом того, як Церква може входити у публічний простір, не втрачаючи свого морального виміру. Він показав, що сила Церкви не у здатності нав'язувати свою позицію, а у здатності стояти за правду, не переходячи межі любові. Саме завдяки цьому УГКЦ змогла пройти період відродження без руйнівних потрясінь, зберігши духовну єдність та авторитет серед вірних ¹⁸².

Таким чином, роль митрополита Стернюка у вирішенні конфліктних ситуацій між УГКЦ та РПЦ можна охарактеризувати як системотворчу. Його діяльність забезпечила умови для мирного переходу Церкви від підпільного існування до відкритого життя, сформувала культуру ненасильницького свідчення та допомогла відновити історичну справедливість без поглиблення суспільних поділів. Його мудрість стала одним із чинників того, що УГКЦ увійшла у нову епоху як моральний авторитет і стабілізуюча сила, здатна не лише зберегти свою ідентичність, але й сприяти релігійному миру в українському суспільстві ¹⁸³.

3.4. Спадщина митрополита для наступних поколінь

¹⁸¹ Володимир Стернюк: служіння у підпіллі [Кінофільм] / реж. А. Стаськів. 2010. Електрон. ресурс. URL: <https://www.youtube.com/watch?v=pYMXHtEyRtk> (дата звернення: 19.11.2025).

¹⁸² Бублик Т. Відродження УГКЦ (1988–1991): проблематика міжконфесійних протистоянь.

Наукові праці історичного факультету Запорізького національного університету. 2011. Вип. 30. С. 206–212.

¹⁸³ Володимир Стернюк: служіння у підпіллі [Кінофільм] / реж. А. Стаськів. 2010. Електрон. ресурс. URL: <https://www.youtube.com/watch?v=pYMXHtEyRtk> (дата звернення: 19.11.2025).

Спадщина митрополита Володимира Стернюка належить до тих духовних і культурних феноменів, які продовжують формувати обличчя Української Греко-Католицької Церкви задовго після завершення земного служіння їхнього творця. Його діяльність стала своєрідним містком між двома епохами: часом переслідувань і часом свободи. Саме тому значення його спадщини полягає не лише у конкретних рішеннях чи організаційних кроках, а у сформованому ним способі мислення, стилі служіння та духовному досвіді, який став фундаментом для розвитку УГКЦ у незалежній Україні ¹⁸⁴.

Насамперед спадщина митрополита виявляється у збереженні канонічної тяглості Церкви під час її вимушеного підпільного існування. У період, коли радянська влада системно нищила церковну структуру, а більшість єпископів і священнослужителів опинялися в ув'язненнях чи на засланні, саме Стернюк забезпечив неперервність духовного авторитету та апостольської наступності. Він висвячував нових священників, підтримував внутрішню дисципліну, організовував таємні формаційні зустрічі, дбав про передачу богословської традиції й моралі підпільного духовенства. Завдяки його жертвності Церква не стала розпорошеною релігійною групою, а збереглася як структурована спільнота, здатна відразу після легалізації відновити відкриту діяльність. Цей аспект його спадщини став фундаментальним для майбутніх поколінь, адже саме тяглість ієрархії дозволила УГКЦ впевнено повернутися у публічний простір, не втративши власної ідентичності ¹⁸⁵.

Іншим визначальним елементом його спадщини стало формування культури ненасильства, стриманості та духовної виваженості, що стала характерною рисою УГКЦ у період відродження. Виходячи з принципу, що християнська правда повинна стверджуватися шляхом мирної поведінки, митрополит докладав усіх зусиль, щоб навіть у найгостріших конфліктних ситуаціях громади залишалися відданими духовному закону любові. Він

¹⁸⁴ Агашук Д., Луцький Р. Роль і значення владики Володимира Стернюка в діяльності підпільної Української Греко-Католицької Церкви. *Добрий Пастир* : науковий вісник Івано-Франківської академії Івана Золотоустого. Історія. 2020. Вип. 15. С. 40–43.

¹⁸⁵ Бублик Т. Відродження УГКЦ (1988–1991): проблематика міжконфесійних протистоянь. *Наукові праці історичного факультету Запорізького національного університету*. 2011. Вип. 30. С. 206–212.

наголошував, що історична справедливість не може бути відновлена засобами, які суперечать духу Євангелія, і що моральний авторитет Церкви дорожчий за швидке вирішення майнових чи адміністративних питань. Саме ця позиція значною мірою визначила тональність міжконфесійних відносин у Галичині, дозволивши уникнути масштабних зіткнень та заклавши підвалини для подальшого релігійного миру в регіоні ¹⁸⁶.

Стернюк залишив по собі також взірець церковного лідерства, що поєднує внутрішню силу, смирення й відповідальність. Він не прагнув публічності та ніколи не намагався перебільшити власну роль. Його служіння було майже непомітним, але надзвичайно ефективним ¹⁸⁷. Він діяв як пастир, для якого головним було не управління, а духовна опіка, не влада, а служіння. Його стиль лідерства став зразком для наступних поколінь священнослужителів, які побачили, що церковна влада може бути проявом любові, а керівництво – формою жертвності. Саме така модель пастирства, що виходить із досвіду підпілля, сьогодні вважається одним із найцінніших аспектів духовної традиції УГКЦ ¹⁸⁸.

Важливою складовою спадщини митрополита є також його внесок у формування єдності Церкви після виходу з підпілля. УГКЦ, яка відродилася після десятиліть переслідувань, легко могла опинитися у ситуації внутрішніх суперечностей, локальних амбіцій чи різних бачень розвитку. Проте завдяки його мудрості й здатності до узгодження рішень Церква вступила у нову епоху як єдиний організм. Стернюк координував діяльність священників, підтримував взаєморозуміння між різними групами підпільного духовенства, запобігав можливим розколам. Він виховував відчуття спільної відповідальності, яке

¹⁸⁶ Овсяник Ю. Володимир Стернюк: Бог не вимагає більше. Збруч : електрон. ресурс. URL: <https://zbruc.eu/node/71270> (дата звернення: 20.11.2025).

¹⁸⁷ Володимир Стернюк: служіння у підпіллі [Кінофільм] / реж. А. Стаськів. 2010. Електрон. ресурс. URL: <https://www.youtube.com/watch?v=pYMXHtEyRtk> (дата звернення: 19.11.2025).

¹⁸⁸ Агашук Д., Луцький Р. Роль і значення владики Володимира Стернюка в діяльності підпільної Української Греко-Католицької Церкви. Добрий Пастир : науковий вісник Івано-Франківської академії Івана Золотоустого. Історія. 2020. Вип. 15. С. 40–43.

згодом стало важливою частиною церковної культури УГКЦ у незалежній Україні ¹⁸⁹.

Його спадщина також охоплює сферу суспільної думки та морального авторитету. Митрополит не виступав як політичний діяч, не обирав шлях активного втручання у державні процеси. Однак саме його моральна поставність стала тим орієнтиром, який значною мірою вплинув на формування громадянської свідомості вірян. Він наголошував на цінності людської гідності, свободи совісті, відповідальності за суспільне благо. Під його духовним проводом у громадах визрівала культура взаємоповаги та відповідального ставлення до християнського життя. Усе це стало основою тієї позиції УГКЦ у публічному просторі, яку Церква зберігає й досі: голосу, що формує моральний горизонт українського суспільства ¹⁹⁰.

Не менш важливою частиною спадщини митрополита є передання духовного досвіду витривалості, який став однією з найсильніших рис церковної свідомості УГКЦ. Він показав своїм життям, що вірність Церкві та Богові можлива навіть у найважчих умовах. Для майбутніх поколінь його поставність стала нагадуванням, що зовнішні обставини не визначають духовної глибини, а сила спільноти випробовується саме в часи переслідувань. Цей досвід підпільної витривалості став джерелом духовної впевненості Церкви у період незалежності та пізніше – у часи нових суспільних викликів ¹⁹¹.

Стернюк відіграв значну роль у відродженні чернечого життя УГКЦ. Підтримуючи підпільні монаші спільноти, він передав їм традицію аскетизму, дисципліни та молитви, яка сьогодні є фундаментом сучасного монашества. Монахи й монахині, які служили в таємних умовах, стали носіями духовної культури, що живила Церкву у роки переслідувань і залишається опорою її структур у теперішній час. Монаше життя, яке вийшло на поверхню у 1990-х

¹⁸⁹ Бублик Т. Відродження УГКЦ (1988–1991): проблематика міжконфесійних протистоянь.

Наукові праці історичного факультету Запорізького національного університету. 2011. Вип. 30. С. 206–212.

¹⁹⁰ Володимир Стернюк: служіння у підпіллі [Кінофільм] / реж. А. Стаськів. 2010. Електрон. ресурс. URL: <https://www.youtube.com/watch?v=pYMXHtEyRtk> (дата звернення: 19.11.2025).

¹⁹¹ Агашук Д., Луцький Р. Роль і значення владики Володимира Стернюка в діяльності підпільної Української Греко-Католицької Церкви. Добрий Пастир : науковий вісник Івано-Франківської академії Івана Золотоустого. Історія. 2020. Вип. 15. С. 40–43.

роках, було не механічним відтворенням давніх форм, а способом зберегти автентичність духовної спадщини, що виросла з досвіду страждання та вірності ¹⁹².

Важливою частиною його спадщини стала підтримка богослужбової традиції. У підпіллі багато обрядів було змінено через умови конспірації, і після легалізації Церква потребувала повернення до автентичної літургійної практики. Завдяки його духовному чуттю громади не лише відновили давні традиції, а й поглибили їхнє розуміння. Це сприяло формуванню літургійної культури, яка сьогодні є одним із найсильніших елементів ідентичності УГКЦ у світовому християнстві ¹⁹³.

Окремим виміром спадщини митрополита є морально-символічний вплив його особистості. Він не був лідером, який прагнув слави чи політичного впливу. Його сила проявлялася у внутрішній тиші, у витривалості й стійкості, у покорі, що поєднувалася з непохитністю віри. Для наступних поколінь його постать стала прикладом того, яким може бути справжній пастир – непомітний, але провідний; тихий, але сильний; позбавлений амбіцій, але сповнений духовної влади. Він залишив Церкві не лише структуру та інституції, але передусім образ християнського служіння, яке не зламали ані таємні переслідування, ані суспільні потрясіння ¹⁹⁴.

Сьогодні спадщина митрополита Стернюка продовжує діяти у житті Церкви. Вона зберігається у свідомості духовенства, що навчилося бачити служіння як форму жертвності; у вірянах, які відчують УГКЦ як силу, що зростає з досвіду історичних страждань; у молодому поколінні, яке сприймає підпільну історію як джерело духовної гідності. Його вклад визначив не лише минуле, але й сучасне обличчя Церкви, допомігши їй увійти у нову епоху зі

¹⁹² Овсяник Ю. Володимир Стернюк: Бог не вимагає більше. Збруч : електрон. ресурс. URL: <https://zbruc.eu/node/71270> (дата звернення: 20.11.2025).

¹⁹³ Володимир Стернюк: служіння у підпіллі [Кінофільм] / реж. А. Стаськів. 2010. Електрон. ресурс. URL: <https://www.youtube.com/watch?v=pYMXHtEyRtk> (дата звернення: 19.11.2025).

¹⁹⁴ Ціною власного життя. Митрополит Володимир Стернюк [Документальний фільм] / автор сценарію О. Гайова. Студія «Собор», 1997. Електрон. ресурс. URL: <https://www.youtube.com/watch?v=U5hezIAZz1w> (дата звернення: 20.11.2025).

збереженою традицією, сформованим внутрішнім стрижнем і широким горизонтом духовного розвитку ¹⁹⁵.

Таким чином, спадщина митрополита Володимира Стернюка є багатовимірною й актуальною. Вона становить духовний компас для майбутніх поколінь, показуючи шлях служіння, у якому поєднуються вірність, смирення, мудрість та внутрішня свобода. Його служіння стало тим тихим, але потужним фундаментом, на якому УГКЦ збудувала своє сучасне буття та продовжує розвиватися у XXI столітті ¹⁹⁶.

¹⁹⁵ Володимир Стернюк: служіння у підпіллі [Кінофільм] / реж. А. Стаськів. 2010. Електрон. ресурс. URL: <https://www.youtube.com/watch?v=pYMXHtEyRtk> (дата звернення: 19.11.2025).

¹⁹⁶ Агашук Д., Луцький Р. Роль і значення владики Володимира Стернюка в діяльності підпільної Української Греко-Католицької Церкви. Добрий Пастир : науковий вісник Івано-Франківської академії Івана Золотоустого. Історія. 2020. Вип. 15. С. 40–43.

ВИСНОВКИ

Дослідження ролі митрополита Володимира Стернюка у виході Української Греко-Католицької Церкви з підпілля дозволило простежити цілісний і глибокий процес відновлення церковного життя, який став можливим завдяки поєднанню духовної стійкості, ієрархічної тяглості та пастирської мудрості. Постать митрополита Володимира виявляється ключовою для розуміння механізмів виживання та оновлення УГКЦ у другій половині XX століття. Його служіння охопило період найжорсткіших переслідувань, коли радянська влада намагалася остаточно знищити греко-католицьку ідентичність, і водночас період початку публічного відродження, що вимагав зовсім інших пастирських та організаційних якостей – смиренної, але рішучої здатності вести Церкву до свободи.

Проведений аналіз засвідчує, що митрополит Стернюк став центральною фігурою у збереженні внутрішньої структури підпільної УГКЦ. Саме завдяки його непохитності та вмінню організувати духовенство вдалося підтримувати життя парафій, звершувати Таїнства, проводити формаційні зустрічі й підтримувати єдність священства в умовах постійних загроз з боку КДБ. На плечах митрополита лежала відповідальність за те, щоб Церква залишалася Церквою навіть тоді, коли її існування було приховане від суспільства та офіційно заборонене державою. Він забезпечив таємну підготовку священників, підтримував контакт із владикою Мирославом Любачівським та іншими представниками діаспори, що дозволяло зберегти тяглість ієрархії й духовної традиції.

Значною частиною його служіння було підтримання морального авторитету Церкви серед вірних. У ситуації страху, переслідувань і розпорошення митрополит став фігурою внутрішньої стабільності, здатною поєднати духовну вимогливість із пастирським співчуттям. Він зумів зберегти

атмосферу довіри між мирянами і духовенством, що врешті стало визначальним під час відкритого виходу Церкви з підпілля. Десятиліття формування прихованих спільнот створили основу для вибухового відродження церковного життя наприкінці 1980-х років.

Ключовим результатом аналізу стало осмислення участі митрополита Стернюка у перших публічних акціях відродження УГКЦ. Вихід Церкви на відкриту арену, перші публічні Літургії, публічні звернення та переговори з органами влади показали новий аспект його лідерства – здатність діяти мудро й стримано, уникаючи конфронтацій, але не відступаючи від церковної правди. Його позиція ненасильницького, морально виваженого свідчення сприяла тому, що процес переходу парафій, повернення храмів та оформлення юридичного статусу Церкви відбувався не через силові дії, а через терпеливий діалог, внутрішню дисципліну й згуртованість духовенства.

Особливу увагу приділено тому, як митрополит Стернюк сприяв подоланню конфліктних ситуацій між УГКЦ та РПЦ у 1989–1991 роках. У період суспільних змін, коли релігійні громади відстоювали свої права, а питання власності на храми ставало джерелом напруги, його принциповість і водночас стриманість стали визначальними. Митрополит шукав рішень, які не розпалювали б додаткового протистояння, а сприяли б збереженню миру й формуванню християнської солідарності. Такий підхід відповідав давній традиції УГКЦ, у якій пастирське служіння поєднується з відповідальністю за суспільний мир.

У підсумку простежується значуща духовна та моральна спадщина митрополита. Його служіння стало школою стійкої віри, пастирської мужності й вірності покликанню, що сьогодні набуває особливої актуальності. У час війни, руйнувань та духовних потрясінь досвід митрополита Стернюка нагадує про важливість відповідального лідерства, здатного поєднувати твердість принципів із відкритістю до діалогу, а також про необхідність зберігати церковну єдність навіть тоді, коли зовнішні умови цілковито цьому суперечать.

Отже, дослідження підтверджує, що роль митрополита Володимира Стернюка в історії УГКЦ є не лише значущою, а й винятковою. Він став тим мостом, який поєднав підпільну Церкву з її відкритим відродженням; тим пастирем, який зберіг не тільки структуру, але й дух спільноти; тією постаттю, без якої сучасна історія Церкви виглядала б інакше. Його служіння є прикладом віри, що витримує переслідування; мудрості, що формує народ; і любові, здатної відродити церковне життя навіть після десятиліть заборони.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. 35 років тому світ уперше почув голос «мовчазної Церкви» // Синод Єпископів Української Греко-Католицької Церкви. URL: <https://synod.ugcc.ua/data/35-rokiv-tomu-svit-upershe-pochuv-golos-movchaznoy-tserkvy-9743/> (дата звернення: 19.11.2025).
2. 7 цікавих фактів про владика Володимира Стернюка. URL: <https://velychlviv.com/bibliotekar-feldsher-buhgalter-ohoronets-i-svyashhenyk-abo-7-tsikavyh-faktiv-pro-vladyky-volodymyra-sternyuka> (дата звернення: 25.03.2025).
3. Ukrainian Catholic Church. Encyclopedia of Ukraine. URL: <https://www.encyclopediaofukraine.com/display.asp?linkpath=pages%5CU%5CK%5CUkrainianCatholicchurch.htm> (дата звернення: 22.09.2025).
4. Автобіографія Владики Володимира Стернюка. Життя як подвиг для Христа/ Севастіян Дмитрух. Львів, 2007. С. 11–13.
5. Агащук Д., Луцький Р. Роль і значення владики Володимира Стернюка в діяльності підпільної Української Греко-Католицької Церкви. Добрий Пастир : науковий вісник Івано-Франківської академії Івана Золотоустого. Історія. 2020. Вип. 15. С. 40–43.
6. Бублик Т. Відродження УГКЦ (1988–1991): проблематика міжконфесійних протистоянь. Наукові праці історичного факультету Запорізького національного університету. 2011. Вип. 30. С. 206–212.
7. Бублик. Т. «Мені не потрібні священики, у мене немає храмів, мені потрібні мученики!» До 110-річчя від дня народження Володимира Стернюка URL: https://risu.org.ua/article_print.php?id=66246&name=kaleido_digest&lang=en (дата звернення 15.04.2025).

8. Відродження Церкви (1989). Українська Греко-Католицька Церква : електрон. ресурс. URL: <https://ugcc.ua/en/church/history/revival-of-the-church/> (дата звернення: 19.11.2025).
9. Владика Володимир Стернюк. Інтерв'ю від 15.09.1993 / інтерв'юер Гудзяк Б. // Архів Інституту історії Церкви, спр. П-1-1-635.
10. Войналович В. «Галицький проект» релігійного відродження в Україні 1970–1980 років. Наукові записки. 2015. Вип. 1(87). С. 72–103.
11. Володимир Стернюк, єпископ. URL: https://vue.gov.ua/Володимир_Стернюк,_єпископ (дата звернення: 24.03.2025).
12. Володимир Стернюк: служіння у підпіллі [Кінофільм] / реж. А. Стаськів. 2010. Електрон. ресурс. URL: <https://www.youtube.com/watch?v=pYMXHtEyRtk> (дата звернення: 19.11.2025).
13. Говера І. Літургійне життя священників і вірних в Українській Греко-Католицькій Церкві. Українська Греко-Католицька Церква в період підпілля 1946–1989 рр. Львів : Свічадо, 2009. 400 с.
14. Дмитрух С. Життя як подвиг для Христа: Curriculum Vitae монаха редемпториста, Місцеблюстителя і Правлячого Архієрея Києво-Галицької Митрополії Володимира Стернюка / ред. М. Горбаль. Львів : Свічадо, 2007. 224 с.
15. Івасів Р. Відродження Церкви та України. УГКЦ на тлі комуністичної потвори (серпень 2017 р.) // Галичина. Аналітичні матеріали. 2017. URL: <https://galychyna.if.ua/analytic/vidrozhennya-tserkvi-ta-ukrayini-ugkts-na-tli-komunistichnoyi-potvori-serpen-2017-r/> (дата звернення: 19.11.2025).
16. Інститут історії Церкви УКУ. Фільм «Володимир Стернюк: служіння в підпіллі». URL: <https://ichistory.org.ua/2017/02/10/volodymyr-sternyuk-sluzhinnya-v-pidpilli-fil-m/> (дата звернення: 22.09.2025).

17. Карапата А. Формация монашества в часи підпілля УГКЦ (1945–1989). URL: <https://er.ucu.edu.ua/bitstreams/6f01e094-30ba-4e4d-916f-e1c2d285ff3d/download> (дата звернення: 22.03.2025).
18. Кобута С. Роль і місце комітету захисту УГКЦ в процесі легалізації УГКЦ у 1987–1991 рр. // Добрий Пастир: науковий вісник Івано-Франківської академії Івана Золотоустого. Богослов'я. Філософія. Історія. 2015. Вип. 8. С. 234–242.
19. Коляда І., Юрчишин П. Вплив родини, дитинства, юнацьких років на становлення особистості митрополита УГКЦ Володимира Стернюка. Теорія та методика навчання суспільних дисциплін: наук.-пед. журн. 2018. №1 (6). С. 35–40.
20. Коцур-Карабінович М. Н. Греко-Католицька Церква. Початки підпілля. Івано-Франківськ : Нова Зоря, 2011. 192 с.
21. Легалізація УГКЦ і вихід із підпілля: як йшла до цього Церква // Івано-Франківська Архієпархія УГКЦ. 11.08.2023. URL: <https://ugccif.org.ua/lehalizatsiia-uhkts-i-vykhid-iz-pidpillia-ia-k-jshla-do-tsoho-tserkva/> (дата звернення: 18.11.2025).
22. Марчук В. Церква, духовність, нація. Українська греко-католицька церква в суспільному житті України ХХ ст. Івано-Франківськ : Плай, 2004. 464 с.
23. Мельничук Б., Окаринський В., Щербак Л. Стернюк Володимир Володимирович // Тернопільський енциклопедичний словник : у 4 т. / редкол.: Г. Яворський та ін. Тернопіль : Видавничо-поліграфічний комбінат «Збруч», 2008. Т. 3 : П – Я. С. 346–347.
24. Мизак Н. Переслідування УГКЦ у 40–50-х роках ХХ ст.: ліквідація і наслідки. Релігія та соціум. 2010. № 2(4). С. 39–49.
25. Митрополит Володимир Стернюк. *Synod of Bishops of the UGCC*. URL: <https://synod.ugcc.ua/data/mytropolyt-volodymyr-sternyuk-432/> (дата звернення: 22.09.2025).

26. Митрополит Володимир Стернюк. URL: <https://synod.ugcc.ua/data/mytropolyt-volodymyr-sternyuk-432> (дата звернення: 15.04.2025).
27. Митрополит Ігор: «Архиєпископ Володимир Стернюк був відданий всією душею служінню своїй Церкві». URL: <https://ugcc.lviv.ua/2023/02/11/mytropolyt-igor-arhyepyskop-volodymyr-sternyuk-buv-viddanyj-vsiyeyu-dusheyu-sluzhinnyu-svoyij-tserkvi> (дата звернення: 20.03.2025).
28. Овсяник Ю. Володимир Стернюк: Бог не вимагає більше. Збруч : електрон. ресурс. URL: <https://zbruc.eu/node/71270> (дата звернення: 20.11.2025).
29. Особливості формування греко-католицького духовенства в умовах підпілля. URL: <https://er.ucu.edu.ua/bitstreams/baea715f-b6d1-45ba-9674-fc72f991133b/download> (дата звернення: 22.03.2025).
30. Пакош М. Володимир Стернюк: служіння в підпіллі та легалізація УГКЦ : магістерська робота. Львів : УКУ, 2021. 92 с.
31. Паламар І. Штрихи до портрета Володимира Стернюка. Вісник Львівського музею історії релігії. 2007. № 1. С. 5–9.
32. Піх Р. Володимир Стернюк – «Я робив те, що міг. І більше на ніщо не дивився». Львів, 2018. 152 с.
33. Подвижники чину Найсвятішого Ізбавителя в Україні. Тернопіль : Джура, 2005. С. 14–17.
34. Поліщук А. М. Українська Греко-Католицька Церква: від підпілля до легалізації. URL: <https://journals.indexcopernicus.com/api/file/viewByFileId/2039341> (дата звернення: 24.03.2025).
35. Поліщук Н. «Мені не потрібні отці... Мені потрібні мученики!». До 110-ліття від дня народження Володимира Стернюка. URL: https://risu.ua/meni-ne-potribni-otci-ya-ne-mayu-hramiv-meni-potribni-mucheniki-do-110-littya-vid-dnya-narodzhennya-volodimira-sternyuka_n89188 (дата звернення: 22.09.2025).

- 36.Пратулинська вірність східній католицькій традиції: збірник матеріалів першої міжнародної науково-практичної конференції (Пратулин, 10–12 жовтня 2025 року) / за заг. ред. А. Є. Боднар, наук. ред. Р. Делятинський; Бюро Верховного Архієпископа УГКЦ у справах новітніх релігійних рухів і сект; Івано-Франківська академія Івана Золотоустого; Седлецька Дієцезія РКЦ. Львів: Сполом, 2025. 180 с.
- 37.Про доповнення Постанови Президії Верховної Ради УРСР «Про порядок реєстрації громадських об'єднань» : Постанова Президії Верховної Ради УРСР від 23.11.1990 № 480-12.
- 38.Роль і значення владики Володимира Стернюка в діяльності УГКЦ. URL: <https://journal.ifaiz.edu.ua/index.php/gp/article/view/320> (дата звернення: 21.03.2025).
- 39.Рудик Л., Москович Г. (упоряд.). Слідами сповідника віри Володимира Стернюка : рекомендаційний список літератури до 110-річчя від дня народження місцеблюстителя і правлячого архієрея Києво-Галицької митрополії / ред. М. Лісецька ; наук. ред. І. Сварник ; Львівська обласна універсальна наукова бібліотека. Львів, 2017. 20 с.
- 40.Сергійчук М. І. Ліквідація УГКЦ (1939–1946). Документи радянських органів державної безпеки : у 2 т. Т. 1. Київ : ПП Сергійчук М. І., 2006. 440 с.
- 41.Слідами ісповідника віри Володимира Стернюка. Синод Єпископів Української Греко-Католицької Церкви. URL: <https://synod.ugcc.ua/data/slidy-ispovidnyka-viry-volodymyra-sternyuka-8056/> (дата звернення: 15.04.2025).
- 42.Стернюк Володимир — митрополит підпільної Церкви. URL: <https://100krokv.info/2017/02/sternyuk-volodymyr-mytopolyt-pidpilnoji-tserkvy> (дата звернення: 15.04.2025).
- 43.Стернюк Володимир. URL: https://pamjat.net.ua/literature/mytopolyt_volodymyr_sternuk/36_mytopolyt_volodymyr_sternyuk (дата звернення: 22.03.2025).

44. Трофимович М. Володимир Стернюк – митрополит підпільної Церкви.
URL: <https://zbruc.eu/node/71270> (дата звернення: 15.04.2025).
45. У цей день, 30 років тому, відбувся Надзвичайний Собор, який проголосив легалізацію УГКЦ // Синод Єпископів Української Греко-Католицької Церкви. 23.01.2020. URL: <https://synod.ugcc.ua/data/u-tsey-den-30-rokiv-tomu-vidbuvsya-nadzvychnyy-sobor-yakyy-progolosyv-legalizatsiyu-ugkts-2307/> (дата звернення: 19.11.2025).
46. Фірут І. Внесок владики Юліана Вороновського в інституційну розбудову УГКЦ в 1980–2000-х роках : магістерська робота / наук. керівник: о. Тарас Бублик ; рец. Олег Беген. Львів : Український католицький університет, 2021. 67 с.
47. Франко П. Репресоване духовенство УГКЦ. Львів : Місіонер, 2008. 575 с.
48. Церква в підпіллі (1946–1989). УГКЦ. URL: <https://ugcc.ua/church/history/the-church-in-the-underground/> (дата звернення: 22.09.2025).
49. Церква в підпіллі (1946–1989). УГКЦ. URL: <https://ugcc.ua/church/history/the-church-in-the-underground/> (дата звернення: 22.09.2025).
50. Ціною власного життя. Митрополит Володимир Стернюк [Документальний фільм] / автор сценарію О. Гайова. Студія «Собор», 1997. Електрон. ресурс. URL: <https://www.youtube.com/watch?v=U5hezIAZz1w> (дата звернення: 20.11.2025).
51. Шейко О. Слідами сповідника віри Володимира Стернюка. URL: <https://synod.ugcc.ua/data/slidamy-ispovidnyka-viry-volodymyra-sternyuka-8056> (дата звернення: 15.04.2025).
52. Шподарунок Н. Владика Василій Семенюк: Стократний плід апостольської праці. URL: <https://synod.ugcc.ua/data/vladyka-vasylii->

semenyuk-stokratnyy-plid-apostolskoy-pratsi-1307 (дата звернення: 15.04.2025).

53. Як Українська Греко-Католицька Церква з підпілля виходила. Synod of Bishops of the UGCC. URL: <https://synod.ugcc.ua/data/yak-ukraynska-greko-katolytska-tserkva-z-pidpillya-vyhodyla-774/> (дата звернення: 22.09.2025).
54. Як Українська Греко-Католицька Церква з підпілля виходила. Синод Єпископів Української Греко-Католицької Церкви : електрон. ресурс. URL: <https://synod.ugcc.ua/data/yak-ukraynska-greko-katolytska-tserkva-z-pidpillya-vyhodyla-774/> (дата звернення: 20.11.2025).
55. Kokhanovska, M. Contribution of Archbishop Volodymyr Sterniuk to the History of the Ukrainian Greek Catholic Church (UGCC) // Codrul Cosminului, Vol. 24, No. 1 (2018), p. 191–208. URL: https://codrulcosminului.usv.ro/wp-content/uploads/2022/12/Article.10.Vol_24-1.pdf

ДОДАТКИ

А

Б

СЛОВНИК ОСНОВНИХ ТЕРМІНІВ І ПОНЯТЬ

РПЦ – Російська Православна Церква

УРСР – Українська Радянська Соціалістична Республіка

СРСР – Союз Радянських Соціалістичних Республік

НКВС – Народний комісаріат внутрішніх справ

КДБ – Комітет державної безпеки

УКУ – Український католицький університет

ІІЦ УКУ – Інститут історії Церкви Українського католицького університету

ОУН – Організація українських націоналістів

Місцеблюстител ь митрополичого престолу – особа, що тимчасово виконує обов'язки митрополита або керівника церковної провінції у разі вакантності престолу чи арешту предстоятеля.

Катакомбна структура – підпільна система організації Церкви, створена для збереження її життя та ієрархії в умовах переслідувань і заборони.

Хіротонія – обряд рукоположення, під час якого кандидат отримує благодать священства чи єпископства через покладання рук.

Апостольська Столиця – центральний осідок Католицької Церкви у Ватикані, з яким УГКЦ перебуває в єдності.

Єпархія – територіальна церковна одиниця, очолювана єпископом; основна адміністративна структура Східної Церкви.

Миряни – члени Церкви, які не належать до духовного стану, але беруть участь у церковному житті та апостольстві.

Катехизація – навчання основ віри, здійснюване через пояснення Святого Письма, катехизмів та традиції Церкви.

Єпископат – сукупність усіх єпископів певної Церкви, які спільно несуть відповідальність за збереження віри та єдності.

Літургійна практика – встановлений порядок богослужінь, зокрема Божественної Літургії, що формує ритм духовного життя Церкви.

Канонічна тяглість – неперервність передання церковної влади та служіння через законні хіротонії від апостольських часів.

Пастирська місія – духовне покликання священнослужителя піклуватися про вірних, провадити їх у вірі та моральному житті.